

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2004:14

Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö

Tiivistelmä lausunnoista

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2004:14

Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö

Tiivistelmä lausunnoista

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2004

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-211-6
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
7.4.2004

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Tutkija Wilhelm Norrman		Toimeksiantaja Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö Tiivistelmä lausunnoista			
Julkaisun osat Johdanto, Yleistä, Lausunnot esitysluonnoksen yleisperusteluista, Lausunnot mietintöön liittyvistä lakiehdotuksista, Muut lausunnot, Liite: Lausunnonantajat			
Tiivistelmä Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö luovutettiin oikeusministeriölle 3.6.2003 (oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:6). Se sisältää ehdotuksen hallituksen esitykseksi eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä sekä rikoslain, pakkokeinolain, esitutkintalain ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta. Oikeusministeriö pyysi 25.6.2003 päivätyllä lausuntopyynnöllä 47 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon tietoverkkorikostyöryhmän mietinnöstä. Lisäksi 12.11.2003 pyydettiin yksi lausunto. Neljä tahoa antoi lausunnon omasta aloitteestaan. Lausuntotiivistelmässä on tietoverkkorikostyöryhmän mietinnöstä kertovan johdannon jälkeen toisessa luvussa yleisluontoinen kuvaus siitä, miten lausunnoissa on suhtauduttu ehdotuksen tarpeellisuuteen ja sen tavoitteisiin sekä mietinnön valmisteluun. Lukuun sisältyy myös yhteenveto perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvistä lausunnoista sekä keskeisistä kritisoiduista kohdista. Kolmanteen lukuun on koottu yhteenveto lausunnoista, jotka koskevat työryhmämietintöön sisältyneen hallituksen esityksen luonnoksen yleisperusteluja. Neljäs luku on tiivistelmä yleissopimusta ja lakiehdotuksia koskevista yksityiskohtaisista lausunnoista. Viidennessä luvussa käsitellään voimaantuloa, eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja säätämisjärjestystä koskevia lausuntoja.			
Avainsanat: (asiasanat) Tietotekniikkarikos, esitutkinta, pakkokeino, rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen, kansainvälinen oikeusapu			
Muut tiedot OM 37/41/2002, HARE OM 029:00/2002			
Sarjan nimi ja numero Lausuntoja ja selvityksiä 2004:14		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-211-6
Kokonaissivumäärä	Kieli Suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
7.4.2004

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Remissammandrag	
Forskare Wilhelm Norrman		Uppdragsgivare Justitieministeriet Lagberedningsavdelningen	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö, Tiivistelmä lausunnoista Betänkande av arbetsgruppen för IT-brottslighet, Remissammandrag			
Publikationens delar Inledning, Allmänt, Utlåtanden om propositionsutkastets allmän motivering, Utlåtanden om betänkandets lagförslag, Övriga utlåtanden, Bilaga: Remissinstanserna			
Referat Arbetsgruppen för IT-brottslighet överlätt sitt betänkandet till justitieministeriet 3.6.2003 (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2003:6). Betänkandet innehåller ett förslag till en regeringsproposition till riksdagen om godkännandet av den Europarådskonvention som gäller IT-brottslighet och om ändring av strafflagen, tvångsmedelslagen, förundersökningslagen och lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden. Justitieministeriet sände arbetsgruppens betänkandet på remiss till 47 myndigheter, organisationer och sakkunniga 25.6.2003. Dessutom begärdes ett utlåtande 12.11.2003. Fyra organisationer gav ett utlåtande på eget initiativ. Remissammanfattningen inleds med en beskrivning av arbetsgruppens betänkande. I andra kapitlet beskrivs sedan remissinstansernas åsikter om förslagets behövlighet och målsättningar samt om beredningen av betänkandet. Kapitlet innehåller en sammanfattning av de utlåtandena som berör grundrättigheter och mänskliga rättigheter samt ett sammandrag av de centrala kritiserade punkterna. I tredje kapitlet sammanfattas utlåtandena som berör avsnittet allmän motivering i förslaget till regeringsproposition. Fjärde kapitlet är ett sammandrag av de detaljerade utlåtandena som berör konventionen och lagförslagen. I femte kapitlet behandlas ikraftträdande, behovet av riksdagens samtycke och lagstiftningsordningen.			
Nyckelord Datateknikbrott, förundersökning, tvångsmedel, utlämning för brott, internationell rättshjälp			
Övriga uppgifter OM 37/41/2002, HARE OM029:00/2002			
Seriens namn och nummer Utlåtanden och utredningar		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-211-6
Sidoantal 64	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad Offentligt
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	4
1.1 Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö.....	4
1.2 Lausunntoimittely ja lausunntotiivistelmän sisältö.....	5
2. Yleistä	6
2.1 Lausunntoimittajista	6
2.2 Lausunnto ehdotuksen valmistelusta.....	6
2.3 Lausunnto ehdotuksen tavoitteista ja tarpeellisuudesta	8
2.4 Ehdotukseen kohdistuneen kritiikin pääkohdat.....	10
3. Lausunnto esitysluonnoksen yleisperusteluista	13
3.1 Hallituksen esityksen otsikko ja Esityksen pääasiallinen sisältö -jakso	13
3.2 Johdanto	13
3.3 Nykytila.....	13
3.4 Asian valmistelu.....	14
3.5 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	14
4. Lausunnto mietintöön liittyvistä lakiehdotuksista	15
4.1 Laki Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	15
4.1.1 Datan vahingoittaminen (4 artikla).....	15
4.1.2 Laitteiden väärinkäyttö (6 artikla)	15
4.1.3 Lapsipornografiaan liittyvät rikokset (9 artikla)	16
4.1.4 Tekijänoikeusrikokset ja tekijänoikeuksien lähioikeuksia koskevat rikokset (10 artikla).....	16
4.1.5 Oikeudenkäyntimenettelyä koskevien määräysten soveltamisala (14 artikla)	16
4.1.6 Loppumääräykset (36-48 artiklat)	16
4.2 Rikoslaki.....	17
4.2.1 Yleistä	17
4.2.2 RL 34 luku 9 a § Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.....	18
4.2.3 RL 34 luku 9 b § Tietoverkkorikosvälineen hallussapito	22
4.2.4 RL 34 luku 13 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu	24
4.2.5 RL 35 luku 1 § Vahingonteko	25
4.2.6 RL 35 luku 8 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu	25
4.2.7 RL 38 luku 5 § Tietoliikenteen häirintä.....	25
4.2.8 RL 38 luku 6 § Törkeä tietoliikenteen häirintä.....	25
4.2.9 RL 38 luku 7 § Lievä tietoliikenteen häirintä	25
4.2.10 RL 38 luku 7 a § Tietojärjestelmän häirintä	26
4.2.11 RL 38 luku 7 b § Törkeä tietojärjestelmän häirintä	26
4.2.12 RL 38 luku 10 § Syyteoikeus	26
4.2.13 RL 38 luku 12 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu	27
4.2.14 RL 49 luku 4 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu (tekijänoikeusrikos)	27

4.3 Pakkokeinolaki.....	28
4.3.1 Yleistä	28
4.3.2 PKL 4 luku 1 § Takavarikon edellytykset	30
4.3.3 PKL 4 luku 4 a § Datan kopiointi ja takavarikko	34
4.3.4 PKL 4 luku 4 b § Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus	46
4.3.5 PKL 4 luku 4 c § Datan säilyttämismääräys	47
4.3.6 PKL 4 luku 4 d § Datan säilyttämismääräyksen kesto ja salassapitovelvollisuus	51
4.3.7 PKL 4 luku 15 a § Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta	52
4.3.8 PKL 4 luku 17 a § Takavarikoidun datan palauttaminen.....	52
4.4 Esitutkintalaki.....	52
4.4.1 Yleistä	52
4.4.2 ETL 27 §	53
4.4.3 ETL 28 §	53
4.5 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa	54
4.5.1 Yleistä	54
4.5.2 Pakkokeinojen käytön rajoitukset (15 §)	54
4.5.3 Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi (23 §).....	54
5. Muut lausunnot.....	55
5.1 Voimaantulo	55
5.2 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus	55
5.3 Säättämisyjärjestys	55
Liite: Lausunnonantajat	57

1. JOHDANTO

1.1 Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö

Oikeusministeriö asetti 10.12.2002 työryhmän valmistelemaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen voimaansaattamiseksi tarvittavaa lainsäädäntöä ja samalla selvittämään mahdollisia muita rikos- ja rikosprosessilainsäädännön muutostarpeita. Työryhmän tehtäväksi asetettiin arvioida sopimuksen edellyttämät lainmuutostarpeet sekä samassa yhteydessä tarkastella erityisesti esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutostarpeita laajemminkin erityisesti ottaen huomioon lakien toimivuus informaatioteknisessä ympäristössä. Työryhmän tuli valmistella ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmä luovutti mietintönsä 3.6.2003 oikeusministeriölle. Mietintö on julkaistu oikeusministeriön työryhmämietintönä 2003:6. Se sisältää ehdotuksen hallituksen esitykseksi eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä sekä rikoslain, pakkokeinolain, esitutkintalain ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.

Yleissopimuksella ja sen kansallisella voimaansaattamisella pyritään yhteiskunnan suojelemiseen tietotekniikkarikollisuudelta ja sen aiheuttamilta vahingoilta. Lisäksi esityksen tarkoituksena on selventää sähköisessä muodossa olevan todistusaineiston asemaa nykyisessä pääosin esineitä ja paperimuodossa olevia asiakirjoja silmällä pitäen kirjoitetussa pakkokeinolaissa. Tältä osin tavoitteet liittyvät myös muihin rikoksiin kuin tietotekniikkarikoksiin.

Rikoslakiin lisättävät uudet säännökset parantavat sähköisessä muodossa olevan tiedon ja tiedonvälityksen oikeudellista suojaa. Lisäksi esitys antaa viranomaisille tehokkaammat välineet selvittää tietotekniikkarikollisuutta. Kansainvälisen yhteistyön tehostaminen osaltaan edistää Suomen viranomaisten mahdollisuuksia selvittää myös sellaisia rajat ylittäviä rikoksia, joiden vahingolliset seuraukset ilmenevät Suomessa.

Mietintöön sisältyvässä esitysluonnoksessa ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy yleissopimuksen sekä antaa suostumuksensa eräiden yleissopimuksen nojalla annettavien selitysten ja varaumien tekemiseen. Esitysluonnokseen sisältyy lakiehdotus yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että rikoslakiin, pakkokeinolakiin, esitutkintalakiin ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin tehdään yleissopimuksen voimaansaattamisesta johtuvat muutokset. Rikoslakiin lisätään uudet tietojärjestelmän häirintää ja tietoverkkorikosvälineen hallussapitoa koskevat säännökset. Tietoverkkorikosvälineen levittämisen osalta nykyinen sääntely laajennetaan kattamaan tietokonevirusten ja muiden vastaavien haittaohjelmien lisäksi myös tietomurtovälineet ja laitteet. Eräiden sopimuksessa tarkoitettujen rikosten yritys säädetään rangaistavaksi. Yhteisövastuu laajennetaan sopimuksen edellyttämällä tavalla. Pakkokeinolakiin lisätään uudet datan takavarikko, säilyttämismääräystä ja tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuutta koskevat säännökset. Esitutkintalakiin lisätään säännös, jonka mukaan todistaja on velvollinen esittämään hallussaan olevan datan tai muun todistusaineiston. Lakiin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa tehdään muutos, jonka mukaan datan säilyttämismääräystä koskevan oikeusapupyynnön osal-

ta ei edellytetä kaksoisrangaistavuutta. Lisäksi esitysluonnoksessa ehdotetaan eräitä muita vähäisiä lakimuutoksia, jotka ovat luonteeltaan lähinnä teknisiä.

Tietoverkkorikostyöryhmä jäsen asianajaja Satu Tiirikka on jättänyt työryhmän mietintöön eriävän mielipiteen. Hänen mukaansa ehdotettua pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n 3 momenttia ei tule hyväksyä, vaan myös datan kopioinnin tulee olla takavarikko. Hän myös vaatii, että takavarikkokiellon alaisen materiaalin salassapito on turvattava paremmin kuin ehdotuksessa.

1.2 Lausuntomenettely ja lausuntotiivistelmän sisältö

Oikeusministeriö pyysi 25.6.2003 päivätyllä lausuntopyynnöllä 47 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon tietoverkkorikostyöryhmän mietinnöstä. Lausunnot pyydettiin toimittamaan 30.9.2003 mennessä. Lisäksi pyydettiin 12.11.2003 yksi lausunto. Neljä tahoa antoi lausunnon omasta aloitteestaan. Lausunnon toimittaneet ja toimittamatta jättäneet tahot ilmenevät lausuntotiivistelmän liitteestä.

Lausuntotiivistelmä on jaettu viiteen lukuun. Tässä johdannossa on lyhyt esittely työryhmämietinnön laatimisesta ja siinä esitetyistä keskeisistä ehdotuksista. Johdantoa seuraavassa toisessa luvussa on yleisluontoinen kuvaus siitä, miten lausunnoissa on suhtauduttu ehdotuksen tarpeellisuuteen ja sen tavoitteisiin sekä mietinnön valmisteluun. Lukuun sisältyy myös yhteenveto perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvistä lausunnoista sekä keskeisistä kritisoiduista kohdista.

Kolmanteen lukuun on koottu yhteenveto lausunnoista, jotka koskevat työryhmämietintöön sisältyneen hallituksen esityksen luonnoksen yleistä osaa. Neljäs luku on tiivistelmä hakehdotuksia koskevista yksityiskohtaisista lausunnoista. Itse yleisopimuksen tiettyjä artikloja ja varauksia koskevat lausunnot käsitellään jakson 4.1 alajaksoissa 4.1.1–4.1.6. Viidennessä luvussa käsitellään voimaantuloa, eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja säätämisyjärjestystä koskevia lausuntoja.

Tiivistelmän on laatinut oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tutkija Wilhelm Norrman.

2. YLEISTÄ

2.1 Lausunnonantajista

Ulkoasiainministeriö ilmoittaa keskittyvänsä launnossaan lähinnä hallituksen esityksen muotoa koskeviin seikkoihin, yleisperusteluihin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Suojelupoliisi toteaa, että tietotekniikkarikosten tutkinta ei sellaisenaan kuulu sen toimialaan. Suojelupoliisi voi kuitenkin olla toimivaltainen sellaisten tietojärjestelmään kohdistuvan tai tietojärjestelmän avulla tehtävän rikosten tai hankkeiden torjunnassa ja selvittämisessä, jotka liittyvät valtion turvallisuuden ylläpitämiseen. Tällaisia rikoksia voivat **suojelupoliisi** mukaan olla esimerkiksi rikoslain 34 a luvun 1 §:n mukaiset terroristisessa tarkoituksessa tehtävät rikokset tai tällaisten rikosten valmistelu sekä rikoslain 12 luvussa sanktioitunut maanpetos-, vakoilu- ja valtiopetos- sekä luvaton tiedustelutoimintaa koskevat rikokset.

Turun käräjäoikeus toteaa launnossaan ainoastaan, ettei sillä ole huomauttamista lausunnon johdosta ja että lainsäädäntö on kannatettavaa. **Sisäasiainministeriön Poliisiosasto** puolestaan ilmoittaa, että poliisiosasto on jo edustajansa kautta ollut mukana tietoverkkorikostyöryhmässä.

Suomen Journalistiliitto ilmoittaa yhtyvänsä **Oikeustoimittajien** antamaan lausuntoon.

Lausuntoihin sisältyneitä muita ehdotuksia

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos ehdottaa, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen otettaisiin televalvonnan piiriin.

Käräjätuomarit ry ehdottaa, että joko valmisteltaessa pakkokeinolain muutosta tietoverkkorikostyöryhmän mietinnön perusteella tai sitten rikosprosessin tarkistamistyöryhmässä tulisi ottaa valmisteltavaksi säädökset, jotka mahdollistaisivat mahdollisimman monenlaisissa asioissa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 d §:ssä mainittujen keinojen käytämisen.

2.2 Lausunnot ehdotuksen valmistelusta

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että työryhmän mietinnön perusteluosuus on kirjoitettu poikkeuksellisen analyttisesti ja kattavasti. Kiitosta ansaitsee ministeriön mukaan asioiden monipuolinen esittäminen ja muun muassa rikoslain perustelujen yksityiskohtainen kuvaus erilaisista tietomurtovälineistä. **Suomen Poliisijärjestöjen Liiton** ja **Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen** näkemyksen mukaan työryhmän mietintö on *ajantasainen ja osoittaa perehtyneisyyttä aiheeseen.*

TeliaSonera pitää valitettavana, ettei työryhmään nimetty yhtään tietoliikenne- ja tietotekniikkateollisuuden edustajaa huolimatta siitä, että kyseessä on mietintö, joka sisältää runsaasti juuri em. teollisuuteen suoraan tai epäsuoraan vaikuttavia säädösehdotuksia. Toisaalta monet sääntelyehdotukset perustuvat Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta

koskevaan yleissopimukseen, jonka valmistelussa olisi Suomen tullut **TeliaSoneran** näkemyksen mukaan kiinnittää niin ikään huomiota tietoliikenne- ja tietotekniikka-alan asiantuntemuksen hyväksikäyttämiseen. Myös **Finnnet-liitto** katsoo, että säädösten valmistelutyön aikana *olisi ollut hyvä, että työryhmässä olisi ollut myös tietoliikenne tai tietotekniikkateollisuuden edustaja tai että alan edustajia olisi kuultu valmistelun edetessä.*

Professori Asko Lehtonen puolestaan toivoo, että *lainvalmistelu perustuisi korkeampitasoiseen kirjallisuuteen* kuin ”yleistajuisiin” tieteiskirjailijoiden kirjoituksiin. Populististen lähteiden sijasta olisi hänen mukaansa asianmukaista tukeutua tieteelliseen tutkimukseen ja esimerkiksi yleisesti arvostettuina pidettyjen organisaatioiden hyväksymiin kannanottoihin (kuten terminologiaan). Muutoin on vaarana se seikka, ettei rikoslainsäädännön perusteena ole riittävä asiantuntemus ja asiantuntemus.

Viestintävirasto toteaa, että kun säännellään sähköiseen viestintään liittyviä uusia ja monimuotoisia kysymyksiä, olisi tärkeää muodostaa kattava käsitys sääntelyn tarpeista, olemassa olevasta lainsäädännöstä sekä eri hallinnon aloilla valmisteilla olevasta lainsäädännöstä. Erityisesti rikos- ja prosessioikeuden alaan kuuluvaa lainsäädäntöä valmisteltaessa tulisi ottaa huomioon edellä mainitut seikat ja pyrkiä siihen, että *eri laeissa käytetyt käsitteet eivät olennaisesti poikkeaisi toisistaan* ja että *samaa asiaa ei säänneltäisi eri laeissa*. Erityisesti säännösten soveltamisalojen eroihin tulisi kiinnittää huomiota jo lainvalmisteluvaiheessa.

Viestintävirasto toteaa, että *viime aikoina on säädetty useita sähköiseen viestintään ja lausuttavana olevassa mietinnössä ehdotettuun sääntelyyn läheisesti liittyviä lakeja*, joista osa on jo voimassa ja osa tulossa voimaan. Näistä säännöksistä **Viestintävirasto** mainitsee esimerkkeinä viestintämarkkinalain (393/2003), lain yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta (565/1999), lain eräiden suojauksen purkujärjestelmien kieltämisestä (1117/2001) ja lain sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003). Lisäksi valmisteilla on tekijänoikeuslain muutos sekä yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain korvaava sähköisen viestinnän tietosuojalaki (HE 125/2003 vp, jäljempänä SVTSL). *Näissä säännöksissä käytetyissä käsitteissä ja säädettyissä tukintamenetelmissä ja muissa toimenpiteissä on runsaasti liittymäkohtia ja päällekkäisyyksiä mietinnössä ehdotettuun sääntelyyn.*

Professori Asko Lehtonen moittii sitä, että mietinnössä on katsottu, että WIPO-sopimusten edellyttämät seikat voitaisiin ottaa huomioon niiden kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä. Hänen mukaansa rikosoikeudellinen tietämys on oikeusministeriössä eikä opetusministeriössä. Rikoslainsäädännön yhtenäisyys vaatisi sitä, että WIPO-sopimusten edellyttämä rikosoikeudellinen sääntely valmisteltaisiin oikeusministeriössä.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demlan mielestä oikeusministeriön luonteva rooli lainvalmistelussa olisi *perus- ja ihmisoikeuksien korostaminen* säädösten ja niiden soveltamistilanteissa. Yhdistys epäilee, että rikosentorjunta on populistisuudessaan ohittanut ne periaatteet, joiden avulla esimerkiksi esitutkinta- ja pakkokeinolakeja on maassamme säädetty ja että oikeusministeriö on tyytynyt lähinnä kirjaamaan poliisin tutkintatarpeet ja kirjoittamaan lähinnä sanelusta tarvittavat laajennukset poliisin toimivaltuuksiin.

Liikenne- ja viestintäministeriö huomauttaa, että ehdotus on kokoonpanoltaan melko suppean työryhmän esityksenä ongelmallinen siitä syystä, että *salausavainten luovuttamistarpeesta* ei ole kansallisesti otettu salauspoliittista kantaa eikä käyty juurikaan keskuste-

lua. **Liikenne- ja viestintäministeriön** käsityksen mukaan ehdotetun pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:n 1 momentissa mainittu ”muu vastaava tieto” voisi olla esimerkiksi niin sanottu julkisen avaimen järjestelmään (PKI) liittyvä yksityinen salaus- tai allekirjoitusavain tai muu salauksen purkamiseen käytettävä avain. Ehdotus salauksen purkamiseen käytettävien avainten luovuttamista koskevasta velvoitteesta on merkittävä muutos nykyiseen oikeustilaan.

2.3 Lausunnot ehdotuksen tavoitteista ja tarpeellisuudesta

Mietintö on pääosin hyväksyttävä ja onnistunut

Useat lausunnonantajista *hyväksyvät mietinnön pääosiltaan ja pitävät sitä onnistuneena*. Useat heistä katsovat, että ehdotukset rikoslain, esitutkintalain ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta ovat tarpeellisia, mutta katsovat aiheelliseksi *kiinnittää huomiota pakkokeinolain ehdotettuihin säännöksiin*. Näin toteavat **Vaasan hovioikeus**, **Suomen Asianajajaliitto** ja **Käräjätuomarit ry.** **Kirkkohallitus** pitää työryhmän esitystä periaatteessa hyväksyttävänä ja kannatettavana painottaen samalla sitä, että takavarikkotilanteessa tulee varmistaa salassapito ja parantaa oikeusturvaa. **Rovaniemen hovioikeus** pitää esityksen tavoitteita hyväksyttävinä ja sen keskeisiä ehdotuksia tarpeellisina ja kannatettavina, mutta kiinnittää huomiota muutamaaan pakkokeinolakia koskevaan yksityiskohtaan. Myös **Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos** pitää mietinnön sisältämää lakiesitystä pääosin onnistuneena ja siten kannatettavana, mutta sen mukaan ehdotuksen perustelujen ja säännöstekstin välillä on kuitenkin eräitä ristiriitoja eivätkä perustelut kaikilta osin riittävästi kuvaa tosiasiallisia olosuhteita.

Suomen Tuomariliitto pitää työryhmän mietinnössä *ehdotettuja säädöksiä pääosin perusteltuina ja siten kannatettavina*. Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen voidaan sen mukaan todeta toteutuvan ehdotetuin säädöksiin pääosin onnistuneesti. Myös **Viestintävirasto** pitää Euroopan neuvostossa aikaan saatua tietoverkkorikollisuutta koskevaa yleissopimusta ja sen laajaa hyväksymistä tärkeänä saavutuksena kun pyritään ehkäisemään ja selvittämään tietoverkkorikoksia.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan mietintöön ei ole pääosin mitään huomauttamista. Se on perusteellisesti laadittu, ja sisältää tarpeelliset muutokset säännöksiin. **Sisäasiainministeriön Poliisiosasto** pitää tietoverkkorikostyöryhmän mietintöä hyvänä.

Yleissopimuksen voimaansaattaminen on tarpeen

Yleissopimuksen voimaansaattamista ja siihen liittyvien lakimuutosten toteuttamista pidetään yleisesti ottaen erittäin *tarpeellisena*. **Helsingin hovioikeus**, **suojelupoliisi** ja **keskusrikospoliisi** toteavat, että *tietoverkkorikokset voivat aiheuttaa erittäin suuria taloudellisia vahinkoja tai muutoin mittavia vahinkoja tietojärjestelmien ja tietoverkkojen häiriöttömästä toiminnasta riippuvaiselle yhteiskunnalle*. **Keskusrikospoliisin** mukaan tietoverkkorikollisuus on ilmiö, joka on kehittynyt uuden teknologian käyttöönoton ohella. Tämän rikollisuusmuodon torjunta on tullut yhä tärkeämmäksi, sillä tietotekniikka liittyy nykyisin yhä syvällisemmin elämänmuotoomme ja järjestelmän toimivuus ja luotettavuus ovat suojeltavina oikeushyvinä entistäkin tärkeämpiä. **Suojelupoliisin** mukaan pahimmassa tapauk-

sessä tietojärjestelmiä manipuloimalla ja tietoja väärinkäyttämällä voidaan lamauttaa koko yhteiskunnan perustoiminnot.

TietoEnator toteaa, että lakiesityskokonaisuus on hyvä ja toteuttamiskelpoinen. Sen mukaan esitetty lainmuutos on tärkeä, koska *tietoverkkoja käyttäen tehtyjen rikosten määrä on kasvanut*. Samalla koneellisessa muodossa olevan tietoaiteiston merkitys tutkimuksessa käytettävänä aineistona on kasvanut ja sen käyttö ja luovutus vaativat nykyistä tarkempaa sääntelyä.

Viestintävirasto toteaa, että tietojärjestelmiin kohdistuviin ja niitä apuna käyttäen tehtyihin rikoksiin liittyy monia *valtioiden rajat ylittäviä kysymyksiä* ja siksi niiden torjuminen edellyttää kansainvälistä yhteistyötä sekä lainsäädännön harmonisoinnin että oikeusapumenettelyjen osalta. Myös **Helsingin hovioikeus** toteaa, että tietotekniikkarikollisuus on myös usein kansainvälistä luonteeltaan ja vaikuttaa siten maailmanlaajuisesti tietoliikenteen kulkuun. **Professori Asko Lehtosen** mukaan mietinnössä käsitellään tietoverkkorikollisuuden näkökulmasta keskeisiä ja tärkeitä asioita. Tietoverkkorikollisuutta koskeva laaja-alainen kansainvälinen sopimus muodostaisi vankan perustan tämän kansainvälisiä piirteitä omaavan rikollisuuden torjunnalle.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto toteaa, että tietotekniikkarikollisuus aiheuttaa etenevässä määrin maiden rajat ylittävästi suuria sekä tabudellisia että muita vakavia vahinkoja. Ehdotetut säännökset turvaisivat *lainvalvontaviranomaisille nykyistä nopeamman reagointitavan tietotekniikkarikosten torjunnassa*. Myös **suojelupoliisi** pitää tärkeänä, että viranomaisilla on riittävät lainsäädännölliset ja toiminnalliset valmiudet torjua ja selvittää tietoverkkorikoksia. Koska tietotekniikkarikollisuus on luonteeltaan korostuneen globaalia, on välttämätöntä, että poliisi- ja oikeushallinnon viranomaisten mahdollisuudet joustavaan ja nopeaan kansainväliseen yhteistyöhön tehostuvat.

Viestintäviraston mukaan tietoverkkojen välityksellä tehdään yhä enenevässä määrin erilaisia oikeustoimia. Myös monet yhteiskunnan kannalta kriittiset toiminnot ovat riippuvaisia tietoverkkojen ja -järjestelmien häiriöttömästä toiminnasta. Myös **Opetusministeriö** pitää erittäin tärkeänä sitä, että Suomi mahdollisimman nopeasti voisi liittyä yleissopimukseen ja saattaa kansallisen lainsäädännön sopimusten mukaiseksi. Erityisesti maailmanlaajuisen *tietoverkkojen turvallisuuden* edistämisen ja *tietoverkossa tapahtuvan sähköisen kaupankäynnin* kehittymisen kannalta olisi tärkeää, että sopimukseen olisi liittynyt mahdollisimman moni valtio.

Sääntöjen selkiyttäminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että laillisuusvalvonnassa on mietinnön aihealueeseen liittyviä kanteluita esiintynyt varsin harvoin. Siitä huolimatta voidaan **eduskunnan oikeusasiamiehen** mukaan todeta, että pakkokeinolain soveltaminen ATK-laitteisiin ei ole ollut kaikilta osin ongelmaton. On ollut havaittavissa, että pakkokeinolakia soveltavalle virkamiehelle ei ole ollut aina selvää, miten esimerkiksi takavarikkoa koskevia säännöksiä sovelletaan toisaalta tietokoneen tiedostoissa oleviin tietoihin ja toisaalta itse laitteistoon. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies** pitää myönteisenä, että työryhmän mietintöön sisältyvässä hallituksen esitysluonnoksessa on pakkokeino- ja esitutkintalakiin ehdotettu muutoksia, joilla pyritään ratkaisemaan eräitä asiaan liittyviä ongelmia.

Rikostunnusmerkistöjen onnistuneisuus ja tutkinnan edistäminen

Suojelupoliisin mukaan mietinnössä on onnistuneesti ja perusteellisesti *huomioitu erityisesti uudentyyppiset tietotekniikkarikosten tekotavat*. Esityksiä tietotekniikkarikosten rikosoikeudellisen sanktioimisen täydentämiseksi **suojelupoliisi** pitää yleisesti ottaen hyvinä.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen ja **Suomen Poliisijärjestöjen Liiton** mukaan poliisin kannalta keskeisiin säännöksiin, kuten rikoslakiin, pakkokeinolakiin, esitutkintalakiin ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin ehdotetut muutokset sekä rikoslakiin ehdotetut lisäykset ovat *pääsääntöisesti vaikutukseltaan rikostutkintaa tehostavia sekä myös asianosaisten ja asiaan liittyvien virkamiesten oikeusturvaa edistäviä*. Erityisen hyvinä ja kiireellisinä **Helsingin kihlakunnan poliisilaitos** pitää pakkokeinoja – erityisesti takavarikkoa – koskevien säännösten muutoksia.

Helsingin hovioikeus toteaa, että yleissopimuksen hyväksymisestä johtuvat sääntöuudistukset eivät aiheuta välittömiä muutoksia oikeudenkäymismenettelyyn hovioikeudessa. Hovioikeus kannattaa kansainvälisesti yhtenäistä sääntelyä, eikä sillä ole huomautettavaa yleissopimuksen hyväksymisestä, rikoslain, esitutkintalain eikä kansainvälisestä oikeusavusta annetun lain muuttamisesta.

Tampereen käräjäoikeus toteaa, ettei sillä ole asiantuntemusta arvioida esitystä tietotekniseltä kannalta. Muutoin käräjäoikeus katsoo, että säädöstekstit ovat onnistuneita siinä mielessä, että niiden soveltaminen ja käyttäminen silloin, kun soveltajalla on edes jonkinlaiset tiedot tietotekniikassa käytettävistä käsitteistä, ei tule olemaan ylitsekäymättömän ongelmallista. Lain soveltamista ja käyttämistä helpottaa se, että hallituksen esitys ja erityisperustelut ovat hyvät ja niissä on käytetty valaisevia esimerkkejä kunkin säännöksen tarkoituksen ymmärtämiseksi.

Tietoturvallisuuden peruskäsitteet

Vakuutusyhtiöiden keskusliiton mukaan ehdotettu lainsäädäntö Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen voimaansaattamiseksi on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen. Ehdotetut säännökset olisivat omiaan turvaamaan tietoturvallisuuden peruskäsitteiden (*luottamuksellisuus, eheys ja saatavuus*) toteutumisen ja turvaamaan tietoverkkorikosten tutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä tapahtuvan, sähköisessä muodossa olevan todistusaineiston käsittelyn.

2.4 Ehdotukseen kohdistuneen kritiikin pääkohdat

Lausunnonantajat pitävät *rikoslakiin* ehdotettuja muutoksia tarpeellisina. Niiden osalta kritiikki kohdistuu lähinnä kahteen seikkaan. Ensinnäkin kaksikäyttöisten ohjelmien ja välineiden asemaa tietoverkkorikosvälineinä monet lausunnonantajat pitävät liian epäselvänä. Toiseksi tietoverkkorikosvälineen hallussapitoa koskevan sääntelyn epäillään sisältävän tosiasiallisen käännetyn todistustaakan.

Pääosa kritiikistä kohdistui *pakkokeinolain* ehdotettuihin muutoksiin. Eräät lausunnonantajat puolustavat työryhmän enemmistön ehdotusta, jonka mukaan kopiointi ei ole takavarikko, mutta useimmat lausunnonantajista toteavat, ettei kopioinnin ja takavarikon välillä ole työryhmän esittämää eroa ja että kopiointiin on sovellettava takavarikkoa koskevia säännöksiä. Useat lausunnonantajat huomauttavat, että kopiointi voi loukata perus-

oikeuksiin kuuluvaa yksityisyyden suojaa ja sananvapautta. Monet lausunnonantajat toivovat, että kopioinnin ja takavarikoinnin oikeusturvasäännöksiä täsmennetään salassapitovaatimusten ja takavarikkokieltojen toteutumisen varmistamiseksi. Eräät lausunnonantajat huomauttavat lisäksi, että kopioimalla ei saa voida hankkia esimerkiksi teleliikennetietoja, joista esitutkintaviranomaiset nykyään voivat saada tiedon televalvontaa koskevien säännösten nojalla. Muutamat lausunnonantajat huomauttavat teknisistä vaikeuksista, jotka liittyvät toisaalta datan poistamiseen ja toisaalta säilyttämismääräyksen toteuttamiseen ja liikennetietojen luovuttamiseen.

Lisäksi eräät lausunnonantajat pitävät ehdotuksen suhdetta muuhun ajankohtaiseen lainsäädäntöön ongelmallisena mm. käsitteistön yhdenmukaisuuden kannalta.

Eriävään mielipiteeseen liittyvät lausunnot

Asianajaja Satu Tiirikan *eriävään mielipiteeseen ovat ilmoittaneet yhtyvänsä Suomen Asianajajaliitto, Kirkkohallitus, Suomen Lääkäriliitto, professori Asko Lehtonen, Suomen Journalistiliitto ja Oikeustoimittajat ry.* Myös Ficom ry, Finnet-liitto ja TeliaSonera katsovat asianajaja Satu Tiirikan eriävään mielipiteeseen viitaten, että datan kopiointiin pitää soveltaa takavarikkoa koskevia säännöksiä.

Viestinnän keskusliitto viittaa asianajaja Satu Tiirikan eriävään mielipiteeseen pakkokeinolain mukaisten takavarikkokieltojen osalta. **Oikeuspoliittinen yhdistys Demlan** mukaan työryhmän esitys on eriävässä mielipiteessä esitetyllä tavalla Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastainen.

Perus- ja ihmisoikeudet

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan tietojärjestelmiin ja tietoverkkoihin liittyvän sääntelyn ongelmana on alan teknisen kehityksen vauhti. Sääntelyssä ei ehkä pystytä huomioimaan kaikkea sitä, mitä varsin nopeasti etenevä tekninen kehitys tuo mukanaan. Tämä taas aiheuttaa sen, että pyrittäessä säätämään lakeja, joita teknisestä kehityksestä huolimatta pystyttäisiin soveltamaan myös tulevaisuudessa, joudutaan turvautumaan yleisluontoisiin lausumiin – kuten ”muulla näihin verrattavalla tavalla” tai ”muussa vastaavassa tietojärjestelmässä”. *Yleisluontoiset ilmaisut rangaistussäännöksissä ovat kuitenkin ongelmallisia rikoslainsäädännöltä edellytettävän täsmällisyysvaatimuksen kannalta.* Perustuslain 8 §:n mukainen rikosoikeudellinen laillisuusperiaate vaatii sitä, että rikosoikeudellista vastuuta koskevat säännökset ovat mahdollisimman tarkkarajaisia.

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että ihmis- ja perusoikeusseikkojen käsittely on jäänyt työryhmän laatimassa lakiehdotuksessa vaatimattomaksi. Hänen mukaansa säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa perusoikeusongelmat nähdään lähinnä omaisuuden suoja koskevassa kysymyksenä. Sen sijaan *yksityiselämän suoja, kuten henkilötietojen suoja ja luottamuksellisen viestin suoja, sekä sananvapaus ovat jääneet vähäiselle huomiolle.* Vähättelynä saatetaan pitää mainintaa siitä, että yleissopimuksen 17 artiklassa tarkoitettujen tietojen luovutus ei käytännössä loukkaa kohteena olevan henkilön yksityisyyttä lainkaan tai loukkaa erittäin vähän.

Suomen Asianajajaliiton mukaan mietinnössä on tarkasteltu dataa erityisesti sen henkilön ”omaisuutena”, jonka hallinnassa ja määräysvallassa se on. Lisäksi on viitattu lyhyesti yksityisyyden suojaan liittyviin näkökohtiin. Liitto katsoo, ettei mietinnössä ole riittävästi tarkasteltu datan kopiointia nimenomaan perusoikeuksien näkökulmasta. Perustuslain 10

§:n säännökselle *yksityiselämän suojasta* on annettava merkitystä, kun kysymys on henkilö tiedoista tai luottamuksellista viestintää koskevista tiedoista.

Suomen Journalistiliiton mukaan esitys rajoittaa toteutuessaan sananvapautta tavalla, joka on Suomen voimassa olevan lainsäädännön ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastainen. **Suomen Journalistiliitto** pyytää jatkovalmistelussa kiinnittämään huomiota Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiin, joihin **Oikeus toimittajat** on omassa lausunnossaan yksityiskohtaisesti ottanut kantaa.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla toteaa, että Tietoverkkorikostyöryhmä on yleissopimuksen täytäntöönpanon yhteydessä käsitellyt asioita, joilla on puhtaasti kansalliset tavoitteet ja syyt. Samalla näyttäisi siltä, että nämä yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyvät hankkeet ovat jyrkässä ristiriidassa niiden korkeampien periaatteiden kanssa, joita Euroopan neuvosto on perustettu toteuttamaan.

Professori Asko Lehtonen kritisoi työryhmän mietintöä siitä, että siinä esiintyy paikallisten ylimitoitettuja kriminalisointitavoitteita, minkä lisäksi ihmis- ja perusoikeudet ovat saaneet väistyä näiden tavoitteiden tieltä. Hänen mukaansa laajojen kriminalisointitavoitteiden tueksi on esitetty kovin vähän perusteluja. Kriminalisointien laventamisen sijaan olisi hyödyllistä välillä keskittyä rikosentorjuntakeinojen ja kiinnijäämisriskin parantamiseen esimerkiksi asettamalla ohjelmistovalmistajille tietoturva vaatimuksia.

Tehokkuus

Professori Pekka Viljanen myöntää, että tietotekniikkaa hyväksi käyttäen tehty ja tietojärjestelmiin kohdistuva rikollisuus on lisääntynyt. Ne teot ja menettelytavat, jotka sopimus edellyttää säädettäväksi rangaistavaksi, ovat hänen mukaansa epäilemättä paheksuttavia eikä niiden kriminalisoinnilla rajoiteta ihmisten toimintavapautta ei-hyväksyttävällä tavalla. **Professori Viljanen** kuitenkin epäilee, ettei ehdotetuilla kriminalisointien laajennuksilla ei pystytä mainittavasti ehkäisemään tietotekniikkaa hyväksi käyttäen tapahtuvaa tai tietojärjestelmiin kohdistuvaa rikollisuutta. Tietotekniikkarikollisuuden luonteesta johtuen rikoksen tekijä voi olla hyvin kaukana teon kohteesta ja tekijän löytäminen voi olla äärimmäisen vaikeaa. Rikosoikeudellisen sanktion uhka ei näissä olosuhteissa välttämättä merkitse tekijälle mainittavaa pidäkettä. Esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevat ehdotetut uudet säännökset ovat **professori Viljasen** mielestä huomattavasti keskeisempiä sekä sopimuksella tavoiteltujen päämäärien saavuttamiseksi että myöskin viranomaistoimenpiteiden kohteeksi joutuvien henkilöiden kannalta.

Määritelmät

Ficom ry ja **Finnnet liitto** huomauttavat, että lakiesityksessä käytetään määritelmiä, joita jo on tai joita muistuttavia termejä on käytetty muussa lainsäädännössä. Esimerkiksi mietinnön *liikennetieto* vastanee eduskunnan käsittelyssä olevan sähköisen viestinnän tietosuojalain (HE 125/2003) mukaista *tunnistamistietoa*. Lisäksi **Finnnet-liiton** mielestä käsite ”palveluntarjoaja” tulisi tarkentaa ja määritellä yksiselitteisesti ymmärrettävän lain aikaan saamiseksi. **Ficom ry** ja **Finnnet-liitto** toivovat selkeän ja ennustettavan säädösympäristön tavoitteen toteuttamiseksi termien täsmentämistä.

3. LAUSUNNOT ESITYSLUONNOKSEN YLEISPERUSTELUISTA

3.1 Hallituksen esityksen otsikko ja Esityksen pääasiallinen sisältö -jakso

Ulkoasiainministeriön mukaan hallituksen esityksen *otsikkoon tulisi lisätä viittaus lakiin yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta*. Lisäksi Esityksen pääasiallinen sisältö -kappaleesta voitaisiin poistaa lause ”Yleissopimus on tarkoitus ratifioida kun eduskunta on hyväksynyt sopimuksen”.

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että sopimuksen ratifioimisella ja hyväksymisellä ei ole asiallista eroa ja päätöksenteko Suomessa noudattaa molemmissa tapauksissa samaa menettelyä. Ratifioimista on perinteisesti käytetty tärkeimpien valtiosopimusten yhteydessä, mutta jos sopimus mahdollistaa sitoutumisen molemmilla tavoilla, käytetään Suomessa yleensä hyväksymismenettelyä. Normaalin käytännön mukaisesti *tämän yleissopimuksen kohdalla olisi kyse sen hyväksymisestä* (acceptance).

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että esityksen pääasiallinen sisältö –jaksossa ei *yleissopimuksen sisällöstä* ole mainittu mitään. Jaksoa tulisi tältä osin täydentää muutamalla sanalla yleissopimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta. Lisäksi jakson toisen kappaleen voisi toisesta lauseesta lähtien korvata ja täsmentää seuraavasti: ”Esitykseen sisältyvä laki on tarkoitettu tulemaan voimaan tasavallan presidentin asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan.”

3.2 Johdanto

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että hallituksen esitysluonnoksen yleisperustelujen *Johdanto-jaksosta puuttuu yleissopimuksen sisällön kuvaus*. Lisäksi jakson viimeisen kappaleen ensimmäinen lause (”Yleissopimus on tämän esityksen liitteenä.”) tulisi poistaa.

Ulkoasiainministeriö moittii sitä, ettei esitysluonnoksesta mistään ilmene, milloin Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen.

3.3 Nykytila

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että valitusta jäsentelytavasta johtuen yleisperustelujen Nykytila-jakso on vaikeasti hahmotettava ja Nykytilan arviointi -jakso puuttuu kokonaan. Huolimatta siitä, ettei Nykytila-jaksossa ole tarpeen mennä pykälä- ja artiklakohtaiselle tasolle, olisi lukijan kannalta hyödyllistä, jos siinä pääpiirteissään esiteltäisiin yleissopimuksen kannalta niin kansainvälinen, EY- kuin kansallinenkin lainsäädäntö.

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että Nykytila-jakson alajaksojen alajaksoissa 2.2.2 ja 2.3.2 (”kansainväliset yleissopimukset” ja ”kahdenväliset valtiosopimukset”) käsitellään kansainvälisten yleissopimusten lisäksi myös Euroopan Unionin jäsenvaltioiden välisiä yleissopimuksia, jotka ovat luonteeltaan alueellisia ja sopimuspuoliltaan rajattuja, eivätkä siten kategorisesti kuulu kansainvälisiin yleissopimuksiin. Lisäksi molemmissa alajaksoissa (2.2.2, toinen kappale ja 2.2.3 kolmas kappale) eräiden muiden yleissopimusten osalta

todetaan seuraavasti: ”Suomi on liittynyt...”. Koska Suomi on tullut näiden yleissopimusten sopimuspuoleksi hyväksymällä sopimukset eikä liittymällä niihin, voisi todeta seuraavasti: ”Suomi on lisäksi sopimuspuolena...”

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että perustelujen III luvussa ”Kansainvälinen yhteistyö” olisi tarkoituksenmukaista lyhyesti selostaa myös Euroopan Unionin neuvoston 13.6.2002 hyväksymää *puitepäätöstä eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisestä luovuttamismenettelystä*, koska se tulee olennaisesti vaikuttamaan luovuttamisasioiden uudelleenjärjestelyihin jäsenvaltioiden keskuudessa ja koska on ilmeistä, että puitepäätös tullaan varsin pian täytäntöönpanemaan Suomessa. Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi törkeä tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7b). Kysymyksessä on rikos, joka tulisi sisältymään hetteeseen sellaisia rikoksia, jotka olisivat eurooppalaisen pidätysmääräyksen mukaan luovuttamis kelpoisia.

3.4 Asian valmistelu

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että valtiosopimuksia koskevissa hallituksen esityksissä tulisi vakiintuneen käytännön sekä uusien valtiosopimusta koskevien hallituksen esityksen laatimisohjelmien mukaisesti *selostaa sopimuksen kansainvälistä neuvotteluprosessia*. Lisäksi jakson kansallista valmistelua koskevassa jaksossa olisi hyvä mainita ne tahot, joilta lausuntoa on pyydetty yleissopimuksen allekirjoittamista varten sekä hallituksen esitysluonnoksesta.

3.5 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että esitysluonnoksen Tekijänoikeuslaki ja WIPO-sopimukset –alajaksossa *WIPO-sopimukset eivät kertaakaan esiinny niiden koko nimellä* eikä myöskään niiden sopimussarjanumeroita ole laitettu näkyviin

4. LAUSUNNOT MIETINTÖÖN LIITTYVISTÄ LAKIEHDOTUKSISTA

4.1 Laki Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus laiksi Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta:

1 § Yleissopimuksen voimaansaattaminen

Budapestissä 23 päivänä marraskuuta 2001 tehdyn Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sella isina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 § Asetuksenantovaltuus

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

3 § Voimaantulo

Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että esitykseen sisältyvän *voimaansaattamislain pykälät on otsikoitu*, vaikkei blankettilakien pykälä ole lainsäädännössä vakiintuneessa käytännössä otsikoitu.

Professori Asko Lehtonen ehdottaa, että esityksessä tulisi mainita, mistä *ministeriökomitean hyväksymä selitysmuistio* on saatavissa. Hänen mukaansa olisi myös selvitettävä, mikä on *selitysmuistion oikeuslähdeopillinen asema* ja ketkä ovat todellisuudessa laatineet selitysmuistion sekä millaisten käsittelyvaiheiden jälkeen se on hyväksytty.

4.1.1 Datan vahingoittaminen (4 artikla)

Professori Pekka Viljanen ei pidä kiistattomana, että voimassa oleva RL 35:1,2 vastaa yleissopimuksen 4 artiklan velvoitetta kriminalisoida tahallinen ja oikeudeton datan vahingoittaminen. Tämä johtuu rikoslaissa edellytetystä *vahingoittamistarkoituksesta*, jollaista sopimuksen 4 artiklassa ei ole. Hän on kuitenkin sopimuksen vaatimuksista riippumattakin sitä mieltä, että vahingoittamistarkoituksen edellyttäminen RL 35:1,2:ssa on tarpeetonta, koska siinä edellytetään oikeudettomuutta. Sen tulisi riittää kuten 1 momentinkin mukaan.

4.1.2 Laitteiden väärinkäyttö (6 artikla)

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että sopimustekstin 6 artiklan käännökseen sisältyy *käännösvirhe*, joka aiheuttaa asiavirheen. Työryhmän mietintöön liitetyn englanninkielisen sopimustekstin 6 artiklan 1 kappaleen ii) kohdassa on käytetty termiä ”*access code*”, joka on suomenkielisessä tekstissä käännetty termiksi ”*käyttäjätunnus*”. Englanninkielisellä ilmaisulla on kuitenkin tarkoitettu koodia tai tunnuslukua (eli salasanaa), jota käytetään mm. pankkiautomaatissa tai puhelinverkossa. Käyttäjätunnuksella on IT-alalla yleisesti tarkoitettu tunnusta, jonka avulla järjestelmä identifioi käyttäjän. Käyttäjätunnuksia on yleensä pidetty julkisina ja esimerkiksi sähköpostijärjestelmissä ne ovat kaik-

kien tuntemia. Siksi ei ole syytä säätää rangaistavaksi pelkästään yksittäisen käyttäjätunnuksen tai käyttäjätunnusluettelon hallussapitoa. Näin ollen **professori Lehtonen** esittää, että *ilmaisun ”access code” käänös ”käyttäjätunnus” tulisi poistaa yleissopimuksen 6 artiklan tekstistä ja säännösehdoista* (RL 34 luvun 9 a ja 9 b §). Ilmaisun ns. suora käänös olisi ”pääsykoodi”, mutta sen sijaan voitaisiin yhtä hyvin käyttää muuta vastaavaa ilmaisua.

4.1.3 Lapsipornografiaan liittyvät rikokset (9 artikla)

Professori Pekka Viljanen kiinnittää huomiota siihen, onko aikataulullisesti mahdollista menetellä niin, että kiinteästä ikärajusta säädetään samassa yhteydessä kun toteutetaan EU:ssa valmisteilla olevan puitepäättöksen edellyttämät muutokset. Sopimuksen hyväksymisvaiheessa on hänen mukaansa joka tapauksessa otettava ikärajaan jokin kanta.

4.1.4 Tekijänoikeusrikokset ja tekijänoikeuksien lähioikeuksia koskevat rikokset (10 artikla)

Opetusministeriö toteaa, että voimassa olevan tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun 1 §:n säännökset kattavat myös sopimuksen 10 artiklassa mainitut tekotavat, kuten mietinnössäkin on todettu. Ministeriö huomauttaa, että parhaillaan on käynnissä tekijänoikeuslain uudistaminen, jonka yhtenä tavoitteena on saattaa lainsäädäntö WIPO:n tekijänoikeus-sopimuksen ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksen mukaiseksi. Tämä toteuttaa tietoverkkorikossopimuksen 10 artiklan määräyksiä.

4.1.5 Oikeudenkäyntimenettelyä koskevien määräysten soveltamisala (14 artikla)

Suojelupoliisi toteaa, että mietinnössä esitetään, että Suomisi tekisi 14 artiklan 3 kappaleen a kohdan mukaisen varauman, jonka mukaan se soveltaa 20 artiklassa tarkoitettuja toimenpiteitä ainoastaan tiettyihin rikoksiin. Tällaisia rikoksia olisivat pakkokeinolain televalvontaa koskevan lakiuudistusesityksen (HE 52/2002) 5 a luvun säännösten mukaisesti muun muassa terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu sekä sellaiset rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Näin ollen televalvontaa voitaisiin käyttää myös rikoslain 12 luvun mukaisia maanpetos-, valtiopetos-, vakoilu ja laitonta tiedustelutoimintaa koskevien rikosten selvittämisen yhteydessä. **Suojelupoliisin** mukaan uusi pakkokeinolain säännös on riittävän kattava. Näin ollen ehdotettu varauma ei sen mukaan rajoittane liikaa viranomaisten toimivaltaa.

Mietinnössä esitetään, että Suomi ei soveltaisi 20 ja 21 artikloissa tarkoitettuja pakkokeinoja tietojärjestelmän sisäiseen viestintään, jos tietojärjestelmällä on rajattu käyttäjäryhmä ja tietojärjestelmää ei käytetä julkisten tietoverkkojen avulla eikä sitä ole kytketty toiseen julkiseen tai yksityiseen tietojärjestelmään. **Suojelupoliisin** näkemyksen mukaan Suomen ei tulisi tehdä yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen b kohdan mukaista varaumaa. Tämä voisi joissakin konkreettisissa tutkintatilanteissa haitata poliisin toimintamahdollisuuksia. Varauma voisi haitata myös reaaliaikaisten liikenne tietojen hankkimista.

4.1.6 Loppumääräykset (36-48 artiklat)

Viestintävirasto pitää oikeana ratkaisuna sitä, että Suomi antaa yleissopimuksen 40 artiklan mukaisen selityksen, jonka mukaan se käyttää hyväkseen oikeuttaan asettaa luvattoman tunkeutumisen rangaistavuuden edellytykseksi turvajärjestelyn murtamisen.

4.2 Rikoslaki

4.2.1 Yleistä

TietoEnator toteaa, että lakiesitys perusteluineen on hyvä eikä anna aihetta kommentointiin. Myöskään **Suomen Tuomariliitolla** ei ole huomauttamista mietintöön sisältyvien rikoslain muuttamista koskevien säädösehdotusten osalta.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto toteaa, että rikoslakiin ehdotetut säännökset ovat yleis-sopimuksen implementoimiseksi tarpeellisia ja tarkoituksenmukaisia. Myös **Suomen Pankkiyhdistyksen** mukaan esitettyjä tietoverkkorikollisuuteen liittyviä rikoslain muutoksia voidaan pitää tarpeellisina ja kannatettavina.

Suojelupoliisi toteaa, että on merkittävä parannus nykyisen sääntelyn kattavuuteen verrattuna, että ehdotetuissa pykälissä esitetään rangaistavaksi tietoverkkorikosvälineiden valmistaminen, levittäminen, sekä tietomurto-ohjelmien sekä ohjelmien ja laitteiden hallussapito. **Keskusrikospoliisi** pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina, globaalin tietoteknisen murroksen mukanaan tuomana kehityksenä. Eri maiden ponnistelut rajat ylittävän rikollisuusuodon torjumiseksi edellyttävät harmonisoitua lainsäädäntöä, jotta voidaan poistaa esteitä kansainvälisestä rikostorjuntatyöstä.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että 38 luvun tietoliikenteen häirintää ja tietojärjestelmän häirintää koskevat ehdotukset ovat *sopusoinnussa sähköisen viestinnän tietosuojalaki –luonnoksen kanssa*. Liikenne- ja viestintäministeriössä valmisteilla olevassa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa (SVTSL, HE 125/2003 vp.) on ehdotettu annettavaksi teleyritykselle, lisäarvopalvelun tarjoajalle ja yhteisötalajalle oikeus tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi, ryhtyä välttämättömiin toimiin tietoturvan varmistamiseksi estämällä sähköpostiviestien, tekstiviestien ja muiden vastaavien viestien vastaanottaminen, poistamalla haittaohjelmat viesteistä sekä toteuttamalla muut välttämättömät toimenpiteet.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että voimassa olevaan lakiin esitettävät muutokset ovat luonteeltaan pääosin tarkistuksia ja sellaisina hyväksyttäviä.

TeliaSoneralla ei ole huomauttamista ehdotuksiin, jotka koskevat rikoslain 38 luvun 7 a ja 7 b §:iä sekä toisaalta RL 34 9 a ja 9 b §:iä.

Professori Asko Lehtonen kritisoi sitä, että työryhmän mietinnössä oleva selvitys välineiden ensisijaisesta käyttötarkoituksesta ja kaksikäyttöisyydestä on monessa suhteessa *popularistinen ja yleisluontoinen*, minkä lisäksi *siitä puuttuvat keskeiset tietotekniset rajanvetokriteerit erilaisten välineiden osalta*. Mietinnön perusteella jää epäselväksi, millainen konkreettinen väline (mm. ohjelma) on sallittu ja mikä kielletty. Lakiesityksen jatkovalmistelussa olisi asianmukaista pyrkiä asiantuntijoiden avulla tarkemmin karakterisoimaan asianomaisia tietoteknisiä kriteereitä.

Yrityksen rangaistavuus ja oikeushenkilön rangaistusvastuu

Finnnet-liiton ja **TeliaSoneran** mielestä eräiden tieto- ja viestintärikosten *yritysten* säätäminen rangaistavaksi on kannatettavaa rikosten ennalta ehkäisevän vaikutuksen näkökulmasta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan eräiden jo rikoslaisissa rangaistavaksi säädettyjen tekojen yrityksen säätäminen rangaistavaksi lisää rangaistavan käyttäytymisen alaa. Tähän nähden on hyvä, että kaikkein lievimpien rikosten osalta ehdotetaan varauman tekoa eikä lievän vahingonteon ja lievän väärennyksen yritystä ehdoteta rangaistavaksi. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies** toteaa, että eräät tekomuodot, joiden yritys nyt ehdotetaan rangaistavaksi, ovat varsin abstrakteja. Se, milloin teko on edennyt yritysasteelle, saattaa joissakin tapauksissa olla tulkinnanvaraista. Asia ei sinänsä ole ominaista pelkäämään näille rikoksille, vaan yleisemminkin esiintyvä (esim. KKO 2003:78).

Professori Asko Lehtonen kritisoi sitä, että mietinnössä esitetään lukuisiin tunnusmerkistöihin lisättäväksi säännös yrityksen rangaistavuudesta ja oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Ehdotuksia perustellaan hänen mukaansa pelkäämällä sillä seikalla, että yleissopimuksessa on laajimmillaan esitetty tällaista kriminalisointia. Perustelemattoman maksimilinjan sijasta olisi lakiesityksen jatkovalmistelussa hänen mukaansa asianmukaista arvioida perustellen, onko asianomainen rikoksen yrityksen rangaistavuus ja oikeushenkilön rangaistusvastuu kriminaalipoliittisesti tarpeellinen.

Viestinnän keskusliitto ehdottaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuu tulisi rikoslain 49 luvun osalta rajoittaa vain tietojärjestelmien avulla tehtäviin tekijänoikeusrikoksiin.

34 luvun 9 a §:n ja 9 b §:n systematiikka

Professori Asko Lehtonen toteaa, että rikoslain 34 luvun 9 a ja 9 b pykälien systematiikka muodostuu hajanaiseksi, koska 9 a §:n 2) kohdassa täytyy erottaa omaksi kohdaksi tietokoneviruksen valmistusohjetta koskevat seikat ja koska 9 b §:ään sijoitetaan erikseen hallussapitorikos. Hän ehdottaa, että *systematisointi voitaisiin ratkaista siten, että tietokonevirusta koskevat seikat pysytettäisiin nykyisessä RL 34 luvun 9 a §:ssä ja että tietoverkkorikosvälineitä koskevat kriminalisoinnit otettaisiin kokonaisuudessaan uuteen 9 b §:ään.* Tällöin yleissopimuksen edellyttämä rikosvälineen ”hankkimisen” kriminalisointi voitaisiin ratkaista luontevalla tavalla. Tunnusmerkistöjen erottamista toisistaan puoltaa myös se asiantila, että tietokonevirukseen ja tietoverkkorikosvälineeseen (mm. salasanaan) liittyvät tarkoitukset, menettelyt ja tekotavat poikkeavat toisistaan olennaisella tavalla. Jollei tietokonevirusta ja tietoverkkorikosta koskevia tunnusmerkistöjä eroteta omiksi tunnusmerkistöiksi, niin **professori Lehtosen** mukaan olisi aiheellista yhdistää hallussapitoa koskeva 9 b § ehdotetun 9 a §:n 3 kohdaksi.

4.2.2 RL 34 luku 9 a § Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 34 luvun muutetuksi 9 a §:ksi:

Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle

Joka aiheuttaakseen haittaa tai vahinkoa tietojenkäsittelylle taikka tieto- tai viestintäjärjestelmän toiminnalle tai turvallisuudelle

- 1) tuo maahan, valmistaa, myy tai muuten levittää taikka asettaa saataville
 - a) sellaisen laitteen, tai tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan, joka on suunniteltu tai muunnettu ensisijaisesti vaarantamaan tai vahingoittamaan tietojenkäsittelyä taikka tieto- tai viestintäjärjestelmän toimintaa taikka tietojärjestelmän suojauksen murtamiseen tai
 - b) tietojärjestelmän salasanan tai käyttäjätunnuksen tai muun vastaavan tiedon takka;
- 2) levittää tai asettaa saataville 1 kohdassa tarkoitetun tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan valmistusohjeen,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta, *vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Professori Asko Lehtonen kritisoi *rikosnimikettä* ”vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle”. Se on hänen mukaansa pitkä ja mitään sanomaton. Nimikkeiden tulisi olla lyhyitä, nasevia ja kriminalisoinnin alaa kuvaavia. Esimerkiksi tietoverkkorikos tai tietoturvarikos olisivat parempia kuin nykyinen nimike.

Valtakunnansyyttäjänvirasto ja **Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto** ehdottavat, että vaihtoehtoisten levittämistapojen joukossa olisi ilmeisesti perusteltua mainita ainakin hallituksen esityksessä erikseen *linkittäminen omalta sivulta sellaisille sivuille, joilta haittaohjelma tms. on kopioitavissa*. Linkistä päästään helposti ja suoraan vaikkapa sellaiselle ulkomaiselle sivulle, josta haittaohjelma on kopioitavissa. Ulkomainen kotisivu voi olla jopa linkin laittajan hallinnassa sellaisessa maassa, jossa haittaohjelman levittäminen ei ole rangaistavaa.

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että työryhmän perusteluissa esitetty toteamus, ettei luottokortin numero ole pykälässä tarkoitettu tieto, ei vaikuta adekvaatilta. Luottokorttiin liittyy säännönmukaisesti salasana eli PIN-koodi. Luottokortin numero vastaa tavallaan tietojärjestelmän käyttäjätunnusta. ITC-rikosten alueella luottokorttinumeroiden ”varkaudet” ovat paha kansainvälinen ongelma. Lopullisessa lakiesityksessä *tulisi selvittää, miten rikosoikeudellisesti suojataan luottokorttinumeroita luvaton ”sieppaamista” vastaan*.

Professori Asko Lehtonen esittää, että *ilmaisu ”käyttäjätunnus” tulisi poistaa säännöksestä*. Hänen mukaansa säädösehdotukseen sisältyy käännösvirhe, joka aiheuttaa asiavirheen: sopimustekstin 6 artiklan 1 kappaleen ii) kohdassa on käytetty termiä ”access code”, joka on suomenkielisessä tekstissä käännetty termiksi ”käyttäjätunnus”. Englanninkielisellä ilmaisulla on kuitenkin tarkoitettu koodia tai tunnuslukua (eli salasanaa), jota käytetään mm. pankkiautomaatissa tai puhelinverkossa. Käyttäjätunnuksella puolestaan on IT-alalla yleisesti tarkoitettu tunnusta, jonka avulla järjestelmä identifioi käyttäjän. Käyttäjätunnuksia on yleensä pidetty julkisina ja esimerkiksi sähköpostijärjestelmissä ne ovat kaikkien tuntemia. Ilmaisun ”access code” suora käänнос olisi ”pääsykoodi”, mutta sen sijaan voitaisiin yhtä hyvin käyttää muuta vastaavaa ilmaisua. Perusteluissa voisi selvittää, että ilmaisulla tarkoitetaan mm. maksu- ym. kortin tunnuslukua, kuten PIN-koodia.

Professori Asko Lehtosen mukaan tarkalleen ottaen 1) kohdan b) alakohdassa ei olisi syytä yksinomaan käyttää ilmaisua ”salasana” tai ”toiselle kuuluva salasana”. *Rangaistavuus voitaisiin paremmin kohdistaa, jos tunnusmerkistössä puhuttaisiin ”toiselle kuuluvasta käyttäjätunnuksesta ja salasanasta” kombinaationa*, koska merkityksellistä on vain yhden käyttäjän käyttäjätunnus ja salasana samassa tietojärjestelmässä.

Tahallisuus ja teon tarkoitus

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan säädösehdotus ja yksityiskohtaiset perustelut ovat *tahallisuuden osalta keskenään ristiriidassa*. Säännöksen tunnusmerkistössä edellytetään tarkoitustahallisuutta (*dolus determinatus*), mutta perustelujen mukaan riittävää olisi varmuustahallisuus (*dolus directus*). **Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen** käsityksen mukaan ristiriita on tarkoituksenmukaisinta korjata muuttamalla lakiehdotuksen perustelut säännöstekstin mukaisiksi, toisin sanoen poistamalla viittaukset varmuustahalli-

suuteen sivulta 77. Samoista syistä sivun 76 viittaus rikoslain uuden 3 luvun 6 pykälän mukaiseen yleiseen tahallisuusarviointiin on sekaannusta aiheuttava, koska ehdotetussa säännöksessä on vahvistettu erillinen kvalifioitu tahallisuus vaatimus (tarkoitustahallisuus).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa kuten perusteluissakin on todettu, että lainsoveltajan kannalta *ongelmia tulee aiheuttamaan teon tarkoituksen selvittäminen*. **Professori Asko Lehtonen** huomauttaa, että yleissopimuksessa on edellytetty, että 6 artiklassa tarkoitettu laitteiden väärinkäyttö on rangaistavaa, jos käyttäytyminen tapahtuu yleissopimuksen 2-5 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädettyjen rikosten tekemiseksi. *Yleissopimus edellyttää siten rikoksen tekemistarkoitusta, mikä on hänen mukaansa paljon enemmän kuin työryhmän mietinnössä ehdotettu "haittaamis- tai vahingoittamistarkoitus"*. **Professori Lehtonen** kritisoi sitä, että mietinnössä ei ole selvitetty, miksi Suomessa pitäisi asettaa rangaistavuuskynnys olennaisesti alhaisemmaksi kuin yleissopimus edellyttää. Hänen mukaansa tietokonevirusten osalta "haittaamis- tai vahingoittamistarkoitusta" voidaan pitää siedettävänä rajana, mutta tietoverkkorikosvälineen suhteen asiantila ei ole laisinkaan niin yksiselitteinen, mikä johtuu monien välineiden tavallisesta kaksikäyttöisyydestä, joista toinen käyttötarkoitus on hyväksyttävä ja jopa tarpeellinen.

Professori Asko Lehtonen kritisoi sitä, että mietinnössä on mainittu esimerkkinä tahallisuuden ja tarkoituksen moitittavuuden arviointiin liittyvästä "harkintatilanteesta" haittakoodin julkaiseminen painostustarkoituksessa. Mietinnössä on katsottu, että "tahallinen vahingoittamistarkoitus" ei poistuisi pelkästään sillä perusteella, että tekijä ei ole "tätä seurausta" nimenomaan tarkoittanut. Mietinnössä kanta on hänen mukaansa ongelmallinen, koska siinä *ei ole pidetty erillään "tahallisuutta" ja "vahingoittamistarkoitusta" käyttäytymisen rangaistavuuden edellytyksinä*. IT-alan julkaisuissa on kerrottu useista tapauksista, joissa puutteellisen eli tietoturva-aukon sisältävän ohjelman valmistaja ja toimittaja ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin aukon poistamiseksi vaan sen sijaan pyrkinyt salaamaan ja kieltämään aukon olemassaolon. Ohjelman käyttäjät ovat turva utuneet aukon julkistamisuhkaan saadakseen ohjelmatoimittajan ryhtymään toimenpiteisiin. Julkaiseminen täyttäneen usein tahallisuus vaatimuksen muuten paitsi haittaamis- ja vahingoittamistarkoituksen osalta.

Teon oikeudettomuus ja omat salasanat

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että yleissopimuksen 6 artiklassa edellytetään, että rangaistavaksi säädetään 1) tahalliset ja 2) oikeudettomat teot. Työryhmän mietinnössä ei ole kriminalisointiehdotusten yhteydessä käsitelty tekojen "oikeudettomuutta" koskevaa vaatimusta. *Ongelmia voi aiheuttaa erityisesti omien salasanojen ja käyttäjätunnusten luovutustilanteissa*, koska silloin voidaan joutua arvioimaan, tapahtuuko luovutus "haittaamistarkoituksessa" tietojärjestelmän turvallisuudelle. Salasanojen luovutukseen liittyy aina jonkinlainen tietoturvariski. Kriminaalipoliittisin perustein tulisi siten harkita erikseen, onko tarkoituksenmukaista kriminalisoida samanarvoisesti omien salasanojen ja toisille kuuluvien salasanojen luovuttaminen. Jos omien salasanojen luovuttamista ei ole ollut tarkoituskaan kriminalisoida, niin RL 34 luvun 9 a §:n 1) kohdan b) alakohta olisi suositeltavaa kirjoittaa esimerkiksi muotoon "tietojärjestelmän toiselle kuuluvan salasanan tai muun vastaavan tiedon". Rajanveto-ongelmia helpottaisi myös se, että tunnusmerkistössä asetettaisiin rangaistavuuden edellytykseksi käyttäytymisen "oikeudettomuus" tai "luvattomuus" kuten yleissopimuksessa on vaadittu.

Kaksikäyttöiset ohjelmistot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan säännöksen kohteen määrittelyssä käytetty termi ”ensisijainen” on tulkinnanvarainen ja jättää soveltajalleen laajaa harkintavaltaa. Näiltä osin säännös ei ehkä ole riittävän tarkkarajainen perustuslain 8 §:n laillisuusperiaatteen kannalta ajatellen. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** mielestä perusteluissa asia on ilmaistu vähemmän tulkinnanvaraisesti kuin ehdotetussa lakitekstissä. Perusteluissa (s. 62) on mainittu ensisijaisen käyttötarkoituksen olevan selvästi lähempänä yksinomaista kuin pääasiallista käyttötarkoitusta. Edelleen todetaan, että jos välineen vaihtoehtoinen käyttötarkoitus on hyväksyttävä, tämän pykälän mukainen tunnusmerkistö ei täyty, vaikka kyseistä välinettä levitettäisiin sinänsä moitittavin tarkoituksin. Lakiin otettava määritelmäsäännös tarjoaisi lakiteknisesti paremman mahdollisuuden kuvata säännöksessä tarkoitettua ongelmaa yms. ja siten saattaisi vähentää soveltamis- ja tulkintaongelmia. **Professori Pekka Viljanen** sen sijaan toteaa, että perusteluissa esitetty tulkinta ”ensisijainen käyttötarkoitus on selvästi lähempänä yksinomaista kuin pääasiallista käyttötarkoitusta” ei ole kielelliseltä kannalta mitenkään kiistaton.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan tulisi selvittää, millaisia vaikutuksia kaksikäyttöisten ohjelmistojen levittämisen kriminalisoinnilla tosiasiallisesti olisi sekä varmistaa, että levittämiskiellon valvominen on myös käytännössä mahdollista. Myös **Professori Pekka Viljanen** epäilee ehdotetun sääntelyn tehokkuutta. Siihen antaa hänen mukaansa aiheita perustelujen lausuma, jonka mukaan ”jos vaihtoehtoinen käyttötarkoitus on hyväksyttävä, tämän pykälän mukainen tunnusmerkistö ei täyty, vaikka kyseistä välinettä levitettäisiin sinänsä moitittaviin tarkoituksiin.” Tehokkuusepäilyihin antavat aiheita myös perustelujen kannanotot siitä, miten useimmat esille otetut vahingoittamiseen soveltuvat välineet eivät kuitenkaan lähtökohtaisesti olisi pykälässä tarkoitettuja tietoverkkorikosvälineitä.

Professori Pekka Viljanen ja suojelupoliisin mielestä rangaistavuuden kannalta saisi olla riittävää jo se, että vahingoittamistarkoitukseen soveltuvaa välinettä levitetään juuri tähän tarkoitukseen käytettäväksi, vaikka välineellä olisikin myös hyväksyttäviä käyttötarkoituksia. **Professori Viljanen** huomauttaa, että näytön saaminen tapausryppästä olisi tietysti vaikeata, mutta jos näyttöä kuitenkin saataisiin, teon jääminen rangaistavuuden ulkopuolelle vain välineen vaihtoehtoisen hyväksyttävän käyttömahdollisuuden vuoksi ei olisi asianmukaista. **Suojelupoliisin** mukaan käytännön tilanteessa tunnusmerkistön täyttymisen arvioiminen välineen ensisijaisen käyttötarkoituksen perusteella voi olla vaikeaa.

Hallituksen esitys sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi

Liikenne- ja viestintäministeriö sekä **Viestintävirasto** huomauttavat ehdotetun pykälän suhteesta hallituksen esitykseen sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi (SVTSL, HE 125/2003 vp.), jonka 6 §:n 2 momentissa kielletään sähköisen viestinnän teknisen suojauksen purkavan järjestelmän tai sen osan hallussapito, maahantuonti, valmistaminen ja levittäminen, jos järjestelmän tai sen osan ensisijaisena käyttötarkoituksena on teknisen suojauksen oikeudeton purku. Viestintävirasto voi 3 momentin mukaan hyväksyttävästä syystä antaa luvan poiketa kiellosta. **Liikenne- ja viestintäministeriö** toteaa, että vaikka rikoslain pykälän säännöstä olisikin pidettävä ensisijaisena suojauksen purun kieltävänä säännöksenä, saattaa säännösten päällekkäisyys aiheuttaa ongelmia. Teknisen suojauksen purkua koskevia kieltoja on muualla lainsäädännössä ja niitä olisikin syytä tarkastella kokonaisuutena.

Viestintäviraston mukaan SVTSL:n säännökselle jää ehdotetun tietoverkkorikosvälineen hallussapitoa koskevan säännöksen voimaantulon jälkeen melko kapea soveltamisala. Tietojärjestelmän suojauksen murttamiseen ensisijaisesti suunnitellun laitteen tai ohjelman hallussapito ilman hyväksyttävää syytä olisi rangaistavaa rikoslain 9 b §:n mukaisena tietoverkkorikosvälineen hallussapitona. Koska tietojärjestelmän määritelmä kattaa myös tietoverkot koskisi tietoverkkorikosvälineen hallussapidon kielto siten myös verkon suojauksen purkuvälineitä. SVTSL:n soveltamisalaan kuuluisi enää lähinnä viestinnän tason suojauksen purkujärjestelmän hallussapito, kun verkkotason suojauksen purkujärjestelmiä arvioitaisiin rikoslain 9 b §:n mukaan.

Viestintäviraston mukaan tällä hetkellä näiden kahden välineen hallussapidon sääntelyehdotukset eroavat toisistaan siten, että tietoverkkorikosvälineen hallussapidon rangaistavuuden poistaa hallussapidon hyväksyttävä syy, kun taas SVTSL:n 6 §:n mukaisen teon rangaistavuus ratkeaa järjestelmän ensisijaisen käyttötarkoituksen perusteella ja Viestintävirasto voi antaa luvan järjestelmän hallussapitoon hyväksyttävästä syystä. **Viestintäviraston** näkemyksen mukaan ei olemassa perusteita näiden järjestelmien erilaiselle sääntelylle. Viestintävirasto ehdottaakin harkittavaksi rikoslain 9 a ja 9 b §:ien laajentamista kattamaan myös välineet ja ohjelmat, joiden ensisijaisena tarkoituksena on sähköisen viestinnän suojauksen oikeudeton purku. Rikoslain tunnusmerkistön laajentaminen poistaisi tarpeen säännellä suojauksen purkujärjestelmiä SVTSL:ssä. Laillisuusperiaate puoltaa tämän kaltaisten rangaistussäännösten selkeää sijoittamista ja kokoamista rikoslakiin.

Viestintäviraston mukaan tietoyhteiskunnan palveluiden ja tekijänoikeuksien suojaamiseksi säädettyjen järjestelmien hallussapidon kiellosta lienee edelleen perusteltua säätää laissa eräiden suojauksen purkujärjestelmien kieltämisestä ja vastaisuudessa tekijänoikeuslaissa, koska kyseiset säännökset on tarkoitettu suojaamaan viestinnän sisältöön liittyviä erityisiä oikeuksia eikä viestinnän tai tiedon koskemattomuutta sellaisenaan.

4.2.3 RL 34 luku 9 b § Tietoverkkorikosvälineen hallussapito

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 34 luvun uudeksi 9 b §:ksi:

Tietoverkkorikosvälineen hallussapito

Joka ilman hyväksyttävää syytä pitää hallussaan 9 a §:n 1) kohdassa tarkoitettua laitetta, tietokone ohjelmaa, ohjelmakäskeyjen sarjaa tai tietoa, on tuomittava tietoverkkorikosvälineen hallussapidosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Professori Asko Lehtosen mukaan pykälän yhteydessä tulisi, kuten 9 a §:nkin kohdalla, ottaa kantaa oikeudettomuus-edellytykseen sekä omiin ja toisille kuuluviin salasanoihin.

Todistustaakka ja ilmaisu ”ilman hyväksyttävää syytä”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ja professori Asko Lehtosen mielestä perusteluihin ei tulisi jättää lausumaa, jonka mukaan riittävää on se, ettei hallussapitäjä kykene esittämään hyväksyttävää syytä hallussapidolleen, koska kenenkään ei rikosprosessissa tarvitse lähtökohtaisesti näyttää syyttömyyttään toteen. OK 17:1,2:n mukaan rikosasian kantajan tulee näyttää toteen ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa nojautuu. *Perusteluissa lausuttu saattaa antaa sellaisen käsityksen, että syytteen nostamiseen riittää pelkkä lainkohdassa mainitun objektin hallussapito ja syytetyksi jää käyttötarkoituksen selvittäminen (eli syyttömyytensä toteennäyttäminen).* **Professori Lehtosen** mukaan lausuma sisältää *tosiasiallisen käännetyn todistustaakan*, koska siinä edellytetään syytetyksi (hallussapitäjän) esittävän selvitystä (hyväksyttävän syyn) syyttömyydestään. Tämä on ristiriidassa sen

kanssa, että säännösehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, ettei ehdotuksen tarkoituksena ole puuttua todistustaakkasäännöksiin. **Professori Lehtonen** pitää oikeusturvaa vaarantavana, että syytetylle asetetaan tosiasiallinen käännetty todistustaakka, kun tietoverkkorikosvälineisiin liittyy merkittävä rajanveto-ongelma, joka koskee kaksikäyttöisiä välineitä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja **professori Asko Lehtonen** moittivat sitä, että tunnusmerkkien ”ilman hyväksyttävää syytä” käyttöä on perusteltu vain viittauksella voimassa olevan lain väärennysaineiston hallussapitoa koskevaan vastaavaan ilmaisuun (RL 33 luvun 4 §). **Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** mukaan tässä tapauksessa, toisin kuin väärennysaineiston kohdalla, hallussa pidettävän ohjelman ”lainvastaisuus” on kuvattu varsin tulkinnanvaraisin ilmaisin, joten säännöksen soveltaminen jää niin usean laajaa tulkintaa edellyttävän ajatusoperaation varaan, että säännös on rikosoikeudellisen täsmällisyysvaatimuksen kannalta ja myös todistustaakan jakautumisen kannalta selvästi ongelmallinen. **Professori Asko Lehtonen** toteaa, että RL 33:4 säädettäessä pidettiin silmällä mm. väärennetyjä ulkomaanpasseja, väärennysrikoksen tekemiseen soveltuvia ajokorttilomakkeita ja omatekoisia jäljennöksiä poliisilaitoksen virkaleimasimesta, joiden hallussapitoon täytyy todellakin olla ”hyväksyttävä syy”. Tilanne on sen sijaan aivan toinen tietoverkkorikosvälineiksi luokiteltavien ohjelmien osalta. Niiden hallussapitoa voidaan pitää tavanomaisena, mikä johtuu siitä ohjelmistovalmistajien vastuuttomuudesta, että markkinoille päästetään puolivalmiita tai puutteellisesti testattuja ohjelmia. Esimerkiksi oppilaitokset ja IT-alan harrastajat ovat hankkineet käyttöönsä välineitä, joilla voidaan selvittää oman järjestelmän puutteita.

Professori Asko Lehtonen toteaa, että tunnusmerkkien ”ilman hyväksyttävää syytä” käyttöönotto ei vaikuta perustellulta tietoverkkorikosvälineen hallussapitorikoksen yhteydessä, vaan käännetty todistustaakka ja oikeusturvaongelmat osoittavat, että kysymys on täysin ylimitoitetusta rangaistavuusedellytyksestä. Hänen mukaansa olisi parempi muuttaa ”ilman hyväksyttävää syytä” vastaamaan yleissopimuksen rangaistavuusedellytystä eli *tarkoitusta käyttää toisen salasanaa yms. dataa rikoksen tekemiseen*. Toinen tapa korottaa rangaistavuuskynnystä kohtuullisella tavalla olisi siirtää mietinnössä ehdotettu 9 b § saman luvun 9 a §:n 3) kohdaksi. Tällöin käyttäytymisen rangaistavuus vaatisi haittaamis- tai vahingoittamistarkoitusta, mikä sekkin on alhaisempi kynnys kuin mitä yleissopimuksessa on edellytetty.

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että ”ilman hyväksyttävää syytä” ongelmallisuus ei koske vain tietoverkkorikosvälineiden hallussapitoa vaan liittyy myös tietokoneviruksiin. Esimerkkinä tulkinnanvaraisesta ongelmatilanteesta voidaan hänen mukaansa käyttää tavallista käyttäjää, jonka levykkeellä tai kovalevyllä on virus, jota hän ei ole hällunnut tietokoneelleen. Keskeinen kysymys on tässä yhteydessä, mikä on se ”hyväksyttävä syy”, jonka käyttäjä esittää syyttömyytensä osoittamiseksi. On myös huomattava se yleisesti tunnettu valitettava asiantila, että krakkerit tallentavat luvottomasti kopioimiaan ohjelmia ”välivarastoon” virastojen ja yritysten keskustietokoneiden ja palvelimien muisti-alueille sekä tavallisten käyttäjien kotitietokoneiden kovalevyille, jotka on liitetty Internet-verkkoon ns. kiinteällä yhteydellä.

Professori Asko Lehtonen jatkaa, että sama oikeusturvaongelma koskee yrityksiä ja viranomaisorganisaatioita eräissä muissakin tilanteissa. Yrityksissä ja oppilaitoksissa on jouduttu tekemisiin sellaisten tilanteiden kanssa, joissa työntekijä tai opiskelija valmistaa luvattomia kopioita ja tekee niistä (perättömän) ilmiannon tekijänoikeusjärjestölle

välttämällä johtohenkilöiden sallineen kopioinnin. **Professori Lehtonen** kysyy, millä keinolla ao. koston kohteeksi joutunut johtohenkilö esittää ”hyväksyttävän syyn” hallussapidolleen, jos kostaja esiintyy ”uskottavalla” tavalla.

Vahingoittamistarkoitus ja hallussapitäjien piiri

Professori Asko Lehtonen toteaa, ettei mietinnössä ole esitetty perusteluita sille seikalle, miksi tietoverkkorikosvälineiden ”myynnin” rangaistavuus edellyttää vahingoittamistarkoitusta, mutta pelkkä hallussapito olisi rangaistavaa ilman vahingoittamistarkoitustakin. Ero ei vaikuta hyväksyttävältä, koska välineen myynti on rangaistusarvoltaan paljon moitittavampaa kuin pelkkä hallussapito ilman vahingoittamistarkoitusta.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan tietoverkkorikosvälineiden todellinen käyttöpiiri on paljon perusteluissa kuvattua laajempi, jos tietoverkkorikosvälineinä pidetään niitä ohjelmistoja, jotka perustelussa on lähtökohtaisesti sellaisiksi esitetty. Mikäli tietoverkkorikosvälineen käsite säilytetään mietinnössä ehdotetun laajuisena, tulisi perusteluissa tuoda nykyistä selvemmin esiin, että hyväksyttäviä syitä hallussapitoon on hyvinkin laajalla joukolla ihmisiä. **Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen** käsityksen mukaan esimerkiksi Linux-käyttöjärjestelmän kuluttajille myytäviin ja levitettäviin jakeluihin sisältyy nykyisin salasanojen arvaamiseen suunniteltuja ohjelmia ja ohjelmakirjastoja.

Suojelupoliisi toteaa ehdotettuun 9 b §:n vahingoittamistarkoitukseen viitaten, että on välttämätöntä, että esimerkiksi tietoturva-alan yritysten, poliisin ja puolustusvoimien toimintaedellytykset turvataan siten, että niille ei aseteta lainsäädännöllisiä esteitä liittyen tietoverkkorikosvälineiden valmistamiseen, maahantuontiin, luovuttamiseen ja hallussapitoon.

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että mietinnössä esitetty selvitys virusten ja tietoturva-alueiden ”hyväksyttävistä” hallussapitäjistä on puutteellinen. Mietinnössä on hänen mukaansa unohdettu muun muassa yliopistoissa harjoitettava tutkimus- ja opetus-toiminta.

Konkurrenssi

Professori Asko Lehtonen kritisoi sitä, että mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa on lausuttu, että yleisten rikosoikeudellisten periaatteiden nojalla tietokoneviruksen ja tietoverkkorikosvälineen hallussapitorikoksesta ei tuomittaisi erikseen, jos hallussapitäjä itse on syyllistynyt 9 a §:ssä säädettyyn rikokseen. Hänen mukaansa olisi asiallista vähintäänkin yksilöidä tämä rikosoikeudellinen periaate ja selvittää, mikä on sen voimassaolo normina. Joka tapauksessa olisi aiheellista harkita, tulisiko 9 b §:ään lisätä nimenomainen toissijaisuussäännös, joka ratkaisisi tulkintaongelman eksplisiittisesti.

4.2.4 RL 34 luku 13 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 34 luvun uudeksi 13 §:ksi:

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Vaaran aiheuttamiseen tietojenkäsittelylle ja tietoverkkorikosvälineen hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ficom ry puoltaa sitä, että rikoslain 34 luvun 13 §:ään lisätään säännökset, jotka koskevat vaaran aiheuttamista tietojenkäsittelylle sekä tietoverkkorikosvälineen hallussapitoa. **Fi-**

com ry huomauttaa, ettei tässä yhteydessä liene kuitenkaan tarkoitus kumota terrorismin rahoittamisen yhteisövastuuta.

4.2.5 RL 35 luku 1 § Vahingonteko

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 35 luvun 1 §:n uudeksi 3 momentiksi:

Vahingonteko

Edellä 2 momentissa tarkoitetun rikoksen yritys on rangaistava.

Ehdotuksesta, jonka mukaan tietovahingontekoon yritys on rangaistava, ei lausuttu.

4.2.6 RL 35 luku 8 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 35 luvun uudeksi 8 §:ksi:

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun vahingontekoon ja 3 §:ssä tarkoitettuun törkeään vahingontekoon, siltä osin kuin pykälää sovelletaan 2 momentissa tarkoitettuihin tekoihin, sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ehdotuksesta, jonka mukaan tietovahingontekoon ja törkeään vahingontekoon sovelletaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta, ei lausuttu.

4.2.7 RL 38 luku 5 § Tietoliikenteen häirintä

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun 5 §:n uudeksi 2 momentiksi:

Tietoliikenteen häirintä

Yritys on rangaistava.

Ehdotuksesta, jonka mukaan tietoliikenteen häirinnän yritys on rangaistava, ei lausuttu.

4.2.8 RL 38 luku 6 § Törkeä tietoliikenteen häirintä

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun 6 §:n uudeksi 2 momentiksi:

Törkeä tietoliikenteen häirintä

Yritys on rangaistava.

Ehdotuksesta, jonka mukaan törkeän tietoliikenteen häirinnän yritys on rangaistava, ei lausuttu.

4.2.9 RL 38 luku 7 § Lievä tietoliikenteen häirintä

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun 7 §:n uudeksi 2 momentiksi:

Lievä tietoliikenteen häirintä

Yritys on rangaistava.

Ehdotuksesta, jonka mukaan lievän tietoliikenteen häirinnän yritys on rangaistava, ei lausuttu.

4.2.10 RL 38 luku 7 a § Tietojärjestelmän häirintä

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun uudeksi 7 a §:ksi:

Tietojärjestelmän häirintä

Joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla näihin verrattavalla tavalla, estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä on tuomittava jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta, *tietojärjestelmän häirinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Viestintävirasto toteaa, ettei tietoverkkorikossopimuksessa aseteta erityistä vahingoittamistarkoitusta edellytykseksi teon rangaistavuudelle. Käytännössä vahingoittamistarkoitus tulee arvioitavaksi jo teon tahallisuusarvioinnissa, joten teon tarkoitusta koskevan edellytyksen poistamista ehdotetusta säännöksestä voisi **Viestintäviraston** mukaan harkita.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies huomauttaa, että käytetty lainsäädäntötapa (”taikka muulla näihin verrattavalla tavalla”) saattaa olla ristiriidassa rikoslain säännöksiltä edellytettävän *täsmällisyysvaatimuksen* kanssa. Perusteluissa on sinänsä yritetty kuvata, mitä piirteitä verrattavalla tavalla voisi olla. Olisi hyvä, jos voitaisiin esittää konkreettisempia esimerkkejä tarkoitetuista tavoista.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies huomauttaa, että kielellisesti tulisi kaiketi käyttää ilmaisua ”rinnastettavalla tavalla”.

4.2.11 RL 38 luku 7 b § Törkeä tietojärjestelmän häirintä

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun uudeksi 7 b §:ksi:

Törkeä tietojärjestelmän häirintä

Jos tietojärjestelmän häirinnässä

- 1) aiheutetaan erityisen tuntuva haittaa tai taloudellista vahinkoa taikka
 - 2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksen tekijä on tuomittava *törkeästä tietojärjestelmän häirinnästä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Ehdotuksesta, jossa kriminalisoidaan törkeä tietojärjestelmän häirintä, ei lausuttu.

4.2.12 RL 38 luku 10 § Syyteoikeus

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun muutetuksi 10 §:n 2 momentiksi:

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä viestintäsalaisuuden loukkauksesta, törkeästä viestintäsalaisuuden loukkauksesta, tietojärjestelmän häirinnästä, törkeästä tietojärjestelmän häirinnästä, tietomurrosta tai suojauksen purkujärjestelmärikoksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi tai ellei rikosentekijä rikosta tehdessään ole ollut yleistä posti- tai teletoimintaa harjoittavan laitoksen palveluksessa taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Ehdotetussa 38 luvun 7 b §:ssä säädetään törkeän tietojärjestelmän häirinnän seuraamukseksi vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistus. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies** huomauttaa, että on *varsin poikkeuksellista, että näin vakavassa ja ankarasti sanktioidussa rikoksessa syyteoikeus on riippuvainen asianomistajan tahdosta*. Yleisen lainkuuliaisuuden kannalta ei hänen mukaansa ole aina ongelmatonta, jos pitkäkhön vankeusuhan alainen rikoksesta epäilty voi ”käydä kauppa” asianomistajan kanssa mahdollisesta syytteen joutumisestaan.

4.2.13 RL 38 luku 12 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 38 luvun uudeksi 12 §:ksi:

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Viestintäsalaisuuden loukkaukseen, törkeään viestintäsalaisuuden loukkaukseen, tietoliikenteen häirintään, törkeään tietoliikenteen häirintään, tietomurtoon, tietojärjestelmän häirintään ja törkeään tietojärjestelmän häirintään sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistus vastuusta säädetään.

Ficom ry:n mukaan voidaan pitää perusteltuna, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotetaan koskemaan tietoliikenteen häirintää, tietomurtoa ja tietojärjestelmän häirintää. Sen sijaan **Ficom ry** pitää ongelmallisena, kun kysymys on viestintäsalaisuuden rikkomisesta, että rangaistus vastuu ulotettaisiin teleyritykseen viestin välittäjän roolissa. **Ficom ry:n** mukaan tietoliikenteen toimialaa koskee erityislainsäädäntö ankarine vastuineen, eikä tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen 12 artikla ei edellytä tällaista laajennusta.

4.2.14 RL 49 luku 4 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu (tekijänoikeusrikos)

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus rikoslain 49 luvun uudeksi 4 §:ksi:

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Tekijänoikeusrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistus vastuusta säädetään.

Viestinnän keskusliitto ja **opetusministeriö** ehdottavat, että *oikeushenkilön rangaistusvastuu tulisi rajoittaa ainoastaan tietojärjestelmien avulla tehtäviin tekijänoikeusrikoksiin*. Heidän mukaansa mietinnön taustalla olevan tietoverkkosopimuksen yhteisö vastuuta koskeva 12 artikla ei edellytä, että oikeushenkilön rangaistus vastuusta säädettäisiin yleisesti kaikkien tekijänoikeusrikosten osalta. Mainitussa sopimuksessa edellytetään vain, että *tietojärjestelmän avulla* tehdyistä rikoksista voitaisiin tuomita myös oikeushenkilö. Koska oikeushenkilön rangaistus vastuun ulottaminen kaikkiin tekijänoikeus rikoksiin merkitsisi sekä periaatteellisesti että käytännöllisesti olennaista muutosta tekijänoikeudelliseen järjestelmään, tulee asia **Viestinnän keskusliiton** ja **opetusministeriön** mukaan jättää tältä osin myöhemmän valmistelun varaan.

Ottaen huomioon sen, että tietojärjestelmissä ja tietoverkoissa tapahtuu jatkuvasti suuri määrä laittomia toimia ja että niiden vaikutus ulottuu laajaan suojatun aineiston määrään, **opetusministeriö** esittää, että tekijänoikeusrikosta koskevaan rikoslain 49 luvun 1 §:ään lisättäisiin tässä yhteydessä uusi 3 momentti, jonka mukaan *tekijänoikeusrikoksesta voitaisiin tuomita myös siinä tapauksessa, että tietoverkoissa tai tietojärjestelmän avulla tapahtuvaan tekijänoikeutta loukkaavaan tekoon ei liittyisi ansiotarkoitusta*. Säännös voisi **opetusministeriön** ehdotuksen mukaan kuulua seuraavasti:

”Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan myös se, joka tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla loukkaa toisen oikeutta 1 momentissa mainittuihin suojan kohteisiin siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle.”

Perusteluna **opetusministeriö** toteaa, että tietoverkossa suoritettavien laittomien toimien vaikutukset voivat ilmetä periaatteessa missä päin maailmaa tahansa. Esimerkiksi laittomasti yleisön saatavilla avoimessa tietoverkossa oleva aineisto on kenen tahansa saavutettavissa ja mahdollistaa lähtökohtaisesti laaja-alaisen tekijänoikeuden loukkauksen riippumatta siitä, onko teko tehty ansiotarkoituksessa vai ei. Useissa loukkaustapauksissa ansiotarkoituksen vaatimus ei täyty. Näille loukkauksille on tyypillistä lisäksi se, että yksittäisen oikeudenhaltijan sijasta loukkaus kohdistuu samaan aikaan suureen määrään oikeudenhaltijoita.

4.3 Pakkokeinolaki

4.3.1 Yleistä

Muutosten tarpeellisuus

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mielestä on tärkeää, että datan kopiointiin ja takavarikointiin liittyvistä käytännön ongelmista säädetään laissa, vaikka oikeuskäytäntö on jo selkeyttänyt eräitä tulkintaongelmia.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto toteaa, että pakkokeinolain 4 luvun takavarikkoa koskevien säännösten tarkistaminen ja täydentäminen on nykyaikaisessa toimintaympäristössä tapahtuvan esitutkinnan turvaamiseksi välttämätöntä. Voimassa olevat takavarikkosäännökset koskevat esineen ja asiakirjan takavarikkoa. Tiedon takavarikoinnista ei ole säännöksiä.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto pitää hyvinä ja kiireellisinä ehdotuksia takavarikkoja ja pakkokeinoja koskevien säännösten muuttamiseksi.

Perus- ja ihmisoikeudet

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että jos työryhmän ehdotus toteutetaan myös datan kopiointia koskevien säännösten osalta sellaisenaan, *pakkokeinolain mukainen sääntely ei kieltilta osin täytä Suomea velvoittavia ihmisoikeussopimusten määräyksiä*. Jos ehdotettu sääntely hyväksyttäisiin, se johtaisi jo lähtökohdiltaan sellaiseen lopputulokseen, joka on ristiriidassa jo olemassa olevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa. Sama koskee takavarikoimiskieltojen vasta jälkikäteiseen soveltamiseen perustuva tosiasiallista käytäntöä, ellei sitä varten säädetä tehokkaita rajoituksia ja oikeusturvatekkeitä.

Suomen Asianajajaliitto korostaa, *etteivät poliisitoimintaan liittyvät käytännölliset näkökohdat ole riittävä peruste poiketa asianmukaisista oikeusturvanäkökohdista*. Se, että tietokoneen kiintolevyn kopioiminen johtaa tietojen päätymiseen ulkopuolisen (poliisin) haltuun, merkitsee puuttumista niiden henkilöiden *yksityisyyden suojaan*, joita tiedot koskevat.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan *pakkokeinolain säännösten ja oikeusturvakkeinojen tulisi käydä selkeästi ilmi itse säädösehdotuksesta ja toimenpiteen kohteeksi joutuvien käytössä on oltava riittävät oikeusturvakeinot*. Datat kopiointi loukkaa sen kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeutta yksityisyyteen ja yksityiselämän suojaan, joka on turvattu perustuslain 10 §:ssä. Sääntelyssä on siis kyse perusoikeuksien rajoittamisesta, jolloin on

otettava huomioon rajoittamisen yleiset edellytykset. Pakkokeinolain ehdotetun 4:4a:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan henkilöllä, jonka oikeutta datan kopiointi koskee, on eräissä tapauksissa oikeus saattaa asia pakkokeinolain 4:13:n nojalla tuomioistuimen käsiteltäväksi. Oikeus ei kuitenkaan ilmene tarkasti säädöstekstistä.

Ehdotusten suhde sananvapauteen

Oikeustoimittajat ry katsoo, että työryhmän enemmistön ehdottama sääntely olisi ilmeisessä ristiriidassa muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan (sananvapaus) kanssa.

Viestintävirasto toteaa, että *pakkokeinolain, sähköisen viestinnän tietosuojasta annetun lain ja sananvapauslain säännösten suhde toisiinsa pitäisi selkiyttää* ja miettiä, millä edellytyksillä poliisilla on oikeus saada toisaalta luottamuksellisen viestinnän ja toisaalta julkiseksi tarkoitetun viestinnän tietoja mm. keskustelupalstojen ylläpitäjiltä, yhteisötilaaajilta, teleyrityksiltä, lisäarvopalvelun tarjoajilta ja käyttäjiltä. Datan takavarikkoa koskevilla säännöksillä on liittymäkohtia 1.1.2004 voimaan tulleen sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003 vp.) 16 ja 17 §:ssä säädettyihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Lain 16 §:ssä säädetään yleisön saataville toimitetun viestin julkaisijan oikeudesta olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä ja sitä, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot. Lain 17 §:ssä puolestaan säädetään, millä edellytyksillä tuomioistuin voi velvoittaa lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot. Mikäli säännösten suhdetta toisiinsa ei selkeytetä, joudutaan tietoverkkorikosten tutkinnassa epäselvään tilanteeseen, joka on pulmallinen sekä viestinnän ja tunnistamistietojen käsittelijöiden, poliisin että Viestintäviraston kannalta.

Myös **Viestinnän keskusliitto** viittaa lähdesuojaa ja oikeutta anonyymiin ilmaisuun koskeviin sananvapauslain säännöksiin ja toteaa, että lähdesuoja on sananvapauden käyttämisen ja toteutumisen kannalta olennaisimpia oikeuksia, joka voidaan rikkoa ainoastaan laissa erikseen säädettyissä tilanteissa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Näitä säännöksiä ei tule voida kiertää datan kopiointia koskevalla toimenpiteellä.

Terminologia

Viestintävirasto huomauttaa, että mietinnössä ja siinä ehdotetuissa säännöksissä käytetyt termit eivät ole sanamuodoltaan eivätkä sisällöltään yhtenevät SVTSL:n määritelmien kanssa. Tämä on epätydyttävä tilanne sekä sääntelyn kohteina olevien tahojen että poliisin ja viestintäviraston kannalta. Mietinnössä käytetty *liikennetiedon käsite* on sisällöltään selkeä ja kattava, mutta se poikkeaa SVTSL:ssa ehdotetusta tunnistamistiedon määritelmästä siten, ettei liikennetiedoilta edellytetä sen yhdistettävyyttä viestintäpalvelun tilaajaan tai käyttäjään. **Viestintävirasto** huomauttaa myös, että mietinnössä sivuilla 13–14 selostettuja määritelmiä (lukuun ottamatta datan määritelmää) ei ehdoteta otettavaksi säädöstekstiin. Kun kysymys on pakkokeinojen käytön edellytyksistä, tulisi näiden edellytysten olla selkeästi kuvattu ja tätä edesauttaisi *keskeisten määritelmien, kuten tietojärjestelmän, palveluntarjoajan ja liikennetiedon, sisällyttäminen säädöstekstiin*.

Säädösehdotukset ja yleissopimuksen vaatimukset

Suomen Lakimiesliiton, Suomen Asianajajaliiton ja Kirkkohallituksen mukaan voidaan katsoa, että *datan kopioinnin jättäminen takavarikkosäännösten ulkopuolelle on risti-*

riidassa yleissopimuksen 15 artiklassa asetettujen velvollisuuksien kanssa. Yleissopimuksen 15 artikla velvoittaa sopimuspuolet varmistamaan riittävän ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojan sekä noudattamaan edellytetyjä rajoituksia ja takeita, kuten tuomioistuimen tai muun riippumattoman tahon suorittamaa valvontaa.

Teleyrityksen näkökulma

Viestintäviraston mukaan sääntelyn tavoitteita ja sisältöä harkittaessa tulisi myös ottaa huomioon, että *sama yritys toimii usein eri rooleissa*. Esimerkiksi teleyritys on omien sisäisten viestintäverkkojensa osalta yhteisötilaaja ja toisaalta se voi tarjota myös lisäarvo-palveluja, tietoyhteiskunnan palveluja ja julkaista sananvapauslaissa tarkoitettuja verkkojulkaisuja. Teleyritys on myös sananvapauslain 17 §:ssä tarkoitettu palvelimen ylläpitäjä, joka voidaan velvoittaa luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot.

TietoEnatorin mukaan sen salliminen, että tietojen luovutus- ja säilytysmääräys voidaan antaa suullisesti ja että määräys voidaan kohdentaa tiedon tosiasialliselle haltijalle eikä tiedon omistajalle, ei nykymuodossa sovellu tilanteisiin, joissa atk-palvelutoiminta tai atk-käyttötoiminta on ulkoistettu toisen yrityksen hoidettavaksi. Suullisen määräyksen saajan voi olla käytännössä todentaa, että kyseisen pyynnön on antanut tähän oikeutettu viranomaisen edustaja.

4.3.2 PKL 4 luku 1 § Takavarikon edellytykset

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun muutetuksi 1 §:ksi:

Takavarikon edellytykset.

Esine tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetyksi.

Mitä 1 momentissa säädetään koskee myös tietoa, joka on tietokoneessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (*data*).

Mitä luvun 2 ja 8 §:ssä säädetään asiakirjasta sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

TietoEnator huomauttaa, että tiedon tallennusalustan takavarikko voi tulla kyseeseen vain työasemien yhteydessä. Palvelinten takavarikko keskeyttää palvelun antamisen ja käyttöpalvelun tuottaja voi tarjota usealle asiakkaalleen palvelua samalla palvelinalustalla.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, että 4 luvun 2 ja 8 §:n säännökset eivät koske pakkokeinoja yleisesti, vaan pelkästään asiakirjan ”takavarikoimisen” kieltoa sekä ”takavarikoidun” suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan avaamista. Näyttäisi siltä, etteivät nämä säännökset koskisi lainkaan tapauksia, joissa on kysymys pelkästään kopioidusta datasta. Mietinnön perusteluissa on toisaalta todettu, että mainitut 2 ja 8 § tulevat sovellettavaksi myös pelkkiin kopioihin. Edelleen on todettu, että tapauksissa, joissa kopioidun datan havaitaan sisältävän takavarikkokiellon alaista materiaalia, on sillä, jonka oikeutta asia koskee, oikeus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. **Suomen Asianajajaliitto** katsoo, ettei ole riittävää, jos mainituista rajoituksista ja oikeudesta lausutaan vain säännösten perusteluissa. Ehdotetun sääntelyn yksiselitteisen tulkinnan varmistamiseksi on välttämätöntä, että pakkokeinolain 4 luvussa todetaan selkeästi, *mitkä rajoitusperusteet ja oikeudet tulevat sovellettavaksi myös pelkkään kopioituun dataan*.

Ficom ry:n ja **Finnet-liiton** näkemyksen mukaan *datan laajasta määritelmästä saattaa aiheutua ongelmia*. Jos datalla käsitetään muun muassa sähköisessä muodossa olevia asiakirjoja tai tietokoneohjelmaa, yksityisyyden suoja on turvattava riittävällä tasolla. **Finnet-liitto** ihmettelee, onko sähköisessä muodossa oleva asiakirja ainoastaan ”dataa”, jota olisi pakkokeinona oikeus kopioida esityksen mukaisena datana. Liiton mielestä asiaa tulisi selkeyttää perusteluissa. Myös **TeliaSonera** kysyy, *mikä on datan ja datan muodossa olevan asiakirjan ero ja milloin data muuttuu tietojärjestelmässä olevaksi asiakirjaksi*. **TeliaSoneran** toteaa, että datan ja asiakirjan välinen ero tulisi määritellä selkeästi ja tarkasti siinä tapauksessa, että lopullisessa hallituksen esityksessä pidättäytyttäisiin ehdotettuun lakitekstiin, jonka mukaan datan kopioimiseen ei sovelleta takavarikkosäännöksiä. Perustelujen mukaan data voi olla myös teksti.

Ficom ry muistuttaa, että viestintään liittyvä data (viestin sisältö ja tunnistamistiedot) nauttivat erityisen suurta luottamuksellisuuden suojaa perustuslain 10 § 2 momentin perusteella.

Kopiointi suhteessa televalvontaan

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että jos datan kopioinnista annetaan säännöksiä, niissä tulee nimenomaisesti ottaa kantaa tapauksiin, joissa datan kopiointina voidaan käytännössä suorittaa sellainen pakkokeino, jolle nykyisen lain mukaan tarvitaan tuomioistuimen lupa. Esimerkiksi televiestintää koskevat liikenne tiedot ovat dataa, joka on tallennettuna teleoperaattorien tietokoneille. Myös **Oikeuspoliittinen yhdistys Demla** ihmettelee, tarvitaanko esimerkiksi teletunnistetietojen osalta työryhmän mielestä enää tuomioistuimen lupaa lainkaan. Jos esitys toteutuisi, poliisi voisi käydä kopioimassa teleoperaattorin tietokoneelta epäiltyä ja muitakin koskevat teletiedot soveltamalla nyt esitettyä vapaan kopioinnin säännöstä.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että siltä osin kuin kysymys on viesteistä tai niihin liittyvistä liikennetiedoista, ehdotus tuntuu ongelmalliselta verrattuna tiedonsaanti-mahdollisuuksiin teleyrityksiltä. Tietoja voidaan pakkokeinolain perusteella saada teleyritykseltä ainoastaan tiukoin edellytyksin, kun taas muualla, esimerkiksi yrityksissä vastaavia tietoja voitaisiin kopioida tätä kevyemmin edellytyksin. Tiedonsaantioikeuksien tulisi olla samankaltaisten tietojen suhteen yhtenäiset, riippumatta siitä, kenen hallussa ne ovat. Säännöksen perustelujen mukaan kopioinnille ei aseteta samoja rikoksen törkeyttä ja toimenpiteen tuloksellisuutta koskevia edellytyksiä kuin etsinnälle, vaikka kysymyksessä on etsintää muistuttava toimenpide. Datan kopioinnin tulisi melko raskaana toimenpiteenä liittyvä keskeisesti ainoastaan vakavampien rikosten selvittämistarpeeseen, joten toimenpiteen käyttömahdollisuuksien rajoittamista myös tässä suhteessa saattaisi olla tarpeen arvioida uudelleen.

Myös **Viestintävirasto** kiinnittää huomiota siihen, että PKL:n 4 luvun 1 §:ään ehdotettu uusi datan takavarikkoa koskeva 2 momentti on erittäin laaja sanamuodoltaan. Säännöksessä käytetään termiä *tietojärjestelmä*, joka perustelujen mukaan pitää sisällään sekä yksittäiset että toisiinsa kytketyt tietojenkäsittelylaitteet ja lisäksi myös viestintäverkot. Mikäli säännöstä tulkittaisiin sen sanamuodon mukaisesti, kävisivät televalvontasäännökset tarpeettomiksi, kun viestintäverkoissa sijaitseva data voitaisiin takavarikoida.

Mietinnön perusteluosassa sivulla 77 selvennetään televalvonnan ja kuuntelun suhdetta takavarikkosäännöksiin. Mietinnön toteamus viittaa **Viestintäviraston** mukaan siihen, että

ainakin yleiseen viestintäverkkoon kytketyssä viestintäverkossa sijaitsevaa tietoa tutkittaessa, kuten yritysten ja yhteisöjen tietoja puhelinverkoissa, tulisi soveltaa takavarikon sijaan televalvontaa koskevia säännöksiä. **Finnnet-liiton** ja **Ficom ry:n** mukaan selvyyden vuoksi tulisi kirjata lakiin mietinnössä todettu periaate, että *telekuuntelussa ja televalvonassa noudatetaan pakkokeinolain 5 a luvun säännöksiä eikä nyt ehdotettua datan kopiointia ja takavarikoitua koskevaa 4 luvun 4 a §:ää.*

Viestintävirasto pitää esitutkintaa koskevien säännösten selkeyden kannalta tärkeänä, että datan takavarikkoa koskevissa pakkokeinolain säännöksissä tai ainakin niiden perusteluissa otettaisiin kantaa *viestinnän* (esimerkiksi yrityksen palvelimella tai työntekijän koneella sijaitsevat sähköpostit) ja *liikennetietojen* (esimerkiksi puhelinvaihteen tiedot) asemaan takavarikoitavana datana silloin kun mainitut tiedot eivät ole teleyrityksen hallinnassa. Mikäli on tarkoitus, että viestintää ja liikennetietoja tutkitaan PKL:n 5 a luvun säännösten nojalla ainoastaan kun tiedot ovat teleyrityksen verkossa, ja etsinnällä (ja mahdollisella takavarikolla), kun tiedot ovat muun yrityksen tietojärjestelmässä, tulisi tämä käytäntö kuvata vähintäänkin PKL:n takavarikkoa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Mikäli taas on tarkoitus, että viestintää ja liikennetietoja tutkitaan samoilla pakkokeinoilla riippumatta niiden sijaintipaikasta, tulisi tämäkin todeta PKL:n säännöksissä taikka perusteluissa.

Viestintävirasto toteaa, että perusteluosan sivulla 74 olevasta PKL:n 4 luvun 1 §:ää koskevasta kohdan voi tulla siihen lopputulokseen, että yrityksen viestintäverkon osien, kuten palvelinten tietojen tutkiminen tulisi suorittaa PKL:n 5 a luvun säännöksiä noudattaen, kun taas yksittäisen työntekijän koneella olevien viestien ja niihin liittyvien liikennetietojen tutkinta olisi mahdollista etsintää ja takavarikkoa koskevien säännösten nojalla. Ongelmalliseksi edellä mainitun tilanteen tekee se, että yksittäisen työntekijänkin konetta voidaan palvelinohjelman avulla käyttää samaan tarkoitukseen kuin yksinomaan viestintään välittämään tarkoitettua palvelinta, jolloin *tietoverkon osan ja tietojenkäsittelylaitteen välinen rajanveto voi olla hankalaa.*

Salassapitovelvollisuudet ja takavarikoimiskiellot

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan nyt *ehdotettu menettely ei heikennä todistamiskiellon asemaa nykyisestään.* Mikäli datan kopioimisen jälkeisessä tutkinnassa ilmenee todistamiskiellon alaista materiaalia, on tämä materiaali poistettava kopiolta, koska siihen ei voida kohdistaa takavarikkoa. Tämä menettely on mainittu mietinnön sivulla 86 ja se vastaa pakkokeinolain 5 a luvun telekuuntelua koskevia säännöksiä. Telekuuntelun yhteydessä tallennetaan puhelinkeskusteluja ja jos tuolloin havaitaan todistamiskiellon alaista materiaalia tallentuneen poliisin järjestelmään, poistetaan materiaali järjestelmästä.

Suomen Asianajajaliiton mukaan ei voida pitää hyväksyttävänä, jos sellaiset pakkokeinot, joissa tietoisesti kopioidaan myös takavarikoimiskiellon piirissä olevaa dataa, yleistyvät. Paikoista, joissa näin voi tyypillisesti käydä, voidaan asianajotoimistojen lisäksi esimerkkeinä mainita terveydenhuollon ja sairaanhoidon toimintayksiköt sekä lehtien toimitukset.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että lääkärin, kuten asianajajankin ammatin harjoittamisen keskeinen peruspilari on *salassapitovelvollisuus.* Lääkärin salassapitovelvollisuus on olennaisin asia luottamuksellisen potilas–lääkäri suhteen takaamiseksi. Salassapito koskee lääkärin potilaastaan saamia tietoja ja siten potilasasiakirjoja, ja niihin tehtyjä merkintöjä. Potilasasiakirjat ovat nykyään pääasiallisesti jo sähköisessä muodossa. **Kirkkohallitus**

puolestaan muistuttaa, että rippisalaisuutta koskevan kirkkolain 5:2 mukaan yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille (kirkkolain 6:12 mukaan myös lehtorille) uskottua asiaa ei saa ilmaista eikä myöskään sitä henkilöä, joka on papille uskoutunut.

Viestinnän keskusliitto katsoo, että datan kopiointia koskevaa säännöstä tulee rajoittaa siten, että siinä *huomioidaan sananvapaussalissa, oikeudenkäymiskaassa ja esitutkintalaisissa turvattu lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun* sekä niiden rikkomista koskevat edellytykset. Säännöksessä tulee viitata sananvapauslain 16 §:ssä, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä ja esitutkintalain 27 §:ssä olevaan lähdesuojaan ja oikeuteen anonyymiin ilmaisuun samalla tavalla kuin asiakirjan takavarikkokiellon osalta pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 2 momentissa. Lisäksi säännöksen perusteluista tulee ilmetä, ettei säännöksellä ole tarkoitus heikentää toimittajan sananvapaussalissa, oikeudenkäymiskaassa ja esitutkintalaisissa suojattua lähdesuojaa ja oikeutta anonyymiin ilmaisuun.

Suomen Asianajajaliitto on huolissaan sellaisesta takavarikoimiskäytännöstä, jossa pakkokeinolain mukaisille takavarikoimiskielloille jää tosiasiallisesti pelkästään jälkikäteinen merkitys. Kopioitaessa esimerkiksi asianajajan työtehtävissään käyttämän tietokoneen kiintolevyn sisältöä esitutkintaviranomaisella ei voi olla epäselvyyttä sen suhteen, etteikö takavarikko väistämättä johtaisi pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n vastaiseen lopputulokseen.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että mietinnön ehdotuksia on pidettävä takavarikkokiellon osalta ongelmallisina. Tältä osin olisi aiheutta selvittää, *miten takavarikointikiellon piirissä oleva data voitaisiin erotella jo takavarikointitilanteessa.*

Lähdesuoja

Oikeustoimittajat ry muistuttaa, että laissa on edelleen aukko toimittajien *lähdesuojan* osalta, sillä kotietsintää toimituksiin ei ole kielletty edes tapauksissa, joissa toimittajilla on lain mukaan oikeus salata lähteensä. Tämä yhdessä nyt suunnitteilla olevan säännöksen kanssa merkitsee käytännössä lähdesuojan romuttumista. Kiusaus selvittää esimerkiksi salaisten papereiden vuoto lehdistölle kotietsintä–kopiointi–yhdistelmällä kasvaneen **Oikeustoimittajat ry:n** mukaan ylivoimaiseksi, ja tämä puolestaan melkoiselle varmuudella johtaa Suomen tuomitsemiseen Strasbourgissa ihmisoikeusloukkauksesta. Kyse on **Oikeustoimittajat ry:n** mukaan periaatteellisesti niin merkittävästä asiasta, ettei asiaa voi jättää pelkästään laintulkitsijan harkintaan. Asiasta täytyy säätää laissa siten, ettei ihmisoikeusloukkauksen mahdollisuutta ole. **Suomen Journalistiliiton** mukaan datan kopiointi voi tapahtua ainoastaan siten, että samalla lähdesuojan säilyminen ehdottomasti turvataan.

TietoEnator huomauttaa myös, että nykyisen OK 17:23:n mukaan lähdesuoja on taattu vain joukkoviestintää harjoittavalle organisaatiolle, mutta ei tämän alihankkijalle, jonka hallussa lähdesuojan piiriin kuuluvat tiedot voivat olla käyttötoiminnan ulkoistuksen vuoksi. Tietoon kohdistuvat tämänkaltaiset velvoitteet tuntee vain tiedon omistaja, minkä vuoksi tietoon kohdistuvat luovutuspyynnöt tulisi osoittaa vain tiedon omistajalle. Pakkokeinolain muutos saattaa johtaa siihen, että joukkoviestintää harjoittavat toimijat eivät voi tai uskalla tehostaa toimintaansa ulkoistusjärjestelyillä.

Viestintävirasto toteaa, että mikäli poliisi etsinnässä kopioi ja tutkii julkaisijan hallinnassa olevaa dataa, saattaa sähköisen viestinnän lähdesuoja vesittyä. Mikäli muiden kuin teleyritysten palvelinten tiedot voidaan tutkia etsintää ja takavarikkoa koskevien sääntöjen nojalla, kapenee myös verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamista koskevan lain 17 §:n soveltamisala koskemaan ainoastaan teleyrityksiä.

Oikeustoimittajat ry huomauttaa, että sananvapaus on turvattu perustuslain 12 § lisäksi Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useaan otteeseen muistuttanut, että lähdesuoja on yksi vapaan lehdistön perusedellytyksiä. EIT:n mukaan lähdesuojan murtaminen ei voi olla EIS:n 10 artiklan mukaista, ellei sitä pystytä perustelemaan erityisen tärkeällä yleisellä edulla (EIT:n ratkaisu *Goodwin v. the United Kingdom*). **Oikeustoimittajat ry** viittaa myös tapauksiin *Ernst et autres c. Belgique* ja *Roemen et Schmit c. Luxembourg*, joissa toimituksiin tehty kotietsintä katsottiin vielä vakavammaksi sananvapauden loukkaukseksi kuin muilla keinoin tapahtuvat yritykset murtaa toimittajien lähdesuoja, sillä tällöin viranomaiset pääsevät näkemään kaiken toimittajan hallussa olevan materiaalin.

4.3.3 PKL 4 luku 4 a § Datan kopiointi ja takavarikko

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun uudeksi 4 a §:ksi:

Datan kopiointi ja takavarikointi

Data voidaan kopioida ja tallentaa se toiselle tallennusalustalle, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa.

Data voidaan kopiointiin lisäksi poistaa alkuperäisestä tallennusalustasta tai muutoin estää sen käyttö, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety tai että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi taikka jos se on rikoksen selvittämiseksi tarpeen.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun toimenpiteen osalta on voimassa mitä takavarikosta säädetään.

Voimassa oleva oikeus; KKO 2002:85

Lausunnonantajat ovat erimielisiä siitä, miten ehdotus vastaa korkeimman oikeuden omaksumaan ratkaisukäytäntöä.

Suomen Asianajajaliiton mukaan mietinnössä viitattu käytäntö, jonka mukaan takavarikon ei ole katsottu ulottuvan alkuperäisestä asiakirjasta tehtyyn kopioon, ei vastaa voimassa olevaa oikeutta. Ehdotettu sääntely on tarkoitettu sovellettavaksi vain dataan, mikä merkitsisi käytännössä, että fyysisessä muodossa olevista asiakirjoista tehtyjen kopioiden asema määräytyisi toisin kuin datan osalta. **Suomen Asianajajaliitto** katsoo, ettei ainakaan datan kopioimisen oikeudellisesta luonteesta pitäisi olla enää korkeimman oikeuden tuomioiden (2001:39 ja 2002:85) antamisen jälkeen epäselvyyttä. Korkein oikeus katsoi, että kopion säilyttäminen ja hallussapito merkitsee alun perin haltuun otettuun kiintolevyyn kohdistetun takavarikon jatkumista. Korkein oikeus on omaksunut näkemyksen, jonka mukaan datan oleminen poliisin hallussa on pakkokeino. Myös **Suomen Lakimiesliitto** toteaa, että toisin kuin esityksen yleisperusteluissa on pakkokeinolain osalta todettu, esitys nimenomaan poikkeaa merkittävältä osin noudatettavasta käytännöstä. Korkein oikeus on lähtenyt ratkaisuisaan 2002:85 ja 2001:39 siitä, että datan kopiointiin tulee soveltaa takavarikkoa koskevia säännöksiä.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että ehdotus poikkeaa korkeimman oikeuden ratkaisusta (2002:85) siten, että pelkkää kopiointia ei pidettäisi takavarikkona. Ehdotettu säännös kuitenkin vastaa korkeimman oikeuden ratkaisua siltä osin, että kopiointivaiheessa ei tarvitse selvittää, onko kiintolevyllä takavarikkokiellon alaista aineistoa, vaan tämä selviää vasta kopioita tutkimalla.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies viittaa apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläisen lausumaan eräessä asiakirjan kopioiden takavarikkoa koskevassa päätöksessä (1786/4/01, 12.6.2003). Lausuman mukaan korkeimman oikeuden tuomion 2002:85 perusteluja ei voida tulkita sellaisenaan soveltumaan minkä tahansa asiakirjan kopioon. Sen sijaan mikäli on takavarikoitu myöhemmin takavarikkokiellon alaiseksi todettuja asiakirjoja ja takavarikko tämän vuoksi kumotaan, on hänen mielestään perusteltua tulkita lakia niin, ettei poliisi voi säilyttää myöskään kopioita. Tapauksessa ei kuitenkaan ole viitteitä siitä, että olisi kopioitu takavarikkokiellon alaisia asiakirjoja. Apulaisoikeusasiamies jatkaa, että oikeuskäytännössä ei ole katsottu takavarikon kohdistuvan niihin kopioihin, jotka esitutkintalain 40 §:n mukaisesti liitetään esitutkintapöytäkirjaan, jos takavarikoidulla asiakirjalla voidaan olettaa olevan merkitystä (todisteena) asiassa. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** mukaan ehdotettu 4 luvun 4a § on sinänsä sopusoinnussa jo aiemmin hyväksytyyn oikeuskäytännön ja laillisuusvalvonnassa hyväksytyyn menettelyn kanssa.

Professori Pekka Viljanen huomauttaa, että jo KKO tapauksessa 2002:85 omaksuttu kanta, jonka mukaan takavarikko saatiin kohdistaa tietokoneen koko kovalevyyn, on ongelmallinen. Vaikka takavarikko oli KKO:n mukaan peruutettava, on menettelyssä se ongelma, että esitutkintaviranomainen pääsee tutustumaan takavarikkokiellon alaiseen asiakirjaan sen toteamiseksi, että sitä ei saa takavarikoida. Kiellonalaisen aineiston mahdollista tosiasiallista hyväksikäyttämistä esitutkinnassa on silloin vaikea estää, jos sellaiseen käyttämiseen on halua.

Kopioinnin edellytyksistä ja suhde kotietsintään

Rovaniemen hovioikeus ei näe estettä sille, että datan kopioinnista säädetään esitetyllä tavalla. Hovioikeus viittaa siihen, että datan tallennusalueen sijainti käytännössä ratkaisee ne pakkokeinot, joita on käytettävä, jotta dataa päästään kopiomaan. Jos tallennusalue on esimerkiksi kotirauhan suojaamalla alueella, datan kopiointi edellyttää ensivaiheessa kotietsinnän edellytysten täyttymistä. Ehdotuksessa omaksuttu kanta, jonka mukaan pelkkä datan kopiointi ei ole takavarikoimista vastaa paperimuodossa olevan asiakirjan takavarikossa noudatettua käytäntöä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että – kuten mietinnössä ilmenee – kovalevyn kopioiminen edellyttää ilman takavarikkoakin normaalisti joko kotietsinnän tai henkilöön käyvän tarkastuksen edellytysten täyttymistä. **Valtakunnansyyttäjänviraston** mukaan ei liene kovin suuri ero suoritetaanko pakkokeino korkeimman oikeuden päätöksessä KKO 2002:85 hyväksytyin tavoin takavarikoimalla koko kovalevy ennen sen kopiointia tai kotietsinnän edellytysten täytyessä kopioimalla ensin koko kovalevy ja sen jälkeen takavarikoimalla tarpeellinen data. Kummassakin vaihtoehdossa takavarikkokiellon alainen data on palautettava tai hävitettävä. Kotietsintää koskevat pakkokeinolain 5 luvun säännökset päätökseen oikeutetuista virkamiehistä, läsnäolo-oikeudesta, toimitustavasta ja pöytäkirjasta koskevat välillisesti myös datan kopiointia. **Valtakunnansyyttäjänviraston** mukaan ongelmana menettelyssä on, kuten mietinnön eriävistä mielipiteistä ilmenee, takavarikkokiellon alaisen materiaalin salassapidon turvaaminen.

Professori Pekka Viljanen kritisoi sitä, että perusteluissa on todettu kopioinnin rinnastuvan lähinnä etsintätoimenpiteisiin, mutta siitä huolimatta sille ei ole ehdotettu asetettavaksi samoja rikoksen törkeyttä koskevia edellytyksiä kuin etsinnälle. Perustelujen mukaan tällä ei olisi käytännön merkitystä, ”koska tietokoneen kiintolevyn kopiointi käytännössä edellyttää yleensä kotietsinnän toimittamista, jonka jälkeen vasta kopiointi voidaan suorittaa”.

Professori Pekka Viljanen huomauttaa, että oikeuskirjallisuudessa (Helminen, Klaus – Lehtola, Kari – Virolainen, Pertti: Esitutkinta ja pakkokeinot. Jyväskylä 2002. s. 746) on katsottu, että PKL 5:9:ssä määritellyksi ”henkilöntarkastukseksi ei vielä voida katsoa henkilön yllä olevien vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaa käsin koettelemista eikä vaatteista selvästi pullottavan tai taskussa varmasti olevaksi tiedetyn esineen pois ottamista.” **Professori Pekka Viljanen** kuvaa tilannetta, jossa kadulla olevalla henkilöllä on kainalossaan kannettava tietokone. Jos edellä esitetty kanta hyväksytään, ei tietokoneen pois ottaminen olisi henkilöntarkastusta. Tietokoneen sisältämän datan kopioimiseksi ei niin olleen minäkään etsintätoimenpiteiden edellytysten tarvitsisi työryhmän ehdotuksen mukaan täyttyä. Kopioinnin edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan vain samat kuin esinetakavarikon eli syy olettaa, että data voi olla todisteena rikosasiassa. Myös **Suomen Asianajajaliitto** huomauttaa, että mietinnössä otettu lähtökohta merkitsee sitä, että kynnys jonkin tietokoneen kiintolevyn kopioimiselle on varsin matala.

Kopioinnin ei tule olla takavarikko?

Osa lausunnonantajista hyväksyi mietinnössä esitetyn enemmistön kannan, jonka mukaan datan kopiointi ei vielä ole takavarikkoa.

Tampereen kihlakunnan syyttäjänviraston mukaan pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n osalta työryhmän enemmistön kanta on oikea ja hyvin perusteltu. Näkemys, jonka mukaan asianosaisen kannalta ei ole eroa kopioinnin ja takavarikon välillä, sivuuttaa sen takavarikon ominaispiirteen, ettei omaisuus takavarikon aikana ole lainkaan omistajansa käytettävissä. Myös **Vakuutusyhtiöiden keskusliiton** huomauttaa, että kopioitua tietoahan ei ole poistettu tai sen käyttöä estetty eli toimenpiteen kohteena oleva taho voi edelleen käyttää, muuntaa tai vaikka poistaa po. tiedon. Takavarikkohan tarkoittaa sitä, että pakkokeinon kohteena oleva seikka otetaan esitutkintaviranomaisten haltuun, tai sen käyttöä rajoitetaan esitutkintaviranomaisen antamien määräysten mukaisesti.

Myös **suojelupoliisi** ja **keskusrikospoliisi** kannattavat esityksen tulkintalinjaa, jonka mukaan vasta datan poistamisen tallennusalustalta ja käytön estämisen on katsottu täyttävän takavarikon kriteerit. **Keskusrikospoliisin** mukaan sääntely mahdollistaa nykyisin voimassa olevan todistusaineistoa turvaavan menettelyn eli sen, että kopiointi suoritetaan ennen kuin datana olevaa aineistoa ryhdytään tutkimaan. Koko kopioinnin tarkoituksena on turvata todistusaineiston eheys ja säilyvyys, jotta aineisto olisi mahdollisimman luotettavaa oikeudenkäynnissä. Toisaalta poliisin on suhteellisuusperiaatteen rajoittamana pyrittävä sellaisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollisimman vähän aiheuttavat haittaa. Datan kopioinnilla voidaan lyhentää fyysisten tallennusalustojen takavarikkoaikaa tai jopa jättää takavarikko fyysisen alustan osalta tekemättä. **Keskusrikospoliisi** toteaa edelleen, että datan etsintään, kopiointiin ja takavarikkoon voidaan hakea analogiaa fyysisten asiakirjojen käsittelyn osalta.

Mikäli siirryttäisiin fyysisten asiakirjojen ja datamuotoisten asiakirjojen kopioinnissa siihen, että takavarikkosäännökset koskisivat myös kopioita, olisi tällä **Keskusrikospoliisin** mukaan merkittävät vaikutukset koko rikosprosessijärjestelmän toimivuuden kannalta. Mm. esitutkintapöytäkirjaan kopioitujen asiakirjojen osalta tulisi noudattaa takavarikkosäännöksiä aina siihen asti, kunnes lainvoimainen päätös on takavarikon osalta saatu. Tämä ei liene mielekäästä varsinkaan, kun asiakirjojen fyysinen hallinta on edelleen omistajallaan. Myös **Vakuutusyhtiöiden keskusliiton** mukaan ehdotettu pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n rakenne siten, että pelkkä datan kopiointi ei ole takavarikko, on tarkoituksenmukainen. Jos

myös datan kopioiminen olisi takavarikkoa ja jos kopiota koskevat pakkokeinolain 4 luvun 5 §, 7 §, 9 §, 11 § ja 13 § eli takavarikon suojaksi asetetut säännökset, lopputuloksena saat-
taa olla prosessin asianosaisten ja myös esitutkintaa suorittavan viranomaisen kannalta ei-
toivottavia tilanteita.

Kopioinnin on oltava takavarikko

Monet lausunnonantajat vaativat, että jo datan kopiointiin tulee soveltaa takavarikkoa kos-
kevia määräyksiä. Heidän mukaansa kopioinnin ja takavarikoinnin välillä ei ole mietinnös-
sä esitettyä eroa.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että tietoturvaa ja tietosuojaa koskevan vakiintuneen kä-
sitteistön näkökulmasta toimenpidettä, joka kohdistuu pelkästään datan *luottamuk-*
sellisuuteen (ehdotuksessa kopiointi), pidettäisiin merkittävästi vähäisempänä kuin sitä,
että myös datan *käytettävyyteen* (takavarikointi) puututaan. **Suomen Asianajajaliiton** nä-
kemyksen mukaan käytännössä toimenpiteen asiallinen merkitys on kuitenkin tosiasialli-
sesti täysin sama tai ainakaan kysymys ei ole kovin suuresta erosta. Myös **professori Pek-**
ka Viljanen katsoo, että mietinnössä on epäasianmukaisesti vähätelty datan kopioimisen
merkitystä, vaikka onkin totta, että kopiointi merkitsee vähäisempää puuttumista datan
haltijan oikeuksiin kuin takavarikko. Hänen mukaansa datan haltijan kannalta olennaista
on kuitenkin se, joutuuko tieto esitutkintaviranomaisen haltuun.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, ettei mietinnössä ole esitetty riittäviä perusteita sille, miksi
datan kopiointia pitäisi kohdella takavarikon suhteen eri tavalla kuin datan poistamista.
Vaasan hovioikeus toteaa, että asianosaisten kannalta merkityksellistä ei usein ole ainoas-
taan se, onko data ja sen sisältämä tieto asianosaisten itsensä käytettävissä, vaan myös se,
kenen muun käytössä datan sisältämä tieto on. Datamuodossa oleva tieto voi sisältää muun
muassa arkaluonteisia henkilön yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia asioita. Tämän vuok-
si on syytä kiinnittää huomiota asianosaisten oikeussuojakeinoihin. Myös **Suomen Journa-**
listiliitto, Oikeustoimittajat ry, Kirkkohallitus ja **Suomen Lääkäriliitto** toteavat vastaa-
vin perustein, ettei *asianosaisten kannalta ole olemassa työryhmän esittämää eroa*
alkuperäisen tiedon ja sen kopioinnin välillä. Tärkeintä on heidän mukaansa datan sisällön,
eli informaation, haltuun saaminen eikä sen konkreettinen 'hallussapito'.

Suomen Lääkäriliitto yhtyy **Suomen Asianajajaliiton** kannanottoon siitä, että mainittua
4 a §:n 3 momenttia ei tule hyväksyä, vaan että *myös datan kopiointiin tulee soveltaa taka-*
varikkoa koskevia säännöksiä. Myös **Kirkkohallitus, Ficom ry** ja **Finnet-liitto** toteavat,
että myös datan kopiointiin tulee soveltaa takavarikkoa koskevia säännöksiä. Samoin **pro-**
fessori Pekka Viljasen mukaan *datan, kuin myöskin perinteisen asiakirjan, kopioimisen*
tulee olla mahdollista vain samoin edellytyksin kuin asiakirjan takavarikoimisen.

Kouvolan hovioikeus katsoo, että takavarikkoa koskevia säännöksiä olisi sovellettava
myös datasta valmistettuun kopioon, koska takavarikonkohteeksi joutuneen asianosaisten
oikeusturvan kannalta on oleellista, että hänellä on *käytettävissään takavarikon varalta*
säädetyt oikeuskeinot.

Oikeustoimittajat ry on tyrmistynyt työryhmän ehdotuksesta, jonka mukaan datan kopi-
ointiin ei enää jatkossa sovellettaisi takavarikkoa koskevia säännöksiä. Tämä merkitsisi
sitä, ettei kopioinnista tarvitsisi esimerkiksi ilmoittaa tiedon haltijalle. Hänellä ei siis olisi
mahdollisuutta vaatia kopioita takaisin tai edes saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, onko
kopioiden hallussapito lainmukaista. Kopion hävittämiselle ei myöskään olisi määräaikoja.

Poliisi voisi myös pakkokeinolain rajoitussäännöksistä piittaamatta kopioida materiaalia, jota nyt koskee takavarikkokiello. Myös **Suomen Journalistiliitto** vastustaa esitykseen sisällytettyä ehdotusta, jonka mukaan dataan kopiointiin ei vastaisuudessa sovellettaisi takavarikkosäännöksiä. Sen mukaan työryhmän esittämät oikeudet datan kopioimiseksi murentavat toimittajien lähdesuojan eli tietolähteen anonymiteetin oikeuden ja uhkaavat siten vapaan tiedonvälityksen perustaa. **Oikeustoimittajat ry:n** mukaan uudella säännöksellä murrettaisiin esimerkiksi asianajajien ja lääkäreiden salassapitovelvollisuus sekä toimittajien lähdesuoja.

Käräjätuomarit ry näkee ongelmia siinä, onko datan kopiointi etsintätilanteessa todellisuudessa takavarikko vai ei. Erityisen ongelmallinen on myös se mietinnössä omaksuttu lähtökohta, jonka mukaan pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n mukaisille salassa pidettävän tiedon takavarikointikielloille ei pääsääntöisesti tarvitsisi antaa merkitystä vielä siinä vaiheessa, kun datan tallennusalusta kokonaisuudessaan kopioidaan esitutkinnan kannalta merkityksellisen aineiston löytämiseksi. Nyt ehdotettu tapa säätää datan kopioinnista vain toteamalla, etteivät takavarikkosäännökset sitä koske, ei **Käräjätuomarit ry:n** ja **Suomen Asianajajaliiton** käsityksen mukaan ole missään tapauksessa riittävä.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että *lopputulos vaikuttaa datan takavarikoinnissa ja kopioinnissa samalta, jolloin molempiin on oltava käytettävissä samat oikeussuojakeinot*. Käräjäoikeuden mukaan kysymys kulminoituu erityisesti eräiden ammatinharjoittajien datan kopioinnissa tai takavarikoinnissa. Näillä on laissa säädetty joko vaitioloovelvollisuus tai vaitiolo-oikeus. Ehdotuksessa oleva maininta, ettei tutkintakopiosta käytännössä voida teknisten syiden vuoksi poistaa luottamuksellista aineistoa, ei luonnollisesti voi olla syynä ehdotettuun jakoon etsintään ja takavarikkoon.

Viestinnän keskusliitto ehdottaa pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n 3 momenttiin lisäystä, että myös *datan kopioinnin osalta on voimassa, mitä takavarikosta säädetään*. Myös **TeliaSoneran** mukaan pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n 3 momenttia tulee muuttaa niin, että sekä *datan kopioimiseen että alkuperäiseltä tallennusalustalta poistamiseen sovelletaan takavarikkosäännöksiä*. Samaan lopputulokseen päästään, mikäli koko 4 a § poistetaan ja 1 §:n perusteluihin kirjataan datan takavarikkotoimenpiteenä datan kopioiminen ja tallentaminen toiselle tallennusalustalle sekä datan poistaminen alkuperäisestä tallennusalustasta tai muutoin sen käytön estäminen. **TeliaSonera** pitää erottelua datan kopioinnista ja poistamisesta keinotekoisena, sillä kopioitaessa dataa ”bulkkietuna” saattaa sen joukossa olla myös datan muodossa olevia asiakirjoja.

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että kopioinnilla saatetaan loukata merkittävästi muun muassa yksityisyyden suojaa ja luottamuksellisen viestin suojaa koskevia oikeuksia. Ministeriön mukaan *datan kopiointi on perusteltua erottaa säännöksessä erilliseksi menettelyksi, mutta sillä tulisi olla ehdotettua tiukemmat edellytykset ja muotomääräykset*.

Viestinnän keskusliiton mukaan *yleissopimuksen 19 artikla ei edellytä niin laajaa valtuutusta datan kopiointiin kuin mitä työryhmä on ehdottanut*. Suomenkielisessä tekstiversiossa puhutaan ainoastaan valtuutuksesta tehdä ja säilyttää kopio takavarikoidusta datasta. Tekniset syyt taikka käytännön tarpeet eivät voi oikeuttaa poikkeamaan pakkokeinolaissa säädettyistä rajoituksista.

Suomen Tuomariliitto katsoo, että pakkokeinolain 4 luvun ehdotettuun 4 a §:ään sisältyy datan kopioinnin osalta siinä määrin ongelmia, että ehdotusta jatkokäsittelyssä tulisi vielä

harkita. Ehdotettu säännös merkitsee poikkeamista korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2002:85 ilmenevästä oikeusohjeesta. Myös **Suomen Pankkiyhdistys** esittää, että jatkovalmistelun yhteydessä vielä harkittaisiin, voidaanko työryhmän esittämää säännöstä, jonka mukaan pelkkä kopiointi ei ole takavarikkoa, pitää riittävänä perusteluna ottaen huomioon mm. takavarikon kohteen oikeusturva ja korkeimman oikeuden ratkaisu 2002:85. **Suomen Tuomariliiton** mukaan kysymys on jännitteestä, jossa toisessa punnuksessa ovat yksityisyyden suojan turvaamisintressit ja toisessa rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuuden vaatimukset. **Suomen Tuomariliiton** mukaan voidaan aiheellisesti kysyä, onko datan kopiointia koskevassa säädösehdotuksessa riittävästi painotettu perusoikeusnäkökulmaa, koska vaikuttaa siltä, että yksityisyyden suoja on työryhmän perusteluissa kuitattu oikeastaan vain maininnalla.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demlan näkemys on, että jos poliisi ottaa haltuunsa yksityisen ihmisen tiedostoja, *kyseessä täytyy olla jonkin pakkokeinon*, koska poliisin toiminnan täytyy perustua lakiin. Tietojen kopiointia niin papereista kuin tietokoneilta on pidettävä korkeimman oikeuden toteamalla (KKO 2001:39) tavalla takavarikkona, joka kohdistuu hallinnan sijasta informaatioon.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että pykäläehdotuksen 3 momentin muotoilu ei ole asianmukainen siihen nähden, että 2 momentissa on kyse datan takavarikon toteuttamisen kuvauksesta. Tällainen ilmaisu viittaa siihen, että toimenpide olisi jotain muuta kuin takavarikko, mutta että siihen kuitenkin sovellettaisiin takavarikkoa koskevia säännöksiä. Siihen nähden, että esineenkään takavarikko ei voimassa olevan pakkokeinolain 4 luvun 10 §:n mukaan välttämättä merkitse esineen ottamista pois haltijaltaan, on **professori Viljanen** mielestä luontevaa ymmärtää ehdotetussa pakkokeinolain 4 luvun 4 a §:n 2 momentissa mainittu vaihtoehtoinenkin menettelytapa takavarikkoksi. Tähtäkään osin ei siten olisi tarpeen säätää 3 momentissa ehdotetuin tavoin, että 2 momentissa tarkoitettujen toimenpiteen osalta on voimassa ”mitä takavarikosta säädetään”, koska kyseessä on nimenomaan takavarikko eikä vain jokin sitä muistuttava toimenpide.

Oikeusturvakeinot

Oikeuspoliittinen yhdistys Demlan mukaan on kirjattava selkeästi se, ettei dokumentteja saa ottaa poliisin haltuun ennen kuin on varmistettu, ettei mikään niistä kuulu takavarikko-kiellon piiriin. Jos poliisin käytännön toiminta ei tällaista mahdollista, on käytäntöjä muutettava. Yksityisyyden- ja kirjeenvaihdon suoja eivät ole uhrattavissa käytännön tarpeille.

Kirkkohallitus toteaa, että takavarikon kohteena olevan henkilön oikeusturvan varmistamiseksi säädetyillä säännöksillä ei juuri olisi merkitystä, mikäli ehdotus hyväksyttäisiin sellaisenaan, eli datan kopiointi ei olisi takavarikkoa.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, että *pakkokeinolain 4 luvun 13 §:n mukaista oikeutta saattaa takavarikko tuomioistuimen tutkittavaksi ei tule rajata vain luvun 2 §:n mukaisiin tapauksiin*. Epäilyllä ja sellaisella sivullisella, jota koskevaa tietoa sisältyy kopioituun dataan, tulee aina olla oikeus vaatia datan palauttamista tai tuhoamista. **Suomen Asianajajaliitto** toteaa, että luvun 2 §:n mukaiset takavarikoimiskiellot koskevat vain osaa sellaisesta tiedosta, johon eri lakien nojalla voi kohdistua salassapitovelvollisuus tai tietojen käsittelyä koskevia rajoituksia. Jos esimerkiksi tulkittaisiin, etteivät asianajajalle oikeudellisten toimeksiantojen suorittamista varten uskotut tiedot ole pakkokeinolain mukaisen takavarikoimiskiellon piirissä yhtä laajasti kuin asianajajista annetun lain 5 c §:ssä on säädetty, on

*ehdottoman välttämätöntä, ettei kopioitu data ole kokonaan oikeussuojakeinojen ulottu-
mattomissa.*

Suomen Journalistiliitto huomauttaa, että ehdotettu *muutos merkitsisi sitä, ettei takavarikosta tarvitsisi ilmoittaa tiedon haltijalle*, joten hänellä ei olisi mahdollisuutta vaatia kopioita takaisin tai edes saattaa tuomioistuimelle tutkittavaksi, onko kopioiden hallussapito viranomaisella lainmukaista. *Kopion hävittämiselle ei olisi määräaikoja.* Poliisi voisi myös *pakkokeinolain rajoitussäännöksistä piittaamatta kopioida materiaalia, jota nyt koskee takavarikkokiello.*

Suomen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan pakkokeinolain 4 luvun 11 §:n 1 momentin säännöstä, jonka mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei enää ole tarpeen, tulee soveltaa myös dataan, joka on esitutkintaviranomaisen hallussa pelkästään kopiona. Lainkohdan 2 momentissa on erillinen syytteen nostamiseen sidottu takavarikon kumoamista koskeva 4 kuukauden määräaika, jonka osalta **Suomen Asianajajaliitto** katsoo, että *datasta tehtyyn kopioon voitaisiin soveltaa pidempää, esimerkiksi yhden vuoden pituista määräaika.* Myös **Oikeuspoliittinen yhdistys Demla** toteaa, että takavarikon määräaika voitaneen pidentää, mikäli alkuperäiset tiedot ja dokumentit on jätetty haltijalleen.

Vaasan hovioikeus katsoo, että olisi syytä pohtia, *tulevatko asianosaisen oikeusturva, perusoikeudet ja ihmisoikeudet turvatuksi kaikissa tilanteissa riittävässä määrin kotietsintää, henkilöön kohdistuvaa etsintää ja datan tallennusvälineen takavarikointia koskevilla säännöksillä.* Työryhmän esityksen mukaan tiedon kopiointiin ei olisi sovellettava asianosaisen oikeusturvan varmistamiseksi säädettyjä säännöksiä, kuten pakkokeinolain 5 §, 6 §, 7 § ja 11 §. **Helsingin hovioikeus** ehdottaa selvytyden vuoksi ja ottaen huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate, että ehdotettuun 4 a §:ään tulee kirjoittaa omaksi momentikseen seuraavaa:

”Edellä 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen osalta on soveltuvin osin voimassa, mitä takavarikosta säädetään tämän luvun 1 §:n 3 momentissa, 5 §:ssä, 7 §:ssä ja 13 §:ssä.”

Suomen Asianajajaliitto, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ja Suomen Lääkäriliiton katsovat, että kaikkien takavarikkoa koskevien rajoitusten ja oikeusturvatakeiden tulee koskea myös datan kopiointia. Dataa ei saa kopioida, ellei kopioimisesta päätä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Datan kopioimisesta on ilmoitettava sille, jonka hallinnassa tai määräysvallassa data on. Erillinen säännös tulee olla myös siitä, että datan kopioimisesta on aina laadittava pöytäkirja. Jollei asianosaiselle tarvitsisi ilmoittaa datan kopioinnista, tällä ei olisi käytännössä mahdollisuutta käyttää edes niitä oikeussuojakeinoja, joita mie-
tinnössä on ehdotettu. **Suomen Asianajajaliitto** vaatii toisaalta, että jos sähköisten dokumenttien osalle halutaan säätää takavarikon oheen uusi pakkokeino, on sitä koskevien säännösten ja oikeussuojakeinojen oltava täysin vastaavia kuin takavarikon osalta on säädetty.

Liikenne- ja viestintäministeriö kiinnittää huomiota siihen, että kyseisen säännöksen mukaan datan kopioinnin yhteydessä ei sovellettaisi pakkokeinolain 7 §:n ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Ehdotus vaikuttaa ongelmalliselta erityisesti tilanteissa, joissa kopiointi tapahtuisi ehdotetun 4 b §:n tietojärjestelmän haltijan tietojenanto-velvollisuutta hyväksikäyttäen siten, että tietojärjestelmän haltija antaisi esitutkintaviranomaiselle kopioinnin mahdollistavat tietojärjestelmän salasanat ja muut tarvittavat tiedot, jolloin kopiointi voisi tapahtua täysin datan haltijan tietämättä. Kyseisessä tilantees-

sa kopioitavan datan haltija ei ole itse rikoksesta epäilty ja tuntuisi vähintään kohtuulliselta, että hänelle tulisi ilmoittaa kopioimisesta, ellei ole erityistä syytä olettaa tästä olevan haittaa rikostutkinnalle.

Työryhmä katsoo olevan selvää, että tilanteissa, joissa kopioitu aineisto sisältää takavarikkokiellon alaista materiaalia, henkilöllä, jonka oikeutta asia koskee, on oikeus saattaa datan kopiointia koskeva saman luvun 13 §:n nojalla tuomioistuimen ratkaistavaksi myös silloin, kun datan kopiointia ei pidetä takavarikkona. **Vaasan hovioikeus** huomauttaa, että pakkokeinolain 13 § koskee sanamuotonsa mukaan vain takavarikkoa. *Muutoksenhaku-mahdollisuus* ei siten ilmene suoraan laista, vaan edellyttää lain sanamuodon ulkopuolelle menevää tulkintaa. **Vaasan hovioikeuden** mukaan lakiehdotusta on syytä selventää siten, että *pakkokeinolain 13 §:n soveltaminen myös datan kopiointiin ilmenisi suoraan laista*.

Menettelysäännökset; salassa pidettävän materiaalin erottelemisen

Eduskunnan oikeusasiamies pitää hyvänä perusteluissa esitettyä kantaa, että tutkintakopio on tuhottava tai palautettava, jos se sisältää sellaista aineistoa, joka on pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n mukaan takavarikkokiellon alaista. Koska takavarikointikiellon alaisen materiaalin poistaminen poliisien arkistosta on periaatteellisesti merkittävä asia, olisi **eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** mielestä syytä ottaa siitä lausuma myös lakiin.

Valtakunnansyyttäjävirasto esittää, että asianajajan ja asiakkaan välisen luottamuksellisen suhteen turvaamiseksi pakkokeinolaissa tai esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetussa asetuksessa tulisi olla nykyistä *täsmällisemmät menettelysäännökset tilanteeseen, jossa on epäiltävissä, että esimerkiksi takavarikoitu kovalevy tai kovalevystä otettu täydellinen ja muuttumaton kopio sisältää takavarikkokiellon alaista materiaalia*. **Valtakunnansyyttäjänvirasto** viittaa apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkan asianajotoimistossa toimitettavaa kotietsintää ja omaisuuden takavarikkoa koskevaan päätökseen, jossa hän toteaa pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 2 momentin, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdan ja asianajajalain 5 c §:n keskinäisen suhteen olevan jossain määrin epäselvä ja ettei asianajotoimistoissa toimitettavaa kotietsintää ole säännelty Euroopan ihmisoikeussopimuksessa edellytetyllä täsmällisyydellä.

Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto toteaa, että lainmuutoksen yhteydessä olisi välttämätöntä luoda selkeät ohjeet siitä, miten tutkintamateriaaliksi käytettävän aineiston etsintä ja erottelu kopioidusta takavarikkokiellon alaisesta aineistosta tehdään, jotta prosessin lopputuloksena saadaan varmasti oikeudenkäynnissä kelvollista todistusmateriaalia. Myös **Käräjätuomarit ry**, **Vakuutusyhtiöiden keskusliitto** ja **Suomen Pankkiyhdistys** ehdottavat, että pakkokeinolakiin otetaan täsmälliset säännökset silmällä pitäen tilanteita, joissa etsintä ja takavarikko suoritetaan sellaisessa paikassa, jossa on salassa pidettäviä tietoja, esimerkiksi asianajotoimistossa. **Vakuutusyhtiöiden keskusliiton** ja **Suomen Pankkiyhdistyksen** mukaan olisi tärkeää, että etsintää ja takavarikkoa koskevat menettelysäännökset olisivat täsmällisiä sen suhteen, kuinka salassapitovelvollisuus tulee riittävällä tavalla huomioiduksi menettelyssä ja riittävä salassapito turvatuksi. Esimerkiksi vakuutusala koskee vakuutusyhtiölain 18 luvun 6 §:ssä säädetty vaitiolovelvollisuus, josta voidaan poiketa vain laissa säädetyin edellytyksin. **Suomen Asianajajaliitto** ehdottaa, että pakkokeinolakiin lisätään säännökset, jotka turvaavat sen, ettei takavarikoimiskieillon piirissä oleva aineisto tule tietokoneiden kiintolevyjen kokonaan tapahtuvan kopioinnin takia esitutkintaviranomaisten tietoon.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan mietinnön perustelujen valossa jää osittain epäselväksi, miksi takavarikoitavan tiedon kopiointia ei voisi suoraan kohdistaa siten, että takavarikointikiellon alaista materiaalia ei samalla kopioidu. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** mukaan tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, miten voidaan *suojata takavarikointikiellon alaisen materiaalin joutumista takavarikon kohteeksi tai sen sisällön paljastumista takavarikoinnin yhteydessä*. Kun esimerkiksi esitutkinnan yhteydessä tehtävässä kotietsinnässä asianajotoimistoon (tms. paikkaan, jossa voi olla takavarikkokiellon alaista aineistoa) etsitään tiettyyn epäiltyyn rikokseen liittyviä todisteita, ovat ongelmat etsinnän kohdistuessa niin paperimuodossa oleviin todisteisiin kuin teknisessä tietojärjestelmässä olevaan tietoon osaksi samanlaiset.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että takavarikkokiellon alaisen materiaalin erottaminen ja takavarikoitavan materiaalin tunnistaminen edellyttää aineiston ”selaamista”. Jos aineistoon sisältyy todistamiskiellon alaista aineistoa, on poliisimiehen tämän havaittuaan jätettävä tuo osa takavarikoimatta (tai kumottava jo tehty takavarikko). Tästä huolimatta kiellon alaista tietoa on jo tullut poliisimiehelle ja vaikka tietoa ei saa käyttää, sitä on ainakin jossain määrin hänen tiedossaan muistinvaraisesti. **Suomen Asianajajaliiton** mielestä tapauksissa, joissa poliisi vasta jälkikäteen erottelee takavarikoimiskelpoisen datan takavarikoimiskiellon piirissä olevasta datasta, on merkittävä riski siitä, että viimeksi mainitun datan sisältö joka tapauksessa tulee poliisiin tietoon. Kun pakkokeinolain 4 luvun 2 §:ssä on lähdetty siitä, ettei tietynlaisia asiakirjoja saa lainkaan takavarikoida (tai kopioida), pakkokeinolaki ei sisällä erillisiä säännöksiä, jotka turvaisivat virheellisin perustein takavarikoitujen asiakirjojen asianmukaisen käsittelemisen. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies** korostaa, ettei hänellä lähtökohtaisesti ole mitään syytä epäillä, että poliisimies, joka saa tietoonsa todistamiskiellon alaista tietoa, syyllistyisi teon suhteen mihinkään väärinkäyttöksiin. Kysymys on enemmänkin *ulkoisesta uskottavuudesta*.

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2002 ratkaisemaan tapaukseen *Tamosius vs. UK*. Ratkaisusta on havainnollisesti nähtävissä, millaisia rajoituksia ja oikeusturvatakeita pakkokeinon käyttämiseen täytyy liittyä, jotta ihmisoikeusloukkauksilta vältyttäisiin.

Suomen Lääkäriliitto esittää, että oikeusturvan parantaminen ja salassapidon varmistaminen takavarikkotilanteissa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi seuraavasti: 1. salassa pidettävän aineiston erottelisi samassa asemassa oleva ulkopuolinen lääkäri, 2. esitutkintaviranomainen joutuisi hakemaan tuomioistuimelta etukäteen kotietsintä- tai takavarikkoluvan, kun etsintä toteutetaan lääkärin luona, jolloin tuomioistuin voisi antaa luvan, että kyseessä oleva lääkäri on paikalla varmistamassa sen, ettei muihin kuin etsittyihin asiakirjoihin puututa, 3. lääkärin salassapidon alaiset asiakirjat tarkastaisi terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen määräämä lääkäri lausuakseen, ovatko kyseessä olevat tiedot salassapitovelvollisuuden alaisia.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan ainoa ratkaisu on *ulkopuolisen, riippumattoman asiantuntijan käyttö*, mikäli halutaan välttää se, ettei esitutkintaa suorittavan poliisimiehen tietoon tule mitään todistamiskiellon alaista tietoa. Tällaisen järjestelmän luominen vaatisi erillisen valmistelun. Yksi vaihtoehto olisi 1.1.2004 voimaan tulleen pakkokeinolain 5 a luvun 6 a §:n kaltainen *julkinen asiamies*. Myös **Käräjätuomarit ry** esittää harkittavaksi, olisiko uusi julkinen asiamies sopiva nyt tarkoitettaviin toimiin muuallakin, esimerkiksi terveydenhuollon alalla tehtäviin etsintöihin ja takavarikkoihin. Tällainen järjestelmä olisi **eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen** käsityksen mukaan omiaan myös

vähentämään rikosprosessin eri vaiheissa mahdollisesti eteen tulevia tietojen oikeellisuuteen ja eheyteen sekä esitutkinnan luotettavuuteen kohdistuvia erilaisia väitteitä. Asiantuntija, joka tutkisi tehdyn tutkintakopion, voisi todeta kopioista kiellon alaisen aineiston ja tällaisen tiedon poistamisesta huolimatta varmistaa sen, että jäljelle jätetty tieto on oikeaa.

Myös **Suomen Asianajajaliiton** mukaan takavarikkotilanteessa tulisi käyttää apuna sellaista ulkopuolista tuomioistuimen tehtäväänsä nimeämää vaitiolovelvollista asiantuntijaa, jolla olisi edellytykset arvioida, onko takavarikoitavan aineiston joukossa sellaista materiaalia, jota ei saa takavarikoida. Suoritettaessa kotietsintää asianajajan luona tällainen ulkopuolinen asiantuntija olisi toinen asianajaja, ja vastaavasti suoritettaessa kotietsintää terveydenhuollon tai sairaanhoidon toimintayksikössä ulkopuolinen asiantuntija olisi terveydenhuollon ammattihenkilö.

Käräjätuomarit ry ehdottaa, että jos tässä yhteydessä päädytään säätämään tuomioistuimille uusia päivystysluontoisia lisätehtäviä, olisi samassa yhteydessä syytä valmistella muutos, joka *sallisi pakkokeinoasian istunnossa nykyaikaisten viestimien käytön* eli että istunto voidaan pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu tai laajuus samoin kuin istunnossa kuultavien asianosaisten mahdollisuus saapua istuntoon huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Se ei yhdistyksen käsityksen mukaan ei tulisi heikentämään oikeusturvaa. **Käräjä tuomarit ry** viittaa 22.10.2002 eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 52/2002 antamaansa lisälausuntoon, jossa yhdistys ehdotti pakkokeinolain 5 a luvun 6 § muuttamista edellä mainittuun muotoon. **Käräjätuomarit ry:n** mukaan muutos vähentäisi asianosaisten vaivaa ja säästäisi ilmeisesti myös oikeudenhoitomenoja. Julkisen asiamiehen tehtävää voisi tuolloin hoitaa tehtävälueeseen perehtynyt, päivystävästä tuomioistuimesta etäälläkin toimiva asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Professori Pekka Viljasen mielestä vaihtoehtona esitetty järjestely, jossa tuomioistuimelta olisi etukäteen hankittava lupa silloin, kun etsintä toimitetaan vaitiolovelvollisen henkilön (esim. asianajaja tai lääkäri) luona, olisi tarpeettoman byrokraattinen. Sen sijaan *vaihtoehto, jossa toinen vaitiolovelvollinen henkilö ennen esitutkintaviranomaista tarkistaisi, mikä aineisto on salassa pidettävää, voisi periaatteessa tulla kyseeseen*. Käytännöllisistä syistä ei kuitenkaan voitaisi vaatia, että vaitiolovelvollinen ”asiamies” etukäteen tarkastaisi datan, jonka jälkeen se vasta voitaisiin kopioida, vaan esimerkiksi tietokoneen koko kovalevy voitaisiin kopioida, mutta jollakin tapaa olisi varmistettava se, ettei esitutkintaviranomainen pääse tutkimaan sitä ennen kuin em. asiamies on todennut sen tutkimisen laillisesti mahdolliseksi. Menettelytapaa ei olisi johdonmukaista rajoittaa vain tapauksiin, joissa takavarikko suoritetaan lääkärin tai asianajajan luona, koska monilla muillakin voi olla hallussaan takavarikkokiellon alaista dataa. On myös otettava huomioon, että takavarikkokiellot ovat voimassa siitä huolimatta, että datan haltija ei ehkä ymmärrä vedota niihin.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto toteaa, että *pelkkä epäillyn väite siitä, että kopioitavassa datassa olisi takavarikkokiellon alaista materiaalia, ei voi estää kopiointia*. Kun tällaista materiaalia ilmenee, kopiointi on keskeytettävä, mutta tällöinkin koko tiedosto on tarkastettava muun mahdollisen kopioitavan datan löytämiseksi.

Suomen Lääkäriliiton mukaan ei ole perusteltua, että esitutkintaviranomainen voisi kopioida koko kiintolevyn, vaikka etsinnässä tavoiteltaisiin vain yhtä datan muodossa olevaa asiakirjaa. **Valtakunnansyyttäjänvirasto** sen sijaan toteaa, että mikäli esitutkinta-

viranomaisen tulisi jo kopiointivaiheessa selvittää, onko kovalevyllä takavarikkokiellon alaista materiaalia, se edellyttäisi tiedostojen avaamista, eivätkä kovalevyn tiedot enää silloin ole samat kuin ennen kopioinnin aloittamista. Mietinnössä on **Valtakunnansyyttäjänviraston** mukaan selkeästi esitetty perusteita, miksi kova levystä tulee ottaa tutkintakopio kokonaisuudessaan ennen tiedostojen selaamista. On myös vastaajan etu, että varmistetaan datan muuttumattomuus ennen kuin sen tutkiminen aloitetaan. Myös **Vakuutusyhtiöiden keskusliitto** kannattaa mietinnössä esitettyä sääntelyä takavarikkokiellon alaisen materiaalin käsittelystä kopiointivaiheessa. Data tulee rinnastaa 4 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun asiakirjaan. Vakuutusyhtiöihin kohdistuvien rikosten esitutkinnassa saattaa olla ratkaisevaa epäilyllä olevan datan kopioiminen alkuperäisessä muodossa. Tällöin kaikki tiedostoissa olevat aikaleimat ja muut rekisteritiedot tulee olla alkuperäisessä, muuttumattomassa muodossa. Ratkaisevaa saattaa olla, mitä ja milloin epäilty on tietokoneella tehnyt esimerkiksi vakuutusyhtiölle osoitettavan vahinkoilmoituksen tai muun merkityksellisen seikan suhteen.

Vakuutusyhtiöiden keskusliitto toteaa, että *takavarikkokiellon alaisen materiaalin käsittely voidaan osin rinnastaa pakkokeinolin 5 a luvun tarkoittamassa telekuuntelussa noudatettavaan oikeussuojatakeisiin*. Mainitun luvun 10 ja 13 §:ssä ovat säännökset kuuntelukiellosta ja ylimääräisen tiedon käsittelystä. Kuuntelukiello tarkoittaa käytännössä, että esitutkintaviranomainen saa tallenteelta tietää teleyhteyden osapuolet ja todettuaan kuuntelun koskevan esimerkiksi asianajajan ja epäillyn välistä puhelua, toimenpide keskeytetään ja tallenne sekä myös mahdolliset muistiinpanot hävitetään. Vastaavalla tavalla menetellään ylimääräisen tiedon osalta.

TietoEnator huomauttaa, että tiedon kopioinnilta toiselle tallennusalustalle noudatettavat vaatimukset tulisi määritellä tarkemmin. Todistusaineistona käytettävän tietovälinekopion tulee olla sekä tietosisällöltään että tietoihin liittyvältä metadataltaan (luonti-, käsittely- ja muutospäivämäärät, käsittelyyn liittyvät tunnistetiedot, suojaustiedot jne.) identtinen. Muussa tapauksessa on mahdollista, että aineiston todistusarvo todetaan vähäiseksi.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos ja **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto** toteavat, että niin tutkinnanjohtajilta kuin syyttäjiltäkin jää usein vaille huomiota se, että tietokone – eikä vain sen sisältämä yksittäinen data – saattaa olla tahallisen rikoksen tekoväline, jonka tuomioistuimien voisi syyttäjän vaatimuksesta tuomita valtiolle menetetyksi.

Datan poistaminen

Professori Pekka Viljanen vaatii, että kopio tulisi myös voida valmistaa niin, että siitä voidaan tarvittaessa hävittää ylimääräinen tieto. Jos tämä on mahdotonta, kopio olisi tulostettava tarvittavain osin ja sen jälkeen joko palautettava tai hävitettävä.

TietoEnator huomauttaa, että datan poistamiseen ei tule ryhtyä liian kevein perustein, koska datan poistaminen alkuperäiseltä tallennusalustalta saattaa estää muiden samalla laitealustalla olevien tietojen käyttämisen, sillä tietojärjestelmän eheys voi vaarantua tietoa poistettaessa.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto** ja **Tampereen kihlakunnan poliisilaitos** huomauttavat, että *datan poistaminen alkuperäisestä tallennusalustasta on ongelmallista*. Tiedossa ei ole keinoa, jolla yksittäinen data voitaisiin poistaa luotettavasti ja pysyvästi esimerkiksi tietokoneen kovalevyltä. Nykyisin käytävissä olevien menetelmien mukaan *ainoa keino pysyvästi ja luotettavasti poistaa data tietokoneen*

kovalevyiltä on koko kovalevyn tai sen osion päällekirjoittaminen (wipe). Data tai sen osia voi sijaita fyysisesti tallennusalan eri osissa. Toimenpide on helppo toteuttaa koko kovalevyille, mutta ns. selektiivisen putsauksen kohdalla asia on toisin. Toinen vaihtoehto on poistaa data fyysisesti tuhoamalla kovalevy.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto toteaa, että mietinnön (s. 76) ehdoton sanamuoto tarkoittaa, että tutkintaviranomaisen on aina havaitessaan tutkintakopion sisältävän takavarikkokiellon alaista dataa tuhottava koko tutkintakopio, koska *yksittäisen datan luotettava ja täydellinen poistaminen on mahdotonta. Suojelupoliisi* toteaa, että *tilanteessa, jossa aineiston poistaminen tai kopiointi ei teknisistä syistä ole mahdollista, tulisi esitutkintaviranomaisille taata riittävät keinot ja edellytykset aineiston tutkimiseen siten, että tutkintakopioita ei jouduta tuhoamaan tai palauttamaan. Suojelupoliisi* esittää, että takavarikkokielloa koskeviin säännöksiin otetaan tätä koskeva maininta.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos ja **Suomen Poliisijärjestöjen Liitto** toteavat, että *taktisille tutkijoille tuotettuja todistusaineiston etsinnän tuloksia voidaan teknisten tutkijoiden toimesta helposti muokata siten, ette ne eivät sisällä takavarikkokiellon alaista dataa. Tutkinnan turvaamiseksi olisi toivottavaa, että tämä menettelytapa hyväksyttäisiin ("ratkaistava tapauskohtaisesti harkiten tarkoituksenmukaisella tavalla") vaikka takavarikkokiellon alainen data jäisikin tutkintakopion sisältämän datan joukkoon.*

Muita huomioita

Liikenne- ja viestintäministeriö sekä **professori Pekka Viljanen** toteavat, että *datan takavarikolle näyttäisi olevan kaksi sanamuodoltaan toisistaan poikkeavaa edellytystä, pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n "jos se on rikoksen selvittämiseksi tarpeen" ja 4 a §:n 2 momentin "jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa". Liikenne- ja viestintäministeriön* mukaan näistä jälkimmäinen 4 a §:n edellytys tuntuisi sekä sanamuodon että perustelujen valossa olevan 1 §:n edellytystä laajempi ja esittää, että ehdotettu 1 §:n 2 momentti poistetaan 4 a §:n 2 momentin kanssa päällekkäisenä ja sekaannusta aiheuttavana. Ministeriön mukaan poistamisen jälkeen 1 §:ssä säädettäisiin yleiset esineiden ja asiakirjojen takavarikon edellytykset ja 4 a §:ssä säädettäisiin erikseen datan kopioinnin ja takavarikon edellytyksistä. **Professori Pekka Viljanen** puolestaan ehdottaa, että epäjohtamukaisuus tulisi korjata muuttamalla ehdotettu 4 a §:n 2 momentti selkeästi datan takavarikoinnin toteuttamisen kuvausta tarkoittavaksi säännökseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö esittää harkittavaksi, tulisiko 1 §:n 1 momentissa, 4 a §:n 1 momentissa ja 4 a §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset yhtenäistää sanamuodoiltaan toisiaan vastaaviksi.

Professori Pekka Viljanen huomauttaa, että ehdotetun 4 a §:n 2 momentissa oleva *edellytys "jos se on rikoksen selvittämiseksi tarpeen" on epäselvä* sen suhteen, mihin se-sana viittaa. Muissa luetelluissa edellytyksissä se-sana viittaa "dataan", mutta perustelujen (s. 86) mukaan se-sana viittaisi "poistamiseen".

4.3.4 PKL 4 luku 4 b § Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun uudeksi 4 b §:ksi:

Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus

Tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä tai muu henkilö on velvollinen antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä tiedossaan olevat 4 a §:ssä tarkoitetun toimenpiteen suorittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot.

Mitä 1 momentissa säädetään ei kuitenkaan koske epäiltyä eikä henkilöä, joka esitutkintalain 27 §:n nojalla on oikeutettu tai velvollinen esitutkinnassa kieltäytymään todistamasta.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta tietoja, häntä voidaan kuulustella tuomioistuimessa, siten kuin esitutkintalain 28 §:ssä säädetään.

Professori Pekka Viljanen esittää, että olisi aiheellista vaihtaa 2 ja 3 momentin paikkoja keskenään ja tehdä siitä johtuvat kielelliset muutokset. Hän kiinnittää huomiota myös säännösehdotuksen muotoiluun, joka viittaa lähinnä todistajankuulustelumenettelyyn. Olettavasti on kuitenkin tarkoitettu viitata myös niihin edellytyksiin, joilla ETL 28 §:ssä tarkoitettu kuulustelu voidaan toteuttaa.

Viestintävirasto toteaa, ehdotettuun pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:ään ja esitutkintalain 27 §:n 2 momenttiin liittyy yhteisötilaajien osalta sama televalvonnan ja takavarikon rajanvedon välinen ongelma kuin ehdotettuihin pakkokeinolain 4 luvun 1 ja 4 a §:iin. On epäselvää, onko yrityksen (SVTSL:n mukainen yhteisötilaaja) atk-ylläpitohenkilökunnalla velvollisuus antaa poliisille tiedot, joiden avulla poliisi pääsee tutkimaan yrityksen tietoverkon viestintään liittyviä tietoja, esimerkiksi verkon käytön, sähköpostipalvelimen ja puhelinvaihteen tietoja. On myös epäselvää, voidaanko ylläpitäjä velvoittaa esitutkinnassa esittämään esimerkiksi tallenne tai tuloste, joka sisältää edellä mainittuja tietoja. Mikäli edellä kuvattuja kysymyksiä ei selvemmin ratkaista lainsäädännön tasolla, jouduttaneen esitutkintalain 28 §:n mukaiseen kuulemiseen turvautumaan sen selvittämiseksi, mikä pakkokeino – televalvonta vai etsintä/takavarikko – missäkin tilanteessa tulee kyseeseen.

Professori Pekka Viljasen mukaan säännös voi yhdessä ehdotetun pakkokeinolain 4 luvun 4a §:n 1 momentin kanssa muodostua oudoksi, jos takavarikointia koskevat rajoitukset eivät sovellu datan kopiointiin. Epäillyn lähisukulaisen, lääkärin ja asianajajan hallussa oleva data voitaisiin kopioida, mutta nämä eivät olisi velvollisia myötävaikuttamaan kopiointin toteuttamiseen salasanan tms. kertomalla. Hänen mielestään tällainen myötävaikuttamisesta vapauttaminen ei riitä, vaan tulisi säätää kopiointirajoitus, mikä toteutuisi jo sillä, että kopiointi katsottaisiin takavarikoksi.

TietoEnator ehdottaa, että *esitutkintaviranomaisen on annettava pyyntö kirjallisena*. Ulkoistettujen atk-palveluiden tuottajat eivät itse omista valtaosaa hallinnassaan olevasta tietoineistosta eivätkä voi luovuttaa aineistoa ilman pätevää perustetta, jonka voivat käydä asiakkaansa kanssa läpi. **TietoEnator** muistuttaa, että datan luovuttamisen osalta on huomioitava myös se, että atk-palvelun toimittajan hallinnoimaa (joukkoviestintää harjoittavan asiakkaan) tietoineistoa saattavat koskea lähdesuojan liittyvät velvoitteet, joita esitutkintaviranomaisillakaan ei ole oikeutta purkaa. Palvelun toimittaja ei välttämättä tunne sitä, onko luovuttamisen tai takavarikon kohteena oleva tietoineisto asiakasorganisaation lähdesuojan alaista, joten tästäkin syystä luovutuspyyntö on esitettävä tietojen tosiasialliselle omistajalle.

Opetusministeriön käsitys on, että pykälän 1 momentissa mainittuihin 4 a §:ssä tarkoitetun toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisiin ”muihin vastaaviin tietoihin” sisältyvät myös

tiedot verkkoyhteyksien pysyvistä ja muuttuvista IP-numeroista ja muut vastaavat oikeudenloukkauksesta epäillyn yksilöintitiedot. **Opetusministeriö** katsoo, että edellä mainitun tulisi käydä selvästi ilmi ehdotettavan säännöksen perusteluista tai että se tulisi säilyttää eksplisiiittisesti säännöksen sanamuotoon.

Salaus- ja allekirjoitusavaimet

Liikenne- ja viestintäministeriön käsityksen mukaan ”muu vastaava tieto” voisi olla esimerkiksi niin sanotun julkisen avaimen järjestelmään (PKI) liittyvä yksityinen salaus- tai allekirjoitusavain tai muu salauksen purkamiseen käytettävä avain. *Ehdotus salauksen purkamiseen käytettävien avainten luovuttamista koskevasta velvoitteesta on merkittävä muutos nykyiseen oikeustilaan.* Suomessa esimerkiksi viestinsä salaavalla käyttäjällä ei ole velvollisuutta antaa tietoa salausavaimistaan viranomaisille. **Liikenne- ja viestintäministeriö** kiinnittää huomiota siihen, voiko minkä tahansa rikosasian selvittämisen tarve tai tarve esittää todisteena missä tahansa rikosasiassa olla riittävän painava peruste edellyttää erityisesti viestien salauksen purkamiseen käytettyjen avainten luovuttamista vai pitäisikö luovuttamisvelvollisuutta rajata esimerkiksi vain tiettyihin rikostunnusmerkistöihin tai tietyn rangaistusasteikon ylittäviin tunnusmerkistöihin.

Liikenne ja viestintäministeriö kiinnittää huomiota siihen, että julkisen avaimen järjestelmään perustuvan sähköisen allekirjoituksen toimintaperiaatteiden kannalta on keskeistä, että kukaan muu kuin yksityisen avaimen oikea haltija ei voi saada kyseisiä avaimia haltuunsa. Koska esitutkintaviranomaisilla ei käytännössä liene mitään tarvetta allekirjoitusten luomistietojen saamiseen säännöksen tarkoituksen toteuttamiseksi, *luovuttamisvelvollisuuden ei tulisi koskea sähköisen allekirjoituksen luomistietoa.*

4.3.5 PKL 4 luku 4 c § Datan säilyttämismääräys

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun uudeksi 4 c §:ksi:

Datan säilyttämismääräys

Jos on syytä olettaa, että tietty data, jolla on merkitystä tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi, häviää tai sitä muutetaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä sen, jonka hallussa tai määräysvallassa data on, säilyttämään sen muuttumattomana.

Jos asia ei siedä viivytystä, 1 momentissa tarkoitetun säilyttämismääräyksen voi antaa muukin esitutkintaa suorittava virkamies. Asia on silloin välittömästi saatettava pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätettäväksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietojärjestelmän välityksellä siirrettyä viestiä ja siihen liittyvää tietoa viestin alkuperästä, määränpästä, reitistä ja koosta sekä viestinnän ajankohdasta, kestosta, laadusta ja muista vastaavista seikoista (*liikennetieto*).

Esitutkintaviranomaisella ei ole 1 momentissa tarkoitetun säilyttämismääräyksen nojalla oikeutta saada tietoonsa viestin, liikennetiedon tai muun tallennetun tiedon sisältöä. Jos 3 momentissa tarkoitetun viestin välittämiseen on osallistunut useampi palveluntarjoaja, esitutkintaviranomaisella on kuitenkin oikeus saada tietoonsa palveluntarjoajien tunnistamiseksi tarvittavat liikennetiedot.

Rovaniemen hovioikeus pitää onnistuneena ehdotettua uutta pakkokeinoa, jonka avulla voidaan varmistaa rikostutkinnallisesti merkityksellinen datan säilyminen ennen kuin datan haltuunotto on muiden pakkokeinojen nojalla mahdollista.

Ficom ry pitää periaatteellisena ratkaisuna oikeana, että pakkokeinolain 4 lukuun on lisätty säännöksiä datan takavarikosta ja datan säilyttämismääräyksestä. **Ficom ry** ei puolla yleis-

tä tunnistamistietojen (lakiesityksessä liikennetietojen, yleisessä kielenkäytössä myös tele-tunnistetietojen) tallennusvelvoitetta.

Finnnet-liitto ehdottaa, että *säilyttämismääräyksen suhde telekuunteluun ja –valvontaan tulisi kirjata suoraan lakitekstiin*. Mietinnön perusteluissa kuvataan datan säilyttämismääräystä ennakkoivaksi toimenpiteeksi esimerkiksi ennen kuin tuomioistuimelta saadaan lupa telekuunteluun tai televalvontaan.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että datan säilyttämismääräys voisi ilmeisesti toimia – paitsi televalvonnan ja telekuuntelun esitoimenpiteenä – myös takavarikkoa edeltävänä toimenpiteenä. On ajateltavissa tilanne, jossa tiedetään jonkun hallussa olevan dataa (esimerkiksi kannettavan tietokoneen kovalevyllä), mutta asianomainen on piilottanut tietokoneensa tarkoituksenaan esimerkiksi sopivan tilaisuuden tullen hävittää joitakin tallennettuja tietoja. Takavarikko ei tällöin olisi toimitettavissa välittömästi.

Mikäli viestin välittämiseen olisi osallistunut useampi palvelun tarjoaja, esitutkintaviranomaisella olisi ehdotetun 4 momentin perusteella oikeus saada tietoonsa palveluntarjoajan tunnistamiseksi tarvittavat liikennetiedot. Tiedonsaantioikeuden tarkoituksena on, että esitutkintaviranomainen saisi tietoonsa ainoastaan tiedon siitä, ketkä palveluntarjoajat ovat osallistuneet viestin välittämiseen, jotta se voi kohdentaa säilyttämistä koskevan määräyksen myös muihin palveluntarjoajiin. **Liikenne- ja viestintäministeriön** näkemyksen mukaan säännöstä voi sen sanamuodon ja perustelujen valossa tulkita siten, että esitutkintaviranomaiselle olisi kyseisessä tilanteessa oikeus saada tietoonsa vain ne liikennetiedot, jotka ovat välttämättömiä palvelun tarjoajien selvittämiseksi. Nämä liikennetiedot sillä olisi kuitenkin oikeus saada riippumatta siitä, tuleeko kyseisistä liikennetiedoista ilmi myös muita seikkoja. Säännöksessä olisi tästä syystä hyvä todeta nimenomaisesti, että *luovutettavista liikennetiedoista ei saa ilmetä viestinnän osapuoliin liittyviä seikkoja*. Vaihtoehtoisesti säännös voitaisiin muotoilla siten, että esitutkintaviranomaisella olisi oikeus saada tieto siitä, ketkä palveluntarjoajat ovat osallistuneet viestin välittämiseen.

Viestintävirasto huomauttaa, että *palveluntarjoajaa ei ole määritelty ehdotetuissa säännöksissä*. Palveluntarjoaja on määritelty yleissopimuksessa ja mietinnön perusteluosassa. Muistion perusteluosassa sivuilla 37 ja 82 mainitaan teleyritykset esimerkkinä palveluntarjoajista. **Viestintävirasto** ehdottaa, että säännöksen perusteluissa voisi edelleen selvittää tilannetta yhteisötilaajan aseman osalta. Myös yhteisötilaaja tarjoaa käyttäjille mahdollisuuden tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaan viestintään. Yhteisötilaaja ei tarjoa palvelua yleisesti käytettäväksi ja sitä ei voitane pitää mietinnössä mainittuna palveluntarjoajana vaan palvelun loppukäyttäjänä. **Viestintävirasto** ehdottaa, että *perusteluissa voisi selvennyksenä todeta, ettei palveluntarjoajan tunnistamiseksi tarvittavien tunnistamistietojen luovutusvelvollisuus kata tietoa yhteisötilaajasta*, koska tämä on toisaalta myös yleisen viestipalvelun loppukäyttäjä. **TeliaSonera** ehdottaa, että palveluntarjoaja-sanan sisältö tulisi määritellä pykälätasolla.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että säännöksen perustelujen mukaan tiedonsaantioikeus liittyisi poliisin tarpeeseen saada selvitetyn viestin reitti. Säännöksen ehdotettu sanamuoto ei suoraan viittaa oikeuteen saada tietoa palvelun tarjoajien järjestyksestä tai viestin reitistä.

Professori Pekka Viljanen huomauttaa, että *säilyttämismääräyksen antaminen epäillylle itselleen ei pitäisi tulla kyseeseen*, vaikka se säännösehdotuksen mukaan näyttäisi mahdol-

liselta. Jos säilyttämismääräys kohdistetaan rikoksesta epäiltyyn itseensä, ei hänelle määräyksen noudattamatta jättämisen vuoksi kuitenkaan voitaisi tuomita rangaistusta (RL 16:4 mukaan niskoittelusta poliisia vastaan). Se nimittäin merkitsisi epäillyn velvoittamista myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Vaikka esitutkintaviranomaisella ei pelkän säilyttämismääräyksen nojalla ole oikeutta saada tietoonsa tallennetun tiedon sisältöä, on se tarkoitettu varmistamaan myöhemmän pakkokeinon käyttöä, jonka yhteydessä tiedon sisältö selvitetään. **Professori Viljanen** viittaa myös siihen tosiasiaan, että ehdotetussa pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:n 1 momentissa tarkoitettu tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus ei 2 momentin mukaan koskisi epäiltyä itseään. Tähänkin nähden olisi epäjohdonmukaista antaa epäillylle datan säilyttämismääräys.

TeliaSonera toteaa, että sana ”*liikennetieto*” on lähtöisin yleissopimuksesta, mutta ei istu jo olemassa olevaan suomalaiseen lainsäädäntöön. Sekä pakkokeinolain 5a luvussa että laissa yksityisyyden televiestinnässä ja teletoiminnan tieturvasta käytetään sanaa ”*tunnistamistieto*”. Näiden *termien ero tulisi selkeyttää*, koska säilyttämismääräyksen perusteella säilytettäväksi voitaisiin määrätä ainoastaan se datamassa, jonka saamiseen viranomaisilla on myöhemmin esimerkiksi telekuunteluun ja televalvontaan perustuen oikeutus. **TeliaSonera** kiinnittää huomiota myös siihen, että hallituksen esityksessä 125/2003 (HE yksityisyyden suojasta sähköisessä viestinnässä) käytetään niin ikään tunnistamistiedon käsitettä, joka tosin on sanamuodoltaan erilainen kuin tällä hetkellä voimassa olevassa lainsäädännössä.

TietoEnator ehdottaa, että *datan säilyttämismääräys on aina annettava kirjallisena*, koska määräyksen toteuttaminen palvelinlaitteiden osalta aiheuttaa useimmissa tapauksissa palvelukatkon, jonka kohteena voi olla muitakin tahoja kuin tutkinnan kohteena oleva asiakas. Tätä tilannetta varten esitutkintaviranomaisen tulisi luovuttaa palveluntoimittajalle asiakkaalle jakelukelpoinen perusteludokumentti tai vastaava tosite, joka vapauttaa palvelun toimittajan korvausvastuusta palvelusopimuksen rikkomisesta, mutta ei paljasta salassapidon tai katkon todellista syytä.

Suojelupoliisin mukaan palveluntarjoajien liikenne- ja teletunnistetietojen säilyttämis- ja tallentamisvelvoitteesta ei ole tällä hetkellä riittävän selkeätä ja yksityiskohtaista lainsäädäntöä, vaikka kysymyksessä oleva yleissopimus sitä edellyttää. Myös **Vakuutusyhtiöiden keskusliitto** huomauttaa, että *mietinnössä ei oteta kantaa siihen, miten ja kuinka kauan teleyrityksillä olevia tietoja yleisesti tulee säilyttää*. Teleyritysten, esimerkiksi sähköpostin, osapuolien tunnistamistiedot voivat olla ratkaisevassa asemassa selvittäessä vakuutusyhtiöön kohdistunutta törkeää petosta tai sen yritystä. Syntyy kestävä tilanne, jos esimerkiksi vuoden kuluttua ”vahinkotapahtumasta” näitä tietoja ei enää olisi käytettävissä rikoksen esitutkinnassa, vaan teleyritys olisi hävittänyt nämä tiedot. Asiasta ei **suojelupoliisin** mukaan kuitenkaan liene syytä säätää tässä yhteydessä. **Suojelupoliisi** on 12.2.2003 liikenne- ja viestintäministeriölle antamassaan lausunnossa esittänyt, että tallentamisvelvoitteesta ja tietojen säilyttämisaikasta säädettäisiin valmisteilla olevassa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa. **Vakuutusyhtiöiden keskusliiton** mukaan liikenne- ja viestintäministeriössä valmistellussa luonnoksessa hallituksen esitykseksi sähköisen viestinnän tietosuojalaiksi asiaan ei ole otettu riittävästi kantaa. Teleyrityksiä koskevat oikeudet ja velvollisuudet tulisi olla lueteltuina tyhjentävästi alaa koskevassa lainsäädännössä eli em. tietosuojalaissa. Tallentamisvelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen osalta **Vakuutusyhtiöiden keskusliitto** viittaa Internetissä julkaistavan rikollisen materiaalin rajoittamista selvittäneen työryhmän raporttiin, www.poliisi.fi/julkaisut.

Tekniset vaikeudet

TietoEnator toteaa, että *datan säilyttämismääräyksen toteuttaminen voi olla vaikeaa*. Yksittäisen työaseman osalta määräys on helppo panna täytäntöön, mutta palvelimen tietokannan säilyttäminen muuttumattomana edellyttää yleensä palvelun keskeyttämistä, joka saattaa estää palvelun tarjoamisen muille samaa laitealustaa käyttäville asiakkaille. **TeliaSonera** toteaa, että 4c §:n 3 momentin perusteella tehtävä datan säilyttäminen voi muodostua erittäin raskaaksi ja runsaasti tallennuskapasiteettia vaativaksi tehtäväksi ottaen erityisesti huomioon sen, ettei säilyttämisajalla ole asetettu mitään enimmäis-aikarajaa.

TeliaSoneran mielestä on tärkeää, että *datan säilyttämismääräys kytketään 4 c §:ssä niihin muualla lainsäädännössä oleviin pykäliin, joiden perusteella viranomaiset tällä hetkellä voivat saada tunnistamistietoja*. Näin ollen esimerkiksi yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 18 §:n tapauksissa, joissa poliisilla on ilman tuomioistuimen lupaa oikeus saada tiettyjä tunnistamistietoja, voisi säilyttämismääräyksen velvollisuuskin koskea vain niitä tietoja. Lisäksi tapauksissa, joissa tunnistamistietoja saa luovuttaa viranomaiselle vain tuomioistuimen luvalla, tulisi säilyttämismääräys saattaa tuomioistuimen hyväksyttäväksi esimerkiksi 24 tunnin sisällä määräyksen antamisesta. **TeliaSoneran** mielestä poliisilain 32 c ja 32 d §:n rakenne ja logiikka voisivat toimia esimerkkinä.

Säilyttämismääräyksen kohteena on tietty yksilöity data. **Finnet-liitto** huomauttaa, että mietinnön sivulla 81 todetaan, että selvää on, että säilyttämismääräys ei voi koskea esimerkiksi tietyn teleoperaattorin kaikkia liikennetietoja. Sen sijaan säilyttämismääräys voisi koskea tietyn teleosoitteen liikennetietoja. Kuitenkin mietinnön ehdotuksen 4 c §:n 3 momentin viimeisessä lauseessa todetaan, että jos viestin välittämiseen on osallistunut useampi palveluntarjoaja, esitutkintaviranomaisella on kuitenkin oikeus saada tietoonsa palveluntarjoajien tunnistamiseksi tarvittavat liikennetiedot. Internetmaailmassa esitetty säännös voi osoittautua teknisesti mahdottomaksi. **Ficom ry** ehdottaa, että selkeyden vuoksi lakiin on sisällytettävä perustelutekstin periaatteet, että *säilyttämismääräys ei voi koskea esimerkiksi tietyn teleoperaattorin kaikkia liikennetietoja* (Sen sijaan säilyttämismääräys voisi koskea tietyn teleosoitteen liikennetietoja.) ja että säilyttämismääräys on ennakoiva toimenpide esimerkiksi ennen kuin tuomioistuimelta saadaan lupa telekuunteluun tai televalvontaan.

TeliaSonera huomauttaa, että ehdotettu sääntely ei tule todellisuudessa auttamaan rikos- ja tutkintaa internetin osalta. Viestit pilkotaan normaalissa TCP-liikenteessä pienempiin paketteihin, joista jokainen etsii itselleen parhaimman mahdollisen kulkureitin ja vasta vastaanottajan päässä paketit yhdistyvät siksi kokonaisuudeksi, jonka lähettäjä lähetti. Reitityksen varrella oleville operaattoreille ei jää tietoa siitä, minkälaisen viestin osan ne siirsivät eteenpäin. Näin ollen *ei ole hyödyllistä velvoittaa liittymäoperaattoreita valvomaan postiliikennettään, koska yksittäinen paketti ei kerro viestin sisällöstä käytännössä mitään*. Myös **Ficom ry** ja **Finnet-liitto** huomauttavat, että *pakettikytkentäisen verkon kaikkien palveluntarjoajien (esimerkiksi reitittimien) selvittäminen on teknisesti täysin mahdotonta eikä edes tarpeen*. Pakettikytkentäisessä verkossa tulisi riittää internetyhteyttä tarjoavien palveluntarjoajien tunnistaminen (nk. ISP), jos sen on teknisesti ilman kohtuuttomia kustannuksia mahdollista. Esimerkkinä TCP:tä hyväksikäyttävästä yleisestä sovel-lusprotokollasta **TeliaSonera** mainitsee SMTP:n, jonka avulla sähköpostiviestit välitetään internetissä. Perusteluissa mainittu säilyttämismääräys, joka annettaisiin siten, että esitutkintaviranomaisen tiedon saantioikeus ja säilyttämismääräys kohdistuu kaikkiin siirtoketjussa oleviin operaattoreihin, on mahdoton toteuttaa internetissä. Toisaalta puhuttaessa

esimerkiksi matkaviestinliikenteestä herää kysymys siitä, tuleeko säilyttämismääräyksen saaneen operaattorin antaa se tiedoksi kaikille muille operaattoreille. Näin ei **TeliaSoneran** mielestä voi olla, minkä vuoksi perusteluja tulisi selkeyttää tältä osin.

4.3.6 PKL 4 luku 4 d § Datan säilyttämismääräyksen kesto ja salassapitovelvollisuus

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun uudeksi 4 d §:ksi:

Datan säilyttämismääräyksen kesto ja salassapitovelvollisuus

Datan säilyttämismääräys annetaan määräajaksi, enintään kolmeksi kuukaudeksi. Määräaika voidaan pidentää enintään kolmella kuukaudella kerralla, jos rikoksen tutkinta sitä edellyttää.

Säilyttämismääräyksen saanut on velvollinen pitämään salassa saamansa määräyksen.

Rangaistus 2 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Ficom ry, Finnet-liitto ja **TeliaSonera** toteavat, että *määräajan jatkamiselle ei ole asetettu takarajaa, mitä voidaan pitää säilyttämiseen velvoitetun teleyrityksen oikeussuojan kannalta hankalana*. Tapauksissa, joissa muutoin tarvitaan tuomioistuimen lupa tunnistamistietojen saamiseksi, voi muodostua ongelmalliseksi se, että samoja tunnistamistietoja koskeva säilyttämismääräys voidaan antaa kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan useita kertoja peräkkäin ilman tuomioistuimen käsittelyä.

Ficom ry huomauttaa, että datan säilyttämiseen velvoitetulle on myös ilmoitettava siitä, että datan säilyttämismääräys rikosepäilyn osoittautuessa aiheettomaksi tai muutoin päättyy. **Finnet-liitto** ehdottaa harkittavaksi, että jos tunnistamistietojen saaminen muutoin edellyttää tuomioistuimen lupaa, tulisi pakkokeinona annettu säilyttämismääräys saattaa tietyn ajan kuluessa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

TeliaSoneran mielestä ehdotettuun 4 d §:ään tulee ottaa säännös määräyksen saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi 24 tunnin kuluessa määräyksen antamisesta silloin, kun itse tunnistamistietojen luovuttamiseenkin viranomaiselle vaaditaan tuomioistuimen lupa. **Ficom ry** ehdottaa *säädettyväksi, että datan säilyttämismääräyksestä on tehtävä ilmoitus tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään 24 tunnin kuluessa*. Vastaava säännös on poliisilain 32 c §:ssä tilanteesta, jossa poliisimies päättää kiireellisessä tapauksessa televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta rikosten ennalta estämiseksi tai selvittämiseksi. Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaisesta toimenpiteestä päättää tuomioistuin tai, mikäli asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies kuitenkin vain siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan.

Suomen Tuomariliiton mukaan työryhmän mietinnöstä saa sellaisen käsityksen, että säilyttämismääräyksen kohteena voi olla myös oikeushenkilö. Tässä tapauksessa säilyttämismääräyksen laiminlyönnistä seuraava rangaistusuhka kohdistuu mietinnön mukaan siihen luonnolliseen henkilöön, jonka katsotaan olevan vastuussa säilyttämismääräyksen toteuttamisesta. Pykälän 3 momentissa ehdotetun säilyttämismääräyksen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta seuraavan *rangaistusuhun alaisen henkilöpiirin määrittely voi joissain tilanteissa osoittautua hyvinkin ongelmalliseksi*. Vastaavasti voi salassapitovelvollisten henkilöiden tunnistaminen olla ongelmallista.

Finnet-liitto ja **Ficom ry** vaativat, että datan säilyttämismääräyksestä aiheutuvat kustannukset on korvattava velvoitteen kohteelle, kuten pakkokeinolain 5 a luvun 14 § ja viestin-

tämarkkinalain 98 §:ssä säädetään viranomaistehtävien kustannusten korvaamisesta teleyrityksille.

Kouvolan hovioikeus ehdottaa, että 1 momentin toisessa virkkeessä esiintyvä sana ”kerralla” muutetaan muotoon ”kerrallaan”.

Viestintävirasto pitää salassapitovelvollisuuden kirjaamista lakiin hyvänä ratkaisuna ja ehdottaa, että samanlainen säännös lisätään selvyyden vuoksi myös PKL:n 5 a lukuun. Perusteluosan sivulla 44 todetaan, että televalvonnan osalta ei ole olemassa nimenomaista säännöstä teleyrityksen vaitiolovelvollisuudesta, vaikkakin PKL:n 5 a luvun 11 §:n säännöksen mukaan on selvää, että myös teleyritys on velvollinen pitämään televalvontaa koskevat tiedot salassa.

4.3.7 PKL 4 luku 15 a § Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun 15 a §:n muutetuksi 1 momentiksi:

15 a §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta. Esine, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa taikka se on rikoksella joltakulta viety. Esine voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä julistettu rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan julistamaan rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

TietoEnator huomauttaa (kuten PKL 4 luvun 4 c–d §:n kohdalla), että takavarikko voi aiheuttaa palvelukeskeytyksen, joka palvelun toimittajan tulee voida perustella sen kohteena oleville asiakkaille (ainakin niille, jotka eivät ole tutkinnan kohteena).

4.3.8 PKL 4 luku 17 a § Takavarikoidun datan palauttaminen

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus pakkokeinolain 4 luvun uudeksi 17 a §:ksi:

Takavarikoidun datan palauttaminen

Jos 4 a §:n 2 momentissa tarkoitettu datan takavarikko kumotaan, data on palautettava sen omistajan tai haltijan käytettäväksi.

Ehdotuksesta, jonka mukaan data on palautettava sen omistajan tai haltijan käytettäväksi, jos takavarikko kumotaan, ei lausuttu.

4.4 Esitutkintalaki

4.4.1 Yleistä

Suomen Tuomariliitolla ei ole huomauttamista mietinnössä esitetystä esitutkintalain muuttamista koskevasta ehdotuksesta. **Keskusrikospoliisi** toteaa, että esitutkintalakia koskevat muutokset ovat sopimuksen edellyttämiä, eikä niiden osalta ole huomautettavaa.

Professori Pekka Viljanen huomauttaa, että esitutkintalain muutosehdotusten perusteluista ei ilmene, että todistusaineistolla tarkoitettaisiin myös esimerkiksi salasanaa, jonka avulla varsinaisiin tietoihin päästäisiin käsiksi. Siten salasanan tms. antamisesta kieltäytyvän kuulusteleminen olisi vain ehdotetun PKL 4:4b,3:n viittaussäännöksen varassa. **Professori Viljasen** mukaan viitatus 28 §:n kannalta ongelmana on se, voidaanko salasanaa tms. sellaisenaan pitää seikkana, joka on ”tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi”.

4.4.2 ETL 27 §

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus esitutkintalain 27 §:n uudeksi 2 momentiksi:

 Todistaja, jolla on 1 momentissa tarkoitettu ilmaisuvelvollisuus, on velvollinen myös esittämään hallussaan olevan rikostutkinnan kannalta merkityksellisen asiakirjan tai muun todistusaineiston.

Perustelujen mukaan 3 momentiksi siirtynyttä säännöstä sovellettaisiin myös todistajan esittämisvelvollisuuteen. **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies** toteaa, että koska nykyisessä muodossaan 3 momentiksi siirtyvässä lainkohdassa mainitaan vain kysymykseen vastaaminen (”...on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa..”), olisi hänen mielestään syytä harkita, *tarkistetaanko tämän lainkohdan sanamuotoa – tulkintaongelmien välttämiseksi – vastamaan paremmin sitä tarkoitusta, että se koskee myös todistajan esittämisvelvollisuutta.*

TietoEnator toteaa, että *esittämisvelvollisuuden tulisi koskea vain datan omistajaa, ei datan tosiasiallista haltijaa.* Lakiesitys mahdollistaisi sen, että tuomioistuimeen kutsutaan todistajaksi joukkoviestintäorganisaatiolle atk-palveluita tarjoavan yrityksen edustaja, koska datat ovat tosiasiallisesti kyseisen palveluntoimittajan hallinnoimilla laitteilla ja/tai niitä käsitellään kyseisen yrityksen tekemillä ohjelmistoilla. Esittämisvelvollisuuden kohteena olevaa dataa voi näissä tapauksissa koskea lain mukaan asiakkaan organisaation lähdesuoja, joka sananvapauslain mukaan on rajoitettu vain joukkoviestintäyrityksen palveluksessa oleviin henkilöihin, mutta ei tämän alihankkijoihin. Datan haltija (esimerkiksi ulkoistetun atk-palvelun toimittaja) ei välttämättä tunne yksittäiseen datatiedostoon tai vaadittuun asiakirjaan liittyviä velvoitteita.

TietoEnator toteaa, että *laissa ehdotettu menettely poistaa joissakin tapauksissa toimituksellisen aineiston lähdesuojan.* Joukkoviestintää harjoittavan organisaation alihankkijan palveluksessa olevalla henkilöllä olisi todistajan ominaisuudessa tässä tilanteessa kaksi mahdollisuutta, joista molemmissa hän syyllistyisi lain rikkomiseen: 1) kieltäytyä esittämästä vaadittua dataa ja syyllistyä esitutkintalain rikkomiseen, tai 2) esittää vaadittu data ja näin aiheuttaa toimeksiantajaorganisaation syyllistymisen lähdesuojan rikkomiseen ja sananvapauden loukkaamiseen.

4.4.3 ETL 28 §

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus esitutkintalain 28 §:n uudeksi 2 momentiksi:

 Mitä 1 momentissa säädetään sovelletaan myös todistajaan, joka kieltäytyy esittämästä asiakirjaa tai muuta todistusaineistoa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että esitutkintalain 28 §:n 1 momentin viitasta esitutkintalain 27 §:n 2 momenttiin on tarkastettava vastaamaan ehdotettua 27 §:ää eli olisi viitattava esitutkintalain 27 §:n 3 momenttiin.

4.5 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

4.5.1 Yleistä

Suomen Tuomariliitolla ei ole huomauttamista mietinnössä esitetystä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamista koskevasta ehdotuksesta. **Keskusrikospoliisi** toteaa, että kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettua lakia koskevat muutokset ovat sopimuksen edellyttämiä, eikä niiden osalta ole huomautettavaa.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan lisäykset ja muutokset kansainvälistä oikeus apua rikosasioissa koskevaan lakiin ovat loogisia ja tarpeellisia.

4.5.2 Pakkokeinojen käytön rajoitukset (15 §)

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n uudeksi 2 momentiksi:

15 §

Pakkokeinojen käytön rajoitukset

Mitä edellä 1 momentissa säädetään ei kuitenkaan koske pakkokeinolain 4 luvun 4 c §:ssä tarkoitettua datan säilyttämismääräystä.

Professori Asko Lehtonen huomauttaa, että Suomella ei ole mahdollista kontrolloida sitä, mitkä valtiot liittyvät yleissopimukseen ja mikä on näiden valtioiden viranomaisten toiminnan luotettavuus. Suomen kansalaisten oikeuksien loukkausvaara on ilmeinen erityisesti niissä tilanteissa, joissa ei vaadita kaksoisrangaistavuutta. **Professori Lehtosen** mukaan Pohjoismaista löytyy virikkeitä ongelmiin, jotka antavat aiheita perusteellisemmin punnita kaksoisrangaistavuuden edellytystä liikennetietojen luovutuksen yhteydessä.

4.5.3 Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi (23 §)

Tietoverkkorikostyöryhmän ehdotus kansainvälisestä oikeusavusta annetun lain 23 §:n muutetuksi 1 momentiksi:

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä, takavarikko ja datan säilyttämismääräys, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua sekä ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

TietoEnator ehdottaa, että takavarikko tai säilyttämisvaatimus on tehtävä *kirjallisella määräyksellä* ja viittaa pakkokeinolain pykälien kommentteissaan kuvaamaansa ongelmaan.

5. MUUT LAUSUNNOT

5.1 Voimaantulo

Ulkoasiainministeriö ehdottaa, että esitysluonnoksen Voimaantulo-jakson ensimmäisen kappaleen tekstin voisi korvata seuraavanlaisesti: ”Yleissopimus ei ole tullut vielä kansallisesti voimaan. Yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona viisi valtiota, mukaan lukien kolme Euroopan neuvoston jäsenvaltiota, on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi. Jos Suomi hyväksyy yleissopimuksen sen jälkeen, yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen kun on kulunut kolme kuukautta Suomen hyväksymiskirjan tallettamisesta.”

5.2 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Ulkoasiainministeriö huomauttaa, että jaksosta ”Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus” puuttuu perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön kuvaus siitä, milloin määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi. Vakiintuneen käytännön mukaisesti mainittu käytäntö olisi hyvä sisällyttää jaksoon (PeVL 11 ja 12/2000 vp): ”Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi, jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksia ja velvollisuuksien perusteita, jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla tai jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä taikka siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla säädetyn säännöksen kanssa.”

Lisäksi **Ulkoasiainministeriö** ehdottaa, että Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus -jaksoa olisi hyvä esityksessä ehdotettuun selitykseen ja ehdotettuihin varauksiin tehtyjen viittausten yhteydessä täydentää seuraavanlaisesti: ”Perustuslakivaliokunta on pitänyt asianmukaisena, että eduskunta antaa nimenomaisella päätöksellään suostumuksensa myös eduskunnan toimivallan alaan kuuluvien sopimusmääräyksiä koskevien selitysten ja julistusten antamiseen (PeVL 2/1980, PeVL 28/1997 vp ja PeVL 36/1997). Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä koskevien varauksien ja muiden ilmoitusten tekeminen ja niiden peruuttaminen vaikuttavat blankettimuotoisen voimaansaattamislain välityksellä Suomessa lain tasolla voimassa olevan oikeuden sisältöön, joten tässä suhteessa varauksien ja muun sellaisen ilmoituksen tekeminen tai sellaisen peruuttaminen on asiallisesti lainsäädäntövalan käyttämistä.” Lisäksi ehdotetut selitykset ja varaukset tulisi pelkän luetteloinnin sijasta myös perustella.

5.3 Säättämisenjärjestys

Ulkoasiainministeriö kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että säättämisenjärjestystä koskevan jakson otsikkona käytetään muotoa ”käsittelyjärjestys”, jos esitykseen ei liity lainkaan tai

yksinomaan lakia, eikä kysymyksessä ole säätämistäjärjestysasia sanan varsinaisessa merkityksessä. Tällaisissa tapauksissa ulkoasiainministeriö on perusteluissa todennut, että sopimus ei sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Sopimus voidaan siten hyväksyä äänen enemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamiseksi voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämistäjärjestyksessä.

Ulkoasiainministeriö ehdottaa, että sopimuksen hyväksymistä, selityksiä ja varaumia koskevat hyväksymisponnet kirjoitettaisiin muotoon: ”...että Eduskunta *hyväksyisi*.”

LIITE: LAUSUNNONANTAJAT

Lausunnon Tietoverkkorikostyöryhmän mietinnöstä antoivat seuraavat 35 tahoja

Sisäasiainministeriö
 Opetusministeriö
 Liikenne- ja viestintäministeriö
 Ulkoasianministeriö
 Eduskunnan oikeusasiamies
 Valtakunnansyyttäjä
 Vaasan hovioikeus
 Helsingin hovioikeus
 Kouvolan hovioikeus
 Rovaniemen hovioikeus
 Helsingin kärjäoikeus
 Tampereen kärjäoikeus
 Turun kärjäoikeus
 Tampereen kihlakunnan syyttäjänvirasto
 Keskusrikospoliisi
 Suojelupoliisi
 Helsingin kihlakunnan poliisilaitos
 Tampereen kihlakunnan poliisilaitos
 Viestintävirasto
 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
 Kärjäoikeustuomarit ry.
 Suomen Asianajajaliitto ry.
 Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry.
 Suomen Lakimiesliitto ry.
 Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry.
 Suomen Tuomariliitto ry.
 Suomen Pankkiyhdistys
 Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ry.
 Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry.
 Finnet-liitto ry.
 TeliaSonera Finland Oyj
 TietoEnator Oyj
 Professori Asko Lehtonen, Vaasan yliopisto
 Professori Pekka Viljanen, Turun yliopisto
 Kirkkohallitus (lausunto pyydetty 12.11.2003)

Omasta aloitteestaan lausunnon ovat antaneet seuraavat neljä tahoja

Suomen Lääkäriliitto ry.
 Viestinnän keskusliitto ry.
 Suomen Journalistiliitto ry.
 Oikeustoimittajat ry.

Lausuntoa eivät antaneet seuraavat 13 tahoa

Turun hovioikeus

Itä-Suomen hovioikeus

Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto

Kotkan kihlakunnan syyttäjänvirasto

Suomen Syyttäjähdistys ry.

Yleiset oikeusavustajat ry.

Electronic Frontier Finland ry. (EFFI)

IT-oikeuden yhdistys ry.

Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. (TIEKE)

Elisa Oyj

F-Secure Oyj

Professori Ahti Saarenpää, Lapin yliopisto

Professori Ari-Matti Nuutila, Turun yliopisto